

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

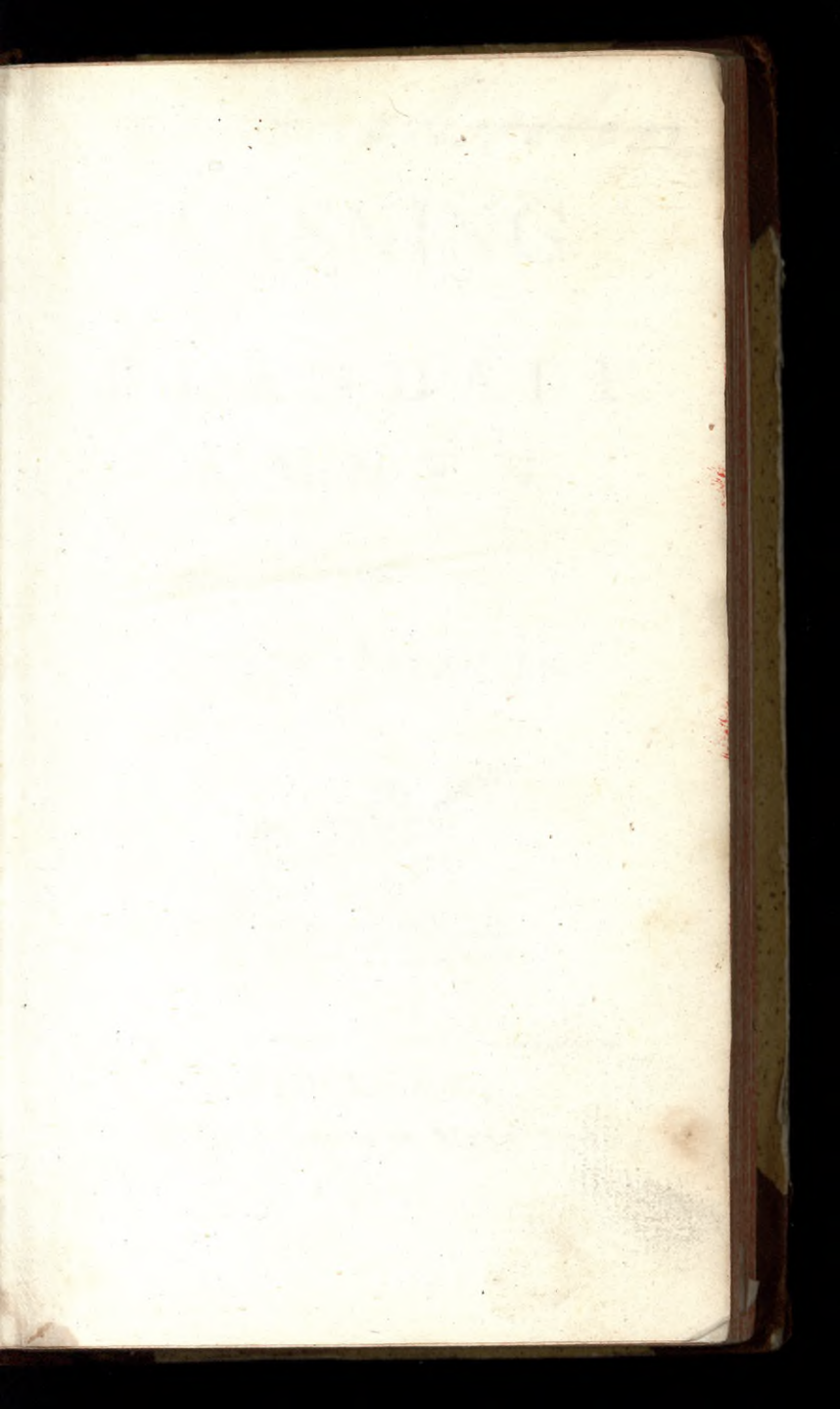

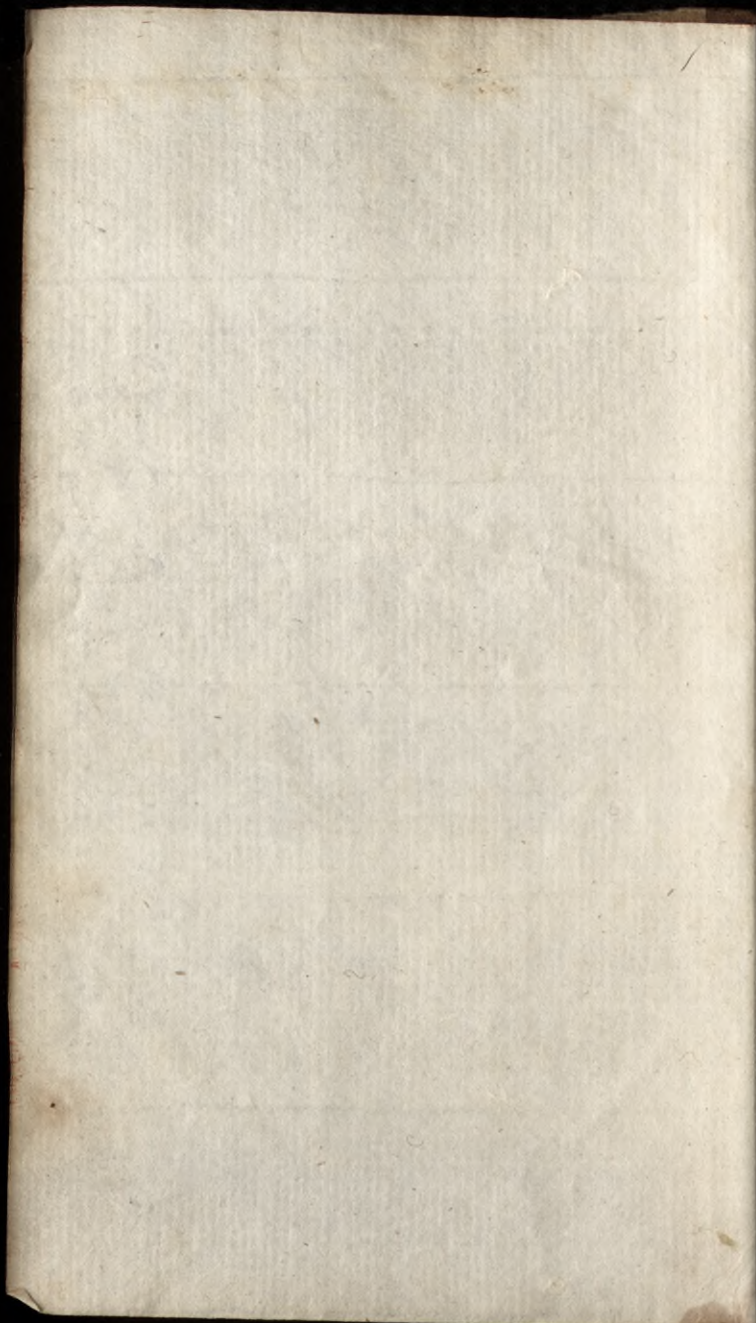
Allmänna Sektionen

Tidskr.

Sv.

Mäster

Anders Mörner

LÄSNING

I

B L A N D A D E

Ä M N E N.

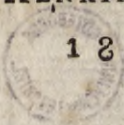
FJERDE ÅRGÅNGEN.

STOCKHOLM,

Tryckt hos HENRIK A. NORDSTRÖM,

1 8 0 0.

Handwritten flourish

LÄSNING
P
B L A N D A D E
A M N E N

STOCKHOLM

STOCKHOLM

Tryckt hos H. F. ...

N:o 33, 34, 35.

LÄSNING

I

BLANDADE ÄMNER.

... from sounds to things ...

POPE.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS HENRIK A. NORDSTRÖM,

1800.

INNEHÅLL:

	sid.
1. Högheten och Ringheten. (Poëme).	1.
2. Olägenheterne för Landet af det nu brukliga Lagskipningsfättet.	5.
3. Enkel Rättvisa och Bon Sens i Sveriges nuvarande Finance- Angelägenheter.	114.
4. Alfvarsam men vdgrundad Kritik öfver den Afhandling om Börs, Cours, Agio, Riksgälds-Contors-Handel m. m., som varit införd i N:o 32 af skriften Ldsning, i Blandade Ämnen.	163.

Högheten och Ringheten.

(Fri Imitation af Shenstones Elegy VII.)

Vidt öfver heden, tankfull irrande,
jag såg hur aftonkuggan långsamt sträcktes;
och fjerran hördes stormen hvinande;
och solens eld-blefs uti böljan släktes.

Jag gick, men vid min sida ingen vänt:
jag ofvan lyftes utaf ingen stjerna:
och Mødans läger, kojan, äfven den
gaf ej det blyga sken, jag såg så gerna.

På afftånd hördes dåft en kläcka slå,
och hunden, vakande i byen, skälde:
Tyft var allt annat, utom Stormen, då,
som skogens hundra-åra tallar fälde.

Så, ledd af Mälarns krökta stränder blott,
min fot, på midnatts-fasans vingar buren,
beträdde klippan, *Trollens* fordna Slott *) —
En blix! — Orcan blef tyft, och lugn naturen.

En reslig Hamn ur brustna klippan for:
dets hår från hjeslan lätt kring skuldran flydde:
Tiaren krönte dem: Och lik ett flor
en helgad skjorta Skepnan fotsidt prydde.

N:o 33 & 34.

A

"Hvi

*) Ståke, som tillhört Årke-Biskoppen Gustaf
Trolle.

"Hvi irrar du kring denna vilda trakt
 "bekymrad?" (lade han, och sträckte handen)
 "Tärs du af luft till Ära, Guld och Magt?
 "Kom, kom — Jag styra vill din båt till stranden.

"Vet, sjelf jag njutit hägn i Lyckans bygd;
 "Jag flytt, som du, från mina trånga dalar,
 "och grottors qualm, och lundars tunga skygd —
 "till Kungars himlar och palatsers salar.

"Jag krälade omkring Monarkens fot,
 "på nådens altar rika rökverk strödde —
 "Och snart jag, från en dold förtrampad rot,
 "sköt till en stam, som thronens fida stödde.

"Och nu, hvad rusig fällhet njöt ej jag!
 "Jag såg i stoft de höga välden rafa;
 "Pligt var min vilja, och mitt ord var Lag,
 "mitt löje Glädje, och min skrynka Fasa — —"

Ach! (ropte jag), var Sällheten din lott?
 Kanske! — så njut dem med ett evigt minne —
 Jag älskar — och i verlden söker blott
 en Vän, hvars sinne känner med mitt sinne.

Där, lågt vid horisonten bor han, där;
 kan ej mig rikta, kan mig ej beskydda:
 Och dock för hans skull nu jag irrar här
 långt från min lugna, min fördolda hydda.

Ach denna hydda! — ägde jag ej mer,
 för det jag äger den, jag himlen vördar;
 nöjd när jag mina fält och hjordar ser,
 och rik utaf min ull och mina skördar.

Utaf des tak mot strålens udd jag täcks;
 emot des väggar vindens ilar brytas;
 där ser jag, lugn, hur' dagen tänds och fläcks;
 där, huru månader och år förbytas;

Där ber jag, med en blick mot himlabryn,
 hvar dag, att Dygdens frö inom mig knoppas:
 Jag tror han hör mig, Han, som bor i skyn =
 hvad vill jag frukta då? hvad högre hoppas?

Han strödde glädjen öfver mina dar;
 han itällde Lagnets gräns för min begäran;
 Med nya njutningar, mån Lyckan har
 ny fällhet uti Guldets, Magten, Äran?

Dock, änskönt hopadt Guld ej frestar mig,
 att göra fälla vore min förtjusning;
 och, kall för Ryktets vind som häfver sig,
 är jag dock känslig för des lina lusning;

Ja, fast för stolt att be med trälens ton;
 och för ætherisk höghet alltför ringa,
 jag skulle åtrå platsen vid en thron
 Om Dygden mäktade att Lyckan tvinga.

Men säg — Du, som på Lyckans sky-fjäll fant
 en väg ifrån des rot intill des hjesfa —
 är för en ovan fot des höjd ej brant?
 des stigar ej mer törniga, än desfa?

Skall jag ej trängas, för en nick af nåd,
 med dem, hvars blotta åsyn gör min pina?
 ej Afvund se med harm mitt öfverdåd?
 ej Listen ställa fram sin fot för mina?

Skall jag ej nödgas qväfva ned den röst,
 den röst af Sanning, i mitt hjerta ljudar?
 och med fjärradiskt smicker i mitt dröft
 på vänners hjesfor stå för jordens' Gudar?

Hvad? Ur den skugga, där mig Ödet lagt,
 skall jag bekymmer-qvald till höghet vandra,
 bli stor och lyfande af brott och prakt,
 och djupt föraktlig för mig sjelf och andra?

Och säg — när scenen sig en gång förbytt,
 när Lyckans folkskens-dagar äro flydda —
 skall jag ej då begråta, att jag flytt
 ifrån min lugna, min fördolda hydda?

Ach! har jag rätt, så vägra icke mig
 att med en vän min Ringhets välluft smaka —
 Gå! ropte Skepnaden — och sänkte sig
 i jorden, melancoliskt stum, tillbaka.

Olågenheterne för Landet af det nu brukliga Lagskipningsfåttet.

Ius civile est quod quisque sibi populus constituit.

JUSTINIAN.

Personlig frihet och Egendoms-fäkerhet, hafva oemotfägeligen varit syftemålet för alla Sambahälls-inrättningar: för att vinna dessa förmåner hafva menniskorna gjort uppoffringar utaf åtminstone en del af sina begär och fatt den enskilda viljan under den allmänna. Denna sistnämnda uttryckes genom lagar, och det är beskaffenheten af dem, samt deras tillämpning, som är ämnad att sammanhålla hela samhällsbyggnaden. Långe behöfde man icke lefva under skygd af dessa öfverenskomna och antagna lagar, för att finna huru ojemnförligt stor vinsten deraf var, emot hvad man kunde tycka sig hafva förlorat, och ännu har alldrig ett folkslag gifvits, som, efter att hafva lefvat under en ordentlig och laglig Styrelse, velat afskuda sig den och återgå till något slags oberoende af denna för mennisko-flågtet så välgörande inrättning.

Sveriges inbyggare styrdes efter ärkända och antagna lagar långt före den tiden, vi känna dem som beskrefna: det är

först i 6:te och 7:de Århundradet, som vi med någorlunda visshet finna dem ristade och i Kyrkor eller andre allmänna hus förvarade. Desse Landskapslagar, sedermera genom allmänt tryck bärgade undan en annars trolig förstörelse, hafva lagt grunden till, eller snarare äro, med åtskillige förändringar och tillägg, den lag, hvar efter Landet nu styres. Ibland desse forntidens mästerstycken fants, tvifvelsutän, mycket som till vår tid kunde vara mindre lämpligt och således tarfvade ändras; men om desse ändringar i vårt Lagstytem, hvilka i anseende till formen eller lagskipningslättet, fortgått ända ifrån början af 1600-talet, och sluteligen, äfven i anseende till sjelfva lagens grunder, blefvo fulländade 1734, kunna i det hela anses såsom förbättringar, eller ens som nödvändige rättelser, det hafva vi icke den tillfredsställelsen att kunna bejaka. Både den gamla Landslagen; egenteligen ett sammandrag af Landskapslagarne, och den nu antagna, äga visserligen brister, hvilka borde och böra fyllas; men jämnförelsen dem emellan, sådane de hvar för sig och i det hela visa sig, upptäcker nog snart huru litet den sednare kan med skäl tilläggas något företräde. Båda hafva de den fördelen att, i anseende till grunderna,

va

vara ofta goda, stundom mästerliga: till formen åter, eller sättet att ärhålla rättelse och rättvisa, voro de förre, till äfventyrs i somlige fall, icke nog fullständige, de sednare deremot, i många mål, aldeles oriktige. Då man vill föreställa svårigheterna egenteligen för Landsbygden af den nu brukliga rättegångsformen, kan icke undgås, att ofta jämnföra den med den förre, samt att pröfva dem båda; men för att icke, vid denna pröfning, falla i misstag, så ofta möjliga då man icke är säker eller ense om grunderna, så låtom oss först nämna några af de allmänaste och ärkända lufvud-egenskaper lagen måste äga, om det ändamål skall uppfyllas, för hvilket den är stiftad:

Hvarje lag bör vara tydlig, klar och bestämd ända till högsta möjlighet.

Det allmänna bästa, eller som det kallas i Domare-reglorna, then menige mans bästa, är ändamålet för lagen.

Personlig frihet och äganderätt böra derföre af och genom lagen omgärdas, styrkas, uppehållas och förvaras åt hvarje enskild medlem af samhället, utan åtskilnad.

Den, som lagen dömmar oskyldig, bör vara fredad för allt lidande och bör icke nödgas att köpa sig rätt: således äfven i

tvistemål af mindre eller större värde, bör ingen på en gång vinna emot den tredskande och tillika lida på lagfökningen.

Alla lagbrott böra komma under så skyndesam rättelse, som möjlig är. I tvistemål är merändels alltid tidsutdrägt ett lidande för den förolämpade: i brottmål förloras största delen af straffets ändamål, om det icke följer så snart på brottet, som blotta underfökningen det medgifver.

Lagen bör vara så fullständig, att den lemnar det möjeligen mindsta till Domarens blotta pröfning: äfven i detta fall har gamla lagen ett ostridigt företräge för den nya; det ordet — *pröfve domaren* — finnes icke deruti i någon händelse.

Lagens verkställighet är en hufvudsaklig del af lagen sjelf. Man säger ofta: lagen är god, men den följes icke. Då man endast menar des stadgande i vissa fall, kan detta vara rätt sagdt; men då man härmed förstår samhällets hela lagverk, då är det oriktigt; ty det är just lagens fel att den saknar verkställighet, och ett fel, som både kan och nödvändigt bör rättas.

Ett samhälle på ett någorlunda stort omfång af land och således under olika luftstrek, samt med olika naturs- och lägen-

genhets-förmoner, kan icke vara belåtit med en enda och lika hushållslag.

Egentliga police-mål böra icke dragas till de vanliga domstolarne, åtminstone icke förr, än de innefatta någon verkelig tvifstighet. En oordentlighet, et åverkans-mål, en efterfatt skyldighet i by eller socken, fordrar rättelse, ärfättning och lämpligt straff: alt detta kan och bör hjälpas med ännu mera skyndsämhet, än af en vanlig domare-åtgärd kan begäras; den tappande öppet lämnadt, att föka Domaren, om han tror sig för nära träd.

Lagen bör till uttryck, äfven som till ämne, vara allvarsam och värdig, icke motsägande sig sjelf, och aldrig löjlig.

* * *

På dessa, man vågar hoppas, icke oriktiga grunder, vill man taga en kortt öfverfigt af närvarande tids lagskipnings-fätt på landet, och därvid, ibland instanterne, först nämna:

Härads-Rätten,

Såsom förste Domstolen å landet: där dömmes Häradshöfding med tolf Bönder som i Häradet bo och dertill valde äro. Så lyda väl orden i 1 Cap. 1 §. Rätteg. B.; men böra troligen annorlunda förstås, ty icke har något nämndemanna-val hållits

sedan lagen gjordes, icke eller kunna de fägas i någor måtto dömma med Härads-höfdingen, ty omröstning äger aldeles icke rum, utan äger endast Häradshöfding och Lagman, efter 23 Cap. 2 §., att *underrätta Nämnden om saken, skälen och lagens stadgande*, kommande först Nämndens mening att gälla i den händelsen då Nämnden är *enhdligt skiljaktig* ifrån Domaren; således kan Nämnden rätteligen fägas i ett enda fall dömma emot, men alldrig med Domaren, och konstruktionen af denna §. hade, tvifvelsutän, varit mera riktig och verkeligen sann, om den varit sådan: "*der dömer Häradshöfding, och sitta med honom tolf Bönder, som i Hdradet bo, och dem han själf antagit. De tolf kallas Härads-nämnd.*" Detta lagens rum, det första i vår Rättegångs-balk och onekligen af så mycket större vikt, som det innefattar en identitas af själfva domstolen, synes vara något helt annat, än tydligt och bestämdt.

Vid denna domstol upptagas tviste-hushålls police-brott- och utföknings-mål af hvarjehanda, fast icke all slags, beskaffenhet; hvarom i 2 Capitlet, som upptager Härads-Ting, väl icke finnes något föreskrifvit; men så torde icke vara aldeles omöjligt att leta sig fram i denna verkeligen angelägna fråga, om man flitigt

figt studerar det 3:dje, 4:de, 5:te, 6:te, 8:de, och i synnerhet 10:de Capitlet, hvilket sidsta underrättar den som kära tarfvar, att han, i hvad deruti icke finnes utredt, kan rätta sig efter hvad i andre balkar och annorstädes färskidt stadgadt är.

Häradshöfdingen tillsättes af Konungen och äger flere härader till sin domsaga, i hvilka hållas 3:ne Ting om året, hvarvid ofta kunna förekomma 5 till 600 mål att afgöra.

Efter våra förra lagar åter, valdes Häradshöfding af Häradet efter lagens föreskrift: hvar Bonde var skyldig att i sin tour, och efter kallelse genom budkafsa, biträda såsom Nämndeman; Häradshöfding ägde icke mera, än ett Härad, hvilket kallades Häradshöfdingsdöme, och hvaruti hölts Ting hvar 7:de dag på tre tider om året, hvilka kallades *Lagtinga tima* och voro ungefär de samme, innom hvilka Häradshöfding nu håller endast ett. Af den förra inrättningen är således icke mera kvar, än namnen: det hufvudsakliga är ändradt, visserligen till få mycket större skada för landet, som den nya lagen, utan att hafva gifvit akt på den förutgångna ändringen, i flere mål bibehållit sådane stadganden ur den gamla, som visst icke

icke äro lämpelige till närvarande inrättning med sjelfva domstolen.

Om det i våra äldsta tider, då landets inbyggare troligen ej ännu trängdes om jorden och således mindre anledning gafs till tvifstigheter, icke desmindre anfågs nödigt at hafva et Ting i hvarje vecka på de 3 lagtinga tiderne, huru mycket mera nu, då orfakerna till rättegångar utan all tvifvel äro mångdubblade? Det var för at undvika vidlöftighet, som vi här ofvanföre nämde några hufvuddrag af hvad allmännaft ärfodras för at lagen skall upfylla sitt ändamål, och hvilka vi, under förmodan att de icke kunna med skål motfågas, framgent komma at åberopa: deribland var, att alle lagbrott böra komma under den möjligast skyndsamma rättelse. Efter förora fättet voro öfver tjugu Ting årligen i hvart härad, nu hållas endast tre: således är den rättfökande nu så mycket längre ifrån utvägen att få snar upprättelse, som domstolen sitter mindre ofta. Detta är för sig sjelft en olycka nog, härrörande från denna skadliga ändring; men den medför ännu flörre svårigheter, då dertill kommer att lagen så lösligen tillåter eller uttryckeligen stadgar en onödig tidsutdrågt, hvilken ofta aflågsnar domslutet flere år.

Det

Det är icke så lätt att begripa, huru det ens varit möjligt, att på ett enda århundrade, troligen med verkelig välmening, få alldeles vanställa vårt dittills förvarade i många afleenden förträffliga lagverk. Det är ifrån början af 1600-talet, som vi kunna räkna vår besynnerliga olycka i detta ämnet. Igenom Rättegångs-Ord. af 1614, förmindskades våra Ting ifrån mellan 20 och 30 till 3, och i somlige Häradet till 2 om året. Hela detta århundrade, var sedan högst frugtsamt på ändringar i lagskipningslättet: den gamla landslagen skulle likväl följas, men var redan förklarad med så många tillägg och ändringar, till första delen alldeles icke lämpeliga till den förändrade methoden, att hela Riket ändteligen suckade efter hjälp, och Ständerne, vid de fleste deras sammankomster, nödgades göra påminnelser om en ny förbättrad lagbok, till hvilket ändamål derföre den bekanta Lag-Commissionen, efter Rikets Ständers ansökan om lagens reviderande, af Högfisal. Konung Carl XI. år 1686 d. 6 Dec. inrättades. Efter 48 års förlopp, utkom då 1734 vår nu varande, af lärda och förståndiga män, ifrån de gamle lagarne sammandragna, men med många ändringar riktade nya lagbok.

Ett enda rum ur denna nya lagbok, jämnfördt med stadgandet i Lands- och Landskaps-lagarna, torde vara tillräckligt att visa huru mycket, både i anseende till lagens princip och till dess nu brukliga tillämpningsfätt, man kommit ifrån det äldita, naturliga, enkla och visa i detta ämne. I IV. Cap. 1 §. Jorda - B. säges: *Säljer man jord sin å landet, tå skall Köparen insör Rätten, i thet härad jorden ligger, visa kôpebref sitt, och jorden offentliga uppbuda låta, på try allmänna Hårads-Ting. Göres ej å then jord klander, innom natt och åhr, efter tridie upbudet; eller vid thet Ting, tå tredje upbudet sker i then landsort, ther allenast et Ting hvart år hålles; gifve tå Håradshöfding fastebref therå &c.* Detta är, likväl med märkelig förändring, hvad i Landslagen 2 Cap. Jordab. föreskrifves om huru arfvejord skulle lagligen säljas och uppbudas, där samma tid af natt och år efter 3 uppbud stadgas till bördemannens fördel. Nu är att märka, att då i Landslagen nämnes 3 uppbud, förstås dermed en tid af högst 15 dagar, inom hvilka desse uppbud kunde fås, då Ting hölts ett i hvarje vecka: nu åtgår inemot ett år för desse uppbud, således två år med laga ståndstiden; och då är det först som rättegången börjas. Lagg
nu

nu härtill vårt rättegångsfätt, som gör det icke allenast möjligt, utan ock ofta nödvändigt, att en sådan rättegång skall räcka flere år, så se vi af denna inrättning, den bedröfliga och för landet så skadliga verkan, som endast detta lagens rum åstadkommer. Vi hafva häruti ett icke juft så fällsynt exempel, huru lätt det är att falla in uti en uppenbar villfarelse genom att småningom vika ifrån det sanna och rätta: det finnes icke i någon af Landskapslagarne stadgad, att Köparen skulle uppbjuda och derefter vänta ett år för att få fastå: alle äro ense deruti, att den som ville sälja arfvejord, skulle bjuda den först åt bördamannen, efter somlige lagar å 3:ne Ting, efter andre åter, *fori grannum ok Kirkiu Soken ok a tingi*. Vilde då bördamannen icke lösa, så ägde han våld sin jord saklöst sälja till *hvem han ville och then sjudh hawdi djupdflan* *). Endast Westmanna-lagen föreskref något mera bestämdt angående tiden, samt bestod 3 Ting inom häradet, halft år inom eller utom lagfagu och ett år för den utrikes vistande. Med dessa uppbud synes Lagstiftaren haft för syftemål, att förvara åt bördamannen rättighet att lösa sine fäders arfvejord, då han

*) Den som hade djupafta pungen, eller mätt ville gifva.

han derföre betalade hvad en annan ville gifva, och häruti finner man alldeles ingen ting klanderligt, utan tvärtom en vacker förefkrift för Säljaren; men det stod i dennes magt att uppbjuda när han ville: han kunde göra dessa anbud så snart han fått egendomen, utan att derföre vara förbunden att genast derefter sälja. Efter dessa stadganden i Landskapslagarne, uppgjordes sedan Jorda-balkens 2:dra Cap. Landslagen, med tilläggning af natt och år för bördemannen; men ännu höllos Tingen i hvarje vecka, således fordrades icke så lång tid för lagaståndet, och säljaren var den, som lät uppbjuda. Vid sammanfättningen af nya Lagen, bibehölls både uppbud och samma laga ståndstid, hvilket, sedan Tingen voro förminskade, gjorde en ny tidsutdrägt af ett år och deröfver ifrån det köpet slutades. Att denna ofäkerhetstid skall verka på sjelfva landsculturen, är för påtagligt och för ofta öfverklagadt, att här behöfva bevisas. Jag har trott mig böra draga fram den ursprungliga lagen, och det visar sig af jämförelsen med vår nya, huru långt man kommit från det första verkligen vackra och rena stadgandet, och i stället tillskapat en lag, som i så många afseenden är felaktig.

För

För indragningen af Härads-Tingen, ifrån
 mellan 20 och 30 i hvart härad, til tre,
 äro vi aldeles ur stånd att finna något
 grundeligt skäl ur sjelfva saken: sanno-
 likt synes det vara, att den fordna Ko-
 nunga-styrelsen, alltid ömtålig om sin magt
 och vaksam at densamma föröka, icke ger-
 na såg Lagmännens stora inflytelse på ri-
 kets Allmoga, altför ofta motvägande in-
 kräcktning-begäret. "Det var egentligen
 "Rikets *Odalbönder*, som utöfvade Lagstif-
 "tande magten under Lagmannens ordförän-
 "de på allmänna Riksdagar, till hvilka de
 "kommo väpnade, och fick på lång tid
 "ingen af Konungens Män, som då dels
 "voro Konungens Ombud i Länen, samt
 "tillika ägde Konungs dom och beförjde om
 "försvarsverket, dels ock utgjorde hans
 "Råd, Lifvagt och betjening, intränga sig
 "i denna folkets urgamla rättighet. Men
 "dessa Konungarnes Läns- och Tjensto-män,
 "hvilka efter hand mera ökades, i här-
 "nads-färder fingo tillfälle att öka sitt an-
 "seende, och af sina inkomster af förlänin-
 "garne, blefvo i stånd att visa sig i mera
 "lyfande prakt, kunde ej med liknöjdhet
 "se sig stängda ej mindre ifrån alt delta-
 "gande i Lagstiftningen, hvilken endast ut-
 "öfvades af Rikets Odalmän, som ock kal-
 "lades *Män för sig*, utan ock ifrån sjelfva
 N:o 33 & 34. B "Lag-

"Lagskipnings - magten, så at de hvarken
 "kunde blifva *Lagmän*, hvilken borde va-
 "ra *Bondafon*, eller ens sitta i *Nämnden*.
 "När desse ändteligen fingo förstärkning af
 "de Påfviske Prälaterne, hvilka äfven vil-
 "le stadga et välde för sig, blef det lät-
 "tare för dem samfält att störta den ur-
 "gamla Democratiën, hvarmed början gjor-
 "des under Kon. Sverker Folksons rege-
 "ring på Riksdagen i Linköping år 1152,
 "då första steget togs att afväpna Svenska
 "Allmogen, som förut alltid kommit till
 "Ting och andra Sammankomster, äfven
 "altid till kyrka och Gudstjenst beväpnad.
 "Konungen kunde med sine väpnade Hof-
 "och Tjenste-män sedan lättare gifva la-
 "gar åt den förfamlade menigheten; men
 "som den ännu hade något stöd qvar i si-
 "na Ordförande, så borde ock det undan-
 "ryckas: Lagmännen drogos in i Rådet
 "och *Lagstiftande* Magten sammanförlade
 "med den *Lagskipande* och *Verkställande*.
 "Allmogen tog del i sina Talemäns uphö-
 "jelse och följde dem med sitt förtroende
 "på Råds-stolen, fast intereffet ej var mer
 "det samma. Då varande Senat tog sig
 "deraf anledning at vilja anses för Sven-
 "ska folkets Representanter. Kon. Magnus
 "Ladulås förböd sedan i stadgan af år 1280,
 "6 puncten, at *ingen okallad fick infinna sig*
 "vid

"vid Riksdagar, under sken att folket icke borde tyngas af kost, och då var ändamålet vunnit." Det blef sedan för de efterkommande lätt att frantaga menigheten sin rätt att välja sine Domare, hvilke der- efter blefvo af Konungarne tillsatte; men härvid mötte genast en svårighet, som borde afhjelpas: desse nye Embetsmän måste lönas, och att löna en Häradshöfding för hvart Härad, dertill voro Statens medel till äfventyrs icke tillräckelige; at der- före hafva ett mindre antal Embetsmän att förförja, sammanfogos flere Häradar, och för att kunna sammanflå dem, fordrades, att, så märkeligen som nu skedt är, för- minska deras antal. Landskapslagarne fö- reskrifva tydligen att vid Tinget tolf män af Häradet skulle nämna två Domare, dem Konungen ägde dom i hand sätta; men i Landslagen, först stadfäst af Kon. Chri- stofer år 1442, sedan öfverfedd och con- firmerad af Kon. Carl IX år 1608, ändra- des ätven detta, så att Häradet skulle väl- ja tre, af hvilka Konungen ägde taga en, hvilken han ville. Nu tillättes Häradshöfding af Konungen, hvartill förslag i- från Hof-Rätten icke lärer vara ous- gängligt.

Att dessa ihopslagna Häradshöfdinge- dörien och indragna Härad-Ting äro för

Landet och Lagens fanna ändamål mycket skadlige, torde längre fram, i frågan om rättegångs-metoden, vidare komma att visas: hit hörer endast att nämna det denna ändring är, olämplig och högst befvärlig för sjelfva Domaren. Att nu nästan beständigt skjutna omkring i en vidlöftig domsaga; att på en tid af en eller två veckor ensam afdömma flere hundrade mål, af så skiljaktig beskaffenhet; att öfver alla dessa hålla ett tredubbelt protocoll, utom alt hvad parterne deraf lösa, är verkeligen mycket mera, än man skäligen kan fordra af en menniska, och som med alt detta nu för tiden är illa och efter en högst oriktig method lönad. Också faller det onda äfven härpå på menigheten, som med denna inrättning är och måste vara illa betjenad.

Nämnden är i så måtto en hufvudsaklig del af Rätten, att denne icke är hvad lagen kallar domför utan att ett visst antal Nämndemän äro deruti. Det vi nyss uppgifvit som sannolik orsak till de skeddä förändringarne med Domare-Embetet, synes vinna mycken styrka då man stannar vid denna nya lagens Häradsnämnd. Visserligen finnes ingen menniska, som kan säga oss, om till något, och i sådan händelse, till hvilket ändamål desse tolf
el.

eller desse sju nu skola sitta i Rätten: icke eller kan, utan synnerlig obeskedlighet, påstås, att de lärde och förståndige Män, som sammanfattat lagen, skulle af nyo hafva kunnat tillskapa något dylikt; utan synes det vara alldeles gifvit, att man, för att lå litet möjligt var låta folket märka sin förlust, lånat och bibehållit detta namn ifrån de gamla lagarna, sedan man likväl gjort sig och lagen aldeles ledig ifrån alt slags begrepp om den fordna Nämndens bestämmeelse och göromål. Vår urgamla inrättning af Nämnd finnes ännu likast i den ännu beståndande, allmänt kände *Jury* (eller de *Edsvurne*) i England, hvilken det landets lagfarne män ärkänna såsom antagen ur Göthernes lagar. Sådant var den ock hos oss efter våra äldsta och äfven i vår landslag: parterne kunde jäfva en eller flere af desse sine domare, ty ingen fick vara Nämndeman, som icke båda parterne sade *Ja vider*: derföre skulle ock sex Bönder af hvarje fjerdung infinna sig vid Tinget, och af desse tjugufyra gjordes då en till tolf fulltalig Häradsnämnd. Hvem *sju af desse tolf warde*, han var *warder*, hvem *sju icke warde*, han var *fålder*. Häradshöfdingen var, vid stort vite, förbuden att locka eller öfvertala Nämnden att värja; således var då, på

samma sätt som ännu i England, domaremagten hufvudsakeligen hos Nämnden eller de Edsvurne, och ordalättet upplyser ännu mera, att Domaren efter lagen gjorde tillämpningen; ty det hette alltid — *wdrja the han, wari warder, fälla the han, bôte så* eller *lå* mycket — *lå* att Nämnden skulle alltid först fälla och sedan Domaren tillämpa straffet. Det gjordes af fordo ingen skillnad Bönder emellan; men sedan Frället uppkommit och efter hand fått för sig enskilda rättigheter, blef frågan om Frälse- och Skattebönder, och på Herredagen i Telge år 1380 stadgades, att Nämnden vid *Härads- och Lagmans-Ting* skulle bestå af hälften *Frälse* och hälften *Skattebönder*. Efter närvarande inrättning är således vår Häradsnämnd i det minsta alldeles onyttig, i så måtto skadlig för landet, att den besitter vissa immuniteter på de öfriges bekostnad och förspiller utan ändamål en tid, som bättre kunde användas.

Ifrån denne domstol vädjas till

Lagmans-Rätten,

deruti en af Konungen förordnad Lagman dömmar med tolf Nämndemän ifrån Härads-Rätterne i Lagfagan. Denna domstol är äfven, troligen för namnets skull bibehållen;

len; ty sedan, i stället för Räst- och Lands-Ting, Hof-Rätterne äfven i början af 1600-talet blifvit inrättade, kan denna domstol anses ej mindre för aldeles öfverflödigt, än ock så mycket mera betungande för landet och rättfökande, som Lagmans-Tingen, nu mera efter 1668, icke hållas ett om året i hvarje Härad, som Landslagen jämte Landskapslagarne stadgade, utan endast et enda i hvarje Laglagu, ehuru stor den ock må vara.

Denne domstols sammanfättning är för öfrigt aldeles lika med Härad-Rättens; har en Nämnd af lika beskaffenhet; ger, i kraft af sin natur, en önskad tidsutdrägt åt den tredskande, och olägenhet, ofta svåra förluster, åt den som har rätt. I beivärsmål, hvilka gå ifrån Härad- till Hof-Rätt, kan man hafva fått utslag och rättelse inom en tionde-del af den tid, som fordras för ett till Lagmans-Rätten värdadt mål, och alltid med mindre omkostnad.

Vid desse landets domstolar, och egentligen den förre, är det, som man skall föka och ärnå rättvisa, efter det

Rättegångsfdtt,

vid hvilket vi nu skola litet uppehålla Rätt:g:
 •fs. Efter den ofvanbeskrefna ordning, II. Ca

är man icke närmare till början af upprättelse för en tillfogad oförrätt, ett oförskyldt lidande, af ehvad beskaffenhet saken ock må vara, än ett tredjedels år. På dessa tider skola då samlas på en krog, ej mindre de egentelige Kärande, än de Svarande, samt erforderlige vittnen. På detta sätt dragas ofta till tusende personer tillsammans ifrån sina yrken och arbeten, aldraminst tvänne dagar för hvart Ting; ty på första Tingsdagen måste parterne vara tillstädes vid uppropet och att få veta den dag, Domaren utlätter för hvart måls företagande. Om Domaren är skicklig och har någon tid lagt hand vid sin tyfsla, torde han kunna utlätta dagen tämmeligen vilst, och, i fall inga fädane omständigheter i målet förekomma, som verka hinder eller uppskof, hvilket likväl rätt ofta händer, så kan då saken på den utlätta rättegångsdagen afgöras. Med stämnings- och domlöse-dagen är jag således, när allt går det fortaste det kan, i förlust af fyra dagar, hvaraf tre måste föspillas på krogen, där jag ock måste underhålla mina vittnen, enär fädane tarvass. Då, efter den ordning lagen utstakat, jag skall i oträngt mål förlora en eller flere dagar, blir lagen tung och jag måste i full bemärkelse köpa mig rätt.

In.

Ingen välfinnad Regering bör med liknöjdhet se, än mindre genom felaktiga tillställningar befordra kroglesnaden ibland en Allmoge, som dervid alltid till förlusten af sin dyrbara tid, får lägga förlusten af sina penningar, och vid hvilka tillfällen desutom så otaliga anledningar gifvas till sedernas förskämmande. Vid större folksamlingar måste nödvändigt hända, att flere träffas, som förut äro med hvarandra kända: gästfriheten är visserligen till en del vår national-dygd; en träffar sin släktunge, en annan sin vän eller bekante; man påminner sig till äfventyrs en åtnjuten höflighet, den tacksamheten fordrar att visa tillbaka; man bjuder på sådan välfägnad, som stället gifver så lätt tillgång till; man super och känner sig muntrad; man gör detta ännu en gång, och denna munterhet leder till öfverdåd och slutas med brott. Kan det nekas, att folksamlingar och tyfslolöshet ofta haft och ofta skola åstadkomma dessa verkningar? — Om nu den sökande har mer, än ett mål; om vederparterne antingen verkligen hafva eller dikta förfall; om målet fordrar en vidlöftigare bevisning, än parterne förut kunnat vara betänkte på; om således ett uppskof tillkommer; så blifva icke allenast dessa olägenheter fördubblade, utan

ock följderne af dessa täta Tingsfärder möj-
 jeligen en tilläfventyrs före den tiden tref-
 ven arbetares undergång. I et annat fall
 visar ock denna nya inrättning sin synner-
 ligen elaka verkan. Våra lika felagtiga
 utfökningslagar göra, att icke ett af 100:de
 skuldfordringsmål gå till Konungens Befall-
 ningshafvande, utan afgöras de fleste vid
 Härads-Rätterne: den tröge betalaren hål-
 ler sig undan så godt han kan, då han
 vet stämningstiden nakkas; sedan den är
 förbi, och han lyckligen undgått att blif-
 va stämd, ser han sin borgenär fräckt i
 ögonen; ty han vet, att han kan trofva
 honom ännu i 4 månader. Jag har sett
 ganska många sådana borgenärer författe i
 yttersta trångmål för sin hjälpsamhet, och
 sluteligen tvungne att gripa till samma
 undflycktsmedel i anseende till dem de
 kunnat vara skyldige. Alt detta och o-
 taliga andra svårigheter, äro naturliga föl-
 der af den tidsutdrägt, närvarande lag-
 fökningsmethod endast i detta fallet med-
 för.

XI. Cap. Med sjelfva stämningen är nu för ti-
 den en tämmelig vidlöftig omgång: den,
 som tarfvar kära till annan, måste först
 uppsöka Häradshöfdingen, eller Länsman,
 som merändels är den förres ständige om-
 bud i detta mål. Utom hvad stämningen
 ef-

efter lag bör kosta, måste han alltid betala något till den, som stämningen uppfätter, lycklig ändå om han för detta behöf slipper med en resa; sedan måste tvänne trovärdige män uppfökas för tillställandet, och ofta kunna flere dagar behövas endast för denna, tvifvelsutan nödiga förberedelse. Äfven i denna, vår nya lags föreskrift, igenfinner man ett onödigt tvång, utan att finna mera säkerhet: efter Landskapslagarne kunde käranden sjelf med två goda män, eller, som de kallades, *vitnen*, stämma sin vederpart; och hvem ser icke att i detta sätt kunde ännu lika säkerhet finnas; men allestädes skall man vara hänvisad till Embetsmän, ehuru desse oftast äro till ett ganska otillräckligt antal.

Ändteligen kommer Käranden till Tings, är tillstädes vid uppropet, får dag utfatt, infinner sig då, och möter sin vederpart, eller något dets ombud, förledt med ett af de i XII. Cap. Rätteg. B. uppräknade XII. C. laga förfall, hvarå ofelbart följer uppskof till nästa Ting. Desse förfall äro alldeles de samme, som i gamle lagarne uppgifvas; men uppskofvet innefattade då en tid af 7 dagar, nu betyder det fyra månader: på sådant sätt är en stor del af de äldre lagarnes, till då varande Laglökningsfätt lämpeliga stadganden, bibehållen,
utan

utan afseende på den märkelige förändring af tid, som nu är och redan förr än nya lagen utkom, var gifven emellan Härads-Tingen. Äfven som lagens formaliteter äro och böra vara lika heliga med lagen sjelf, hade ock desse förtjent en lika uppmärksamhet vid deras stadgande, som lagen till sina grunder; men detta ämnet synes vid de fleste tillfällen lemnadt i en underlåtenhet, som svårligen står att förklara. Svaranden kan komma äfven till nästa Ting med ett laga förfall, och ännu verkligen efter lag få ett uppskot; ty lagen har icke besörjt om att sätta någon gräns för sådant. I allmänhet synes blott att Lagstiftaren lemnat de fleste af lagens brister att fyllas af Domarens pröfning, hvilken sednare är med tämmelig frikostighet tillåten. Men Svaranden behöfver icke för länge betjena sig af desse undanflykter, då han ännu äger en utväg, i fall den råkar att vara passande, innan han behöfver taga tillflykt till de lagliga invändningar, hvilka äro honom öfne så snart han börjar i saken svara: han äger XIII. c. först utväg att jäfva Domaren, om något skäl dertill är eller kan fås.

Jag tror mig här skyldig gifva tillkänna, att det är icke laga förfall, jäf, eller invändningar i allmänhet, som jag här vid

vid årnar klandra: de äro till sine grunder icke ofkälige, ehuru de icke alltid kunna efter lagens ändamål tillämpas; men meningen är endast, att visa hvilka två- righeter de nödvändigt måste medföra för den lagfökande i anseende till tiden, sedan Tingstiderne så hufvudsakligen äro förändrade.

Är nu jäfvet antagligt, så har Svaranden ny tid på sig ända till des Käranden hunnit göra ansökning om och få ny Domare tillförordnad. Lät vara att man undslup- 3. §
dit det *första* Tinget med ett laga förfall, och *det andra* med jäfvet: lät ock en ny Domare komma till *tredje* Tinget; då ä- XVI. C.
ger Svaranden utväg till en af de invändningar, som, efter lagens uttryckeliga stadgande, skiljer domstolen ifrån all handläggning vid saken intill des Hof-Rätten sluteligen dömt deruti. Han gör invändning om domstolens behörighet, eller om flere parters inkallande att med honom höras: ehuru orimlig invändningen ock i sig sjelf må vara, så måste den upptagas och deröfver dömmas, samt målet hvila till des Hof-Rätten sig yttrat, så framt han öfver Under-domarens utslag förklarar missnöje: således är han äfven fri för det *tredje* Tinget.

Medan nu parterne tvifva inför Hof-Rätten om denna invändnings bestånd och verkan, äga vi tid att nämna något om desse invändningars lag-princip. Lagstiftaren synes hafva lagt så mycken vikt i synnerhet på den ena af dem, nemligen domstolens behörighet, att derom först i X:de Cap. stadgas: *"det ej må någon sak, utan i rätten domstol, upptagas, antå att parterne sjelfve om annan rätt åsämjas villja;"* och sedan i XVI. Cap. förbjudes sakens fortgång, äfven i det fall invändningen såsom ogrundad aflås, intill dess Hof-Rätten sig deröfver yttrat. Nu gifves det verkliga händelser, som göra att frågan om domstolens behörighet icke kan ens af Hof-Rätten afgöras, utan efter en lärskild mångårig tvift; om till ex. skillnaden emellan de två Härader, som ur tvänne jurisdictioner stöta tillsammans, icke är gifven, till äfventyrs icke ens känd hvarken af Härads-Rätt, Landshöfding eller Cammar-Collegium. Detta är ett verkligt factum och icke diktadt för att skapa svårigheter: den egendom, där Härads-skillnaden förmodas gå fram, är i en mans ägo, så att han icke behöft eller ärnar yrka någon undersökning derom; men Svaranden råkar att, undes arrende vilkor, eller annars, bo i den förmodade, men
 icke

icke bestämnda skillnaden. Hof-Rätten har svårt för att yttra sig om domstolen är den rätta eller ej, så länge skillnaden icke är känd, och således måste detta sednare först behörigen utredas. Hvilken vidlöftig underfökning förestår då icke, och hvilket fält öppnas icke för intriganten att mata sin vederpart? Utan att kunna inse den stora vådan af en domstols mer eller mindre behörighet, som gifvit Lagstiftaren anledning till detta positiva yttrande, tror man sig böra anmärka, att lagen icke alltid synes vara så granlaga i samma ämne. I IV. Cap. 15 §. Utfökn. B. stadgas: "*hafver man å båda sidor skutit thet, som tvist dr om, under goda män, och utfdst sig att nöjas åt theras slut; gånge tå thet till utmdtning.*" Här synes händellen till sin grund vara tämeligen lika: goda mäns slut anses här för en dom, den Landshöfdingen äger befordra till verkställighet, och båda parternes öfverenskommelse har varit tillräcklig att qualificera denna domstol, eller som den ock kallas, Compromiss-rätt. Emellan tvänne ordentlige Domare åter, hvilka, efter lagens förutfattande, måste vara lika goda, lika ovälduga, äger detta val icke rum, äntå att parterne om enthera åfämjas. Med ärkännande af egen oförmögenhet att rät-

te.

teligen förlika desse lagens rum, lämna vi det till läfarens mera upplysta grankning, och förfoge oss tillbaka, våre för en fiund lemnade parter till mötes.

Svaranden har i Hof-Rätten förlorat sin invändning, lät honom ock hafva plikat sina 30 d:r s:mt; men han har troligen vunnit det många gånger igen i den vundna tiden, eller att få mätta sin illvilja, och änteligen får Käranden honom vid XVII.C. 4:de Tinget at i faken svara. Här blir frågan om laga bevis, och ett haf öppnar sig för Käranden: samma bevis ärfordras för ett litet åverkans-mål, som för ett groft brottmål. Kärandens vitnen hafva kunnat ledna vid alla dessa Tings-färder, och infinna sig icke; deras ansvar går icke till högre, än 1 d:r s:mt för uteblifvandet; de hafva desutom kunnat hafva laga förfall: Käranden kan icke vara utan sin bevisning, utan måste anlita domstolen om handräckning till deras inställande: imedlertid blir ett upskof både lagligt och nödigt — och *fjerde Tinget* går förbi.

Vid det *femte* infinna sig parterne, Käranden försedd med sine vitnen, och nu först börjas med jäfs-frågor. Svaranden behöfver icke göra ett verkeligt jäf; han behöfver endast *tillvita vittnet thet honom*
ifrån

ifrån vittnesmålet slänga skulle: vitnet nekar
 thertil, höres för dödsfall skul, men parten
 får rådrum til nästa Ting at skaffa bevis
 för ijsuet, efter lagens uttryckliga före-
 skrift, och målet hvilat till det

Sjette Tinget. Samma svårighetet, an-
 tingen verkliga eller upgjorda, anföras af
 Svaranden i anseende till hans egna vitt-
 nen, eller åberopar han sig Domaren till
 vittne; *thet må ej udgras och tå måste do-*
maren hålla sig ifrån faken. Följden deraf
 blir ändteligen Svarandens omsorg at få
 ny Domare; ty den första var jäfvig och
 den andra är åberopad till vittne. Han
 får ny och verkligen ojäfaktig Domare,
 som på

Sjunde Tinget sluteligen företager må-
 let till afgörande. Domaren finner Kärän-
 dens bevis icke mera fullständige, än att
 Svaranden ålägges värjemåls-ed: *derpå d-*
ger denne att betänka sig till nästa Ting.
 Han kommer ej till det

Ottonde, men visar laga förfall, och
 målet måste uppskjutas till nästa eller det

Nionde Tinget, ifrån hvilket Svaran-
 den då uteblifver utan att anmäla förfall
 — och fälles åt faken; och som målet
 förefaller Domaren att hafva varit så mörkt
 och tvifvelaktigt, att edgång ägt rum, så
 ehuru Svaranden bruffit åt eden, torde

rättegångs-kostnaden ändå sannolikt blifva
qvittad.

XXV. Emot denna Härads - Dom vädjar en
eller till äfventyrs båda parterne med sine
tre mark under Lagman, hufvudsaken må
vara af hvad värde som hällt. Målet fö-
retages, och finner Lagmans Rätten, efter
det den låtit denna vidlöftiga act sig före-
läsas låta och parterne munteligen hört,
att saken ej blifvit vid Härads-Rätten ve-
derbörligen utredd, hvadan alltsammans,
med eller utan bifogad föreskrift, återför-
vifes till ny handläggning af Härads Rät-
ten, som äger att målet, utan hinder af
sitt förr gifva Urslag, uptaga och dermed
efter lag och beskaffenhet förfara.

Jag kan icke begära af Läfarens tå-
lamod, att längre följa mig och min o-
lycklige Lagfökande på den nya bana han
härigenom fått sig ålagd att genomlöpa;
ockfä torde denna efter originalet gjorda
tekning vara tillräcklig, att gifva begrepp
om en del af vårt rättegångs-fätt. För
dem, som icke gjort lagfarenheten till sitt
egentliga yrke, eller som varit nog lyck-
lige att slippa med egen ärsfarenhet köpa
sig öfvertygelsen om verkligheten af hvad
jag anfört, bör jag tillägga, att en sak,
så handterad som denna, är, då jag un-
dantager det felaktiga i Domarens pröf-
ning

ning af hufvudmålet, utförd efter lagens tydliga föreskrifter. Man kan icke påstå, att det alltid går eller måste gå, som jag nu nämnt; någre af de här uppräknade orsakerna till dröjsmål och uppskof kunna uteblifva; men alla äro af den beskaffenhet, att de icke af domstolen, med all thy, af lagen lemnad rättighet att arbitrera, kunna undanrödjas, utan måste beviljas det anstånd, en klyftig och elak Sakdrifvare, efter lagens uttryckliga bokstaf, har rätt att yrka. Otalige andre händelser, än de här upptagne, kunna och ofta måste föranleda till samma olägenhet af tidsutdrägt. Mistag hos Domaren, fel hos Parten i sakens tillbörliga utförande, äro dageligen förefallande möjligheter, hvilka desutom, efter vårt rättgångsfätt och med alla de undanflykter lagen så frikostigt tillåter, skola gynna den tredskande i hans syftemål, att, så långt möjligt är, aflägsna domslutet.

Lagen kan visligen hafva afmätt förhållandet emellan brott och straff, kan hafva gifvit tydliga och rättvisa stadganden för egendomsrättens beskydd, billig upprättelse åt den förolämpade, och i det hela bestämde föreskrifter för samhällsplikternas iakttagande och utöfvande; men allt detta kan och skall blifva en död bokstaf,

då rättegångsfättet är invekladt, då rättel-
sen icke kan fås snart, och då Lagstifta-
ren, af ett missförstådt eller för vida ut-
sträckt nit för den möjelige oskyldiges
fredande, stadgat så allmänna undanflyn-
ter, att den vrångfinte kan betjena sig
deraf för att leda ifrån sig ett skyldigt
ansvar eller ett förtjent straff. Utan tvif-
vel är den satsen ganska vacker, att hvar
människa bör anses och behandlas som o-
skyldig, intill dels hon efter lagen är
brottslig dömd; men om Lagstiftaren lå-
ter, i frågan om lagens tillämpningslätt,
så aldeles och enfsamt intaga sig af denna
princip, att i hans tankeförmåga alt för
litet rum lemnas åt andre för Samhällets
bestånd lika så viktiga grunder, så skall
han förfela sitt ändamål och folket skall
få en lag, som endast duger att läsa.

Återförom under lälares granskning
några ställen ur vår märkvärdiga Rättegångs-
Balk:

Rätt:g:b.
IV. Cap.
2. §.

IV. Capitlet ger Käranden utväg att få
urtima Ting, hvilket likväl icke är Hå-
radshöfdingen tillåtit att bevilja, utan må-
ste anlökning derom göras i Hof-Rätten.
Efter gamla rättegångsfättet behöfdes icke
urtima Ting, då laga Tinget hölts i hvar-
je vecka: nu kunna de visserligen behöf-
vas och det ganska ofta, men lättet att
få

få dem och villkoren dervid arbeta deremot. Det är mera ofta behof af skyndsamt flut, än sakens vidlöftighet, som gör att Parten är tvungen att föka denna hjälp emot inrättningens bristfällighet. Om han bor i Torneå, fordras väl en tämmelig omgång af tid innan han kan hinna få sin anfökning derom insänd till Hof-Rätten, där beviljad och expedierad, så återfänd till sig eller Domaren, som då desutom kan äga laga förfall och till resan i sin vidlöftiga domsaga behöfva anfenlig tid. Om Käranden ockfå erhåller urtima Ting, och kan begagna sig deraf, stadgar samma lag, att *then Svarande, om han saken tappar, ej skal gälda annan kostnad, än then å laga Ting göras skulle.* Altid en besynnerlig ömtålighet för den tappande! Om jag haft den omtanken, att, förr än jag skrider till lagfökning, spörja min vederpart till, om han kan förmå sig att godvilligt rätta det felaktiga, gifva billig upprättelse för ett förolämpande, eller återställa min egendom, *hvilken förfrågan alltid ovilkorligen borde föregå en lagfökning*, så har han ju, då han aflår denna min begäran, tvungit mig till Rättegång: tappar han sedan, åtminstone icke mindre än hvad jag, före den aftvungna lagfökningen påstått, är det ju fullleligen styrkt,

att jag ej annars än af goda skäl angripit honom, och att han kunnat förekomma den olägenheten, som honom nu öfvergår, men sådant icke velat. I sådan händelse är jag oskyldig, men kan ändå icke få dröft hvad jag varit tvungen å saken kosta, som likväl är stadgad i XXI. Cap. 3. §. Man invänder väl häremot, att jag kunnat vänta till laga Tinget; men om nu saken är af den beskaffenhet, att jag verkligen icke kunnat uppskjuta den, så har lagen icke ens tillåtit Domaren att taga sådant under pröfning, utan aldeles ovilkorligen föreskrifvit, att jag skulle förlora då jag vinner. Sedan lagen således först frantagit mig den urgamla rättigheten, att få njuta rättvisa med så mycken skyndsämhet, som målet fordrade, har den velat öppna en utväg för mig att få denna bristen ärfatt, men likväl på det villkoret, att jag borde betala därför. Efter lagens stadgande i detta rum, synes det icke ens vara Hof-Rätten tillåtit att afflå mig ett urtima Ting, *äntå att Svaranden det befrider, endast jag vill kostnaden hålla*: i sådan ställning blir det då icke lätt att veta hvarföre icke Härads höfdingen kunnat få rättighet att bevilja det: man synes hafva tillräckeligen gynnat den så ofta fredlyfte Svaranden med att hafva

be-

befriat honom ifrån Urtima Tings-kostnaden; hvarföre då icke låta Underdomaren bevilja hvad Öfverdomaren icke kan själf neka?

I:sta och IX. Capitlen synas vilja få-IX. Cap. sta ett slags ansvar å Domare för begångna Embetsfel; men vi kunna med tämmelig vilshet förutlåta, att det svårligen lærer gifvas någon nog oklok, att, med den rättegångs-ordning vi nu äga, vilja åtaga sig att beifra större eller mindre förleelser hos en Domare, som, efter lagens många och uttryckliga stadganden, äger att dömma efter omständigheter och blott egen pröfning. Vi måste föreställa oss Domaren sådan han verkligen är, icke mer och icke mindre, än en vanlig meniska: är han mycket ung, hvilket stundom kan hända, så äger han, efter all sannolikhet, passioner, hvilkas häftighet han ännu ej lärt sig styra; med den vidsträckta magt honom är gifven att skada, måtte derföre den mera tänkande parten med all varsamhet undvika allt som kunde i någor måtto förefalla honom misshageligt: har han kunnat begå fel i sitt embete, hvilket redan bevisar väld eller oskicklighet, så är det ju ock att förmoda, det han har så dryg del egenkärlek, att han icke gerna ser anmärkningar der-

öfver, och begäret att hämnas, så otygladt, att han snarligen tillfredsställer det; den parten handlar därför mäta ovist, som icke häldre med tålamod fördrager hvad slags förolämpande som häldst, än utslätter sig för Domarens framtida pröfning. Ockfå, ehuru Domares embets-fel visserligen icke äro fälllynte, lærer det likväl vara gangka rart, att finna någon vara därför antastad af en som har sit hemvist i samma domfaga.

XI. Cap. Stämningstiden på landet är ovillkorligen utfatt till minst 14 dagar, i Staden minst två, högst otta dagar: om ock Svaranden bodde invid Tingshuset, så är lagen densamma. Nu kan en Domfaga innehålla så itor folkmängd, som 5 till 6 Städer tillsammans, samt tviste och flere slags lagfökningsmål i förhållande dertill inom densamma uppkomma, utom skuldfordringsmål, hvilka ock mest gå till Härads-Rätterne. *Stämningen skall Svaranden i händer ställas*, det vil säga, att om han icke träffas personligen, så blir han icke stämd; likväl får *stämning ställas å husdörr hans*, om han håller sig undan och om vitterligt är att han finnes inom Hårdet: desse omständigheter skola först behörigen utredas och bevisas, samt Rättens tillstånd fås till denna utomordentlighet, och
man

man vet huru lätt sådant låter sig göra; sålunda är alt, ifrån första början, för Käranden försvåradt. Icke har meningen med detta kunnat vara att förekomma rättegångar; ty de förekommas endast igenom lagens alfvarliga biträde emot den tredskande och brottsingen: nästan hela Rättegångs-balken igenom finner man tvärtom den Svarande, före och under Rättegången besynnerligen gynnad, och gömställen för honom anvisade, ur hvilka han desto säkrare kan trofva sin vederpart, som högsta ansvaret för ett, till äfventyrs för långt drifvit missbruk af lagen, stadnar i några skillingar.

Väl stadgar lagen, att om ej Svaranden XII. C. *infinner sig och låter ej laga förfall framte, Rätten då må dömma i saken, efter thv sanning theri utletas kan*; men man känner huru dermed i allmänhet tillgår, huru många tredsko-domar äro fälda. Domaren vet alt för väl huru helig försvarsrätten är ansedd; icke eller kan man begära, att han ofta skall utfärda dommar, dem han möjligen sjelf måste göra om, i fall återvinning fökes.

Fullmäktige, eller som de mäst på XV. C. landet finnas, Sakdrifvare, äro ett nödvändigt ondt, där lagarne äro obestämda och formaliteterne så vidlöftiga som hos

ofs; det är verkligen ömkeligt, at se för Tingsbordet en fattig Bonde plågad af en sådandär usling utan kundskaper och utan seder: råkar nu så hända, att ock Domaren är svag — ty det gifves verkligen svaga Domare — så står det illa till för Bonden. Men lagen har visligen lemnat Parten frihet att föra ut sin talan sjelf eller genom fullmäktig, och annorledes torde det icke böra vara; önskligt vore likväl, att Domarena fästade ett vaktsamt öga på dem, som utan skicklighet att rätt utföra en sak, tränga sig in emellan Parterne och ofra af elakhet förvilla den enfaldige.

XVII.7. I frågan om vitnens jäfvighet har lagen visat en frikostighet ända till slöferi. Alt hvad egentligen är begripit under namn af slägt med någon af Parterne, får ej vitna: giftermål emellan fyskonebarn, samt med en afleden broders enka, eller systers enkling, brukar Konungen nu stundom tillåta, men derföre tillåtas icke så närskylde att vitna. Om jag ser mig tid efter annan blifva bestulen och ändteligen vill upptäcka tjuften, samt derföre går honom i förväg med mitt husfolk eller någon af min slägt, så skrattar tjuften åt min enfaldighet; ty han vet att alla äro jäfviga; har jag åter varit nog omtänksam

sam att förse mig med andre, i anseende
 till mig ojäfvige vitnen, så kunna de ju
 vara i slägtskap med tjuften, och jag är
 för min bevisning i samma förlägenhet.
 Det är endast i händelse af begångit groft
 brott inom hus, som eget tjenstfolk kun-
 na vittna; men lagen har så litet utsta-
 kat gränser emellan groft och icke groft
 brott, att flere Domare häruti dömt oli-
 ka, och vi hafva desutom i lagfarenhe-
 ten något som får namn af quasi criminale.
 Hvad i XXV. 5. härom finnes stadgadt,
 har funnits så litet upplysande, att Hof-
 Rätten måst förklara, det Parter i skogs-
 åverkans-mål, lika litet som i andra brott-
 mål, kunna åläggas att nyttja stämpladt
 papper, hvaraf först kunnat ärhållas nå-
 gon slags visshet, att äfven dylikt rätte-
 ligen begripes under brottmål. Om en
 näsvis och oförsynt menniska kommer in
 i mitt hus och där öfverfaller mig med
 det mäst oanständiga ovet och hoteller,
 som möjligen kunde hafva svåra följder
 för hustru och barn, värnlösa utom mitt
 och lagens beskydd, och jag ändteligen
 finner mig nödtvungen att köra fredsbry-
 taren ur huset; men han, under det vi
 procesa om dörrarna, får ett blodvite,
 och en ojäfvig man eller flere råka att
 finnas utom huset och kunna vitna, att
 jag

jag med våld trängde honom derutur, så pliktar jag efter lagen; ty ingen af mitt husfolk får vitna om mit förolämpande, emedan fråga här är endast om våldsvärkarens ärhållna blodvite, hvilket icke lär komma under rubrique af groft brott. Jag skall således här, som i flera fall, förolämpas och plikta, under det brottslingen är fredad på ett fätt, som stöter alt lagbegrepp och all sund estertanka. I brottmål må ej then vitna som angifvare är, eller the, som rykte therom utspridt. Med lagens sparsamhet att bestänna brott och graderna deruti, hörer denna jäfsrättighet till brott, för hvilka hela plikten är otta öre. All slags åverkans är redan längesedan af Öfver-Domstolen hänförd till rubriken af brottmål: efter X. Cap. Bygn. B. bötes i åverkansmål en daler för en timmer- eller såg-stock, lika mycket för ett lars ur skogen, och otta öre för mansbördo: om nu den som träffat åverkaren i gerningen, berättar händelsen för jordägaren, och den skyldige vet, att ingen annan sett honom, jäfvar han med all trygghet denne såsom angifvare då han blir som vitne åberopad. Således blir det jäfvet, hvilket kunde anses billigt då fråga är om lif, ära och välfärd, utsträkt till ett police-mål, deruti,

om

om ock man kunde befara ett vrängt vitnesmål, hela följden å ena sidan för den möjelige oskyldige vore otta öre, men deremot å andra sidan, den lidande är författ utom allt det skydd han borde hafva rätt att vänta: ock lå vet skogs-tjufven allt för väl att begagna sig af denna lagens benägenhet, och Domaren måste ofta, emot sin vilja och öfvertygelse, gifva honom rättighet att göra värjemåls-ed, hvarvid faran för mened är mera at frukta, än i förra fallet, då han icke, emot lagens bokstaf, kan höra ett sålunda jäfvadt vitne.

Äfven om *båda parterne åsämjas, att* XVII.
låta then vitna, som är af god fragd; men 14.
eljest jäfagtig, må det icke ske om Domaren
det icke tillåter. Om härmed varit meningen, att gifva Domaren rättighet att råda den af parterne, som icke förstått att sjelf begagna sig af rättigheten att förete jäf, så hade sådant bordt vara utfatt. Om nu två kloke och rättänkande parter råkat i en tvist, hvori båda äro mone om uplysning och tvistens afdömmande, och till den ändant åsämjas att låta ett för ära och fanning känt vittne, fastän jäfagtigt, i faken höras; men det faller Domaren in, att, efter sin pröfning, afslå det; så har Domaren handlat efter lag, men la-
 gen

gen har borrtvändt följderna af en ibland de vackraste händelser i samhället. Sådane lagar hafva ett lynne af egenfinnighet, olörenligt med Lagens höghet och ändamål.

XX.

Förlikas parter sedan stämmt är, men underlåta at gifva the Rätten tillkänna till then tid the eljest skulle ställa sig in, böte så Svärande, som Kärande fem daler. Efter XII Cap. 2 §. böta parterne för uteblifvande under hela Tinget, endast två daler: således är här ett litet fel emot en af lagens formaliteter, som alldrig kunnat skada någon af de tvistande, och hvaraf icke annan olägenhet följt, än att Domaren måst anteckna målet såsom öfvergifvet, anledt med svårare straff, än en parts uteblifvande, hvaraf den andra måste hafva hundrafallit större skada, än Domaren af att förlikningen blef oanmäld.

XXI. 3.

Then saken toppar, gälde sin vederdelo- man allt the åter, som han trångd varit therå kost. Har jag blifvit tvungen till Lagfökning, kan intet vara mera billigt och rättvist, än att den, som icke godvilligt vill rätta det fel han begått, ärfätter mig hvad jag för rättegången måst utgifva: det gifves troligen icke mera, än en händelse, i hvilken rättegångskostnad icke utan obillighet kan åläggas den tappande, och det

det är, då ett fel eller lagbrott kan vara begångit, utan att han vetat deraf; men för hvilket han likväl bör ansvara, och Käranden straxt, samt utan att ens underrätta sig om huruvida denne vill saken i godo afhjelpa, rusar till Tings. Det är i sig sjelft oädel, och hade bordt vara allvarlamt förbudit, att, i tvistemål af hvad beskaffenhet som häddst, angripa någon ovarnad: Lagens ändamål är att hjälpa den oskyldigt lidande till rätt emot den som *icke vill* lämna sin medbroder i fred och ofördradt åtnjutande af sin egendom och rättigheter; men bör icke vara ett förfärd för den som kunnat fela af ovetenhet och som icke nekar upprättelse: derföre, om min gärdesgård ligger nedblåst efter en häftig storm och jag hvarken vetat det, eller, så haltigt som vederbordt, kunnat den upresa, bör jag derföre icke dömmas att ärsätta en ilsken grannes kostnad å en Lagfökning, den han ju kunnat undslippa. Det är sannt, att på sätt denna del af vår rättegång nu handhafves, betyder sådant nästan intet; ty kostnaden, ehvar den ock äger rum, ärsättes aldrig, hvarken efter lagens stadgande eller någon annan grund, än Domarens slump - tycke, och slutas med några skillingar eller Riksdaler, äfven utan minsta pröfning af

par.

partens derå gifna förteckning. Denna, vid alla Domstolar och executions-säten, så allmänt följda methode, skulle vara så mycket svårare att förklara, som lagens bokstaf är, på detta ställe och i de fall som icke sedan undantagas, både begrip- lig och ovillkorlig; men det torde vara mindre svårt att upptäcka orsaken härtill, då man med någon upmärksamhet uppe- håller sig vid de visla grunder — om vi så kunna kalla dem — som vid lagens stiftande synes hafva varit alt för ofta följda: ett så gränslöst öfverlämnande af händelser till Domarens *pröfning efter omsändigheterna*, enär lagen likväl ofta kunnat yttra sig mera bestämdt, skul- le nödvändigt, då det gaf en rättig- het, ockfå gifva en slags vana åt Doma- ren att arbitrera, och sådant desto mera, som lagen ofta, genast efter att hafva gif- vit det mest uttryckliga stadgande, är till- reds med en ny föreskritt för Domaren att mildra eller skärpa, *alt efter omsän- digheterna*. De grunder lagen sjelf synes hafva följt, måste en tänkande Domare äf- ven antaga till rättelse för sin egen pröf- ning; men om desse icke alltid skulle va- ra riktiga, äfven stridande emot en all- män förnuftig slutkonst, så skall det likväl oftare hända att Domaren följer de förra,
än

än att han vågar antaga den sednare; ty hans egenteliga studium är lagens, blotta lagens mening. Denna synes i XXI. Capitlet vara, att den vinnande *Parten icke bör få sin kostnad årsatt, jä vidt saken finnes hafva varit så mörk och tvifvelagtig, att den tappande haft skäligen orsak till rättgång.* Ehuru mörk man ock må hafva funnit en sak, måste likväl, efter det den fullleligen är utredd och efter domslutet, det åtminstone så antagas, att den vinnande haft rätt och den tappande orätt i målet: det motsatta låter icke tänka sig, utan att alt för groft qvälja lagen, domaren och utslaget; nu är då frågan, hvilkendera af desse parter är det rättvist att lägga rättgångskostnaden på? Skall det vara billigt, att lägga den samma på den som vunnit och hvilken läledes måste hafva haft lagen och rättvisan på sin sida? Det lärer ingen finnas, som vill medgifva detta; men, säger man, den tappande hade icke tydlig lag emot sig, då han ingick i rättgången; han kände icke vederpartens bevis för saken, och det är ju naturligt, att vilja värja sig sjelf: vi vilja derfor göra en skäligen jämnkning, och stadga, att de måga kännas hvar vid sin kostnad. Denna ömheten kunde kallas vacker hos en enskild, och man bör vist icke förmin-

fka något af des värde som sådan; men då den antages af en lagstiftare i allmänna föreskrifter, är den otidig, emedanden våldför de mäkt begripliga och alldeles ovederfägeliga grunder, all lag äger för sin stiftelse. Lika få litet det låter säga sig, att på en gång vinna och tappa i en enda enkel fråga, lika litet bör det kunna antagas, att jag af domstolen kan förklaras hafva haft rätt och ändå, efter lagens stadgande, bör blifva lidande: en sådan lag är icke gjord till oskuldens förvar. Dessutom kan denna ömhet, då den icke styres af förnuftet, leda mig till det motsatta af hvad jag tyckte vara des ändamål: den vinnande kan ju vara på en gång fattig, och likväl hafva en tämmelig god och redig urskillning; den tappande kan vara rik, och både han och Domaren kunna möjligen hafva sett mindre djupt in i saken, än den andre, för hvilken målet troligen icke syntes mörkt och tvifvelagtigt: han visste således, at han hade och därlöre borde få rätt, samt, i förlitande derpå, gaf ut förskottsvis sin sista penning; om han nu, estet lagens bokstaf, skulle förlora den, då han icke kunnat och i sjelfva verket icke förlorat sin sak, hvad har jag då uträttat med min vackra ömhet och min oförståndiga jämkning? jag har,

här, som ofvan sades, våldfört principen,
 och utan eftertanka, möjligen af välme-
 ning, skapat en oriktig lag, som ändå ic-
 ke har endast det felet att vara oriktig,
 utan ock skall hafva följder, dem lagens
 uppfåt måste hafva varit att förekomma.
 Af denna sålunda medgifna ansvarslöshet,
 skola rättegångar vinnerligen icke förmin-
 skas; ty då det icke kostar den tredskande
 mera än att tappa, hvilket han väl för-
 utslag, kan han ju ock roa sig med att
 bringa sin vederdeloman på en kostnad,
 den han ser sig befriad från att ärsätta.
 Hvad lagen sedan i 4 §. stadgat om kost-^{XXI: 4}
 naden, visar ytterligare huru mycket man
 velat gynna den tappande, då ibland an-
 nat förelkrifves, att *hafver domen gått nå-
 gon emot i Härads- och han vunnit i Lag-
 mans- men tappar i Hof- Rätten, skal kost-
 naden å båda sidor hver emot annan quittas.*
 Man bör väl, i sådant fall, med allt skäl
 kunna förutsätta, att då Härads- och Hof-
 Rätts-domar äro lika, de böra anses för
 det rätta i målet, och att Lagmans-Rätten
 då kunnat mistaga sig; men skal då det-
 ta mistag, som sedan är rättadt i anse-
 ende till sjelfva tvistemålet, likväl halva
 den följd för den vinnande, att han, som
 före och efter Lagmans-Rättens åtgärd,
 hade rätt, icke desmindre skall blifva li-

dande? Och hvad är här, i alla fall, frågan om? icke om annat, än ärfättning för hvad parten varit trängd å faken kosta: här är vist icke fråga om någon vinst, hvilken skulle vara högst obehörig, och som sådan motarbete ändamålet, hvilket ingalunda kan vara att gynna trätgirighet; men endast om rättvisa, och den efter de allmänna erkända grunder för naturlig och medborgelig rätt. — Rikens Högloflige Ständer anmälte redan år 1766 lagens brister i detta mål, och anhöllo i underdånighet om Konungens allmänna förklarande, likmätigt the äldre stadgar; hvarå följde Kongl. Maj:ts nådiga Förordning om lagarnes verkställande af d. 12 Nov. samma år. Anförandet är icke vidlöftigare, än att det här kan intagas:

”e) Såsom till tvisters förökande och underhållande thet ej ringa bidrager, att rätttegångskostnad och skadestånd, så otillräckeligen eller aldeles icke af domstolarne tilldömmes, änskjönt faken ändteligen vinner, hvarigenom then rikare och mäktigare alltid har öfver then svagare en stor fördel, theraf en vrång vilja sig ofta till then oskyldigas förtryck så mycket lättare betjenar, som lagen i 21 C. 3 och 4 §§. Rättegångsbalken gifver thertill nog vidsträckt utrymme; altfå anhålla Rikens

”Stän-

"Ständer underdånigst, thet täcktes Ed.
 "Kongl. Maj:t i nåder, genom en allmän
 "förordning, thesse §§. således, likmätigt
 "the äldre stadgar förklara, att then som
 "saken vinner, bör njuta full ärfättning
 "för all then nödiga kostnad, som han
 "bevisar sig till sakens utförande verkeli-
 "gen hafva användt, utan att Domaren
 "något theraf korta må, mindre hela rät-
 "tegångskostnaden upphäfva, för någon-
 "thera i berörde §§. nämde orfaker eller
 "undantag." . . . Huru nu denna Kongl.
 Maj:ts nådiga förordning, utgifven i lik-
 formighet med Riksfens Ständers underdå-
 niga tillstyrkan, och således omklädd med
 alla egenskaper af en riktig lag, hittils
 blifvit efterlevvad, lærer den benägne Lä-
 faren, om han någonsin varit nödlakad att
 tillita Domare-embetet, bäst kunna intyga.

Må jag icke af det anförda blifva så
 illa misförstådd, att mig skulle kunna på-
 bördas hafva nekat Domaren all slags prä-
 vningsrätt efter sig företeende omständig-
 heter: desse sednare gifvas tvifvelsutän
 flere, än en Lagstiftare möjligen kunnat
 förutse, och en rättshandlings Domares prä-
 vning, skal ofta vara bättre än sjelfva lagens
 bokstaf i sådane mål, där, efter sakens na-
 tur, lagen nödvändigt skall vara otillräck-
 lig eller ofullkomlig; men det är den of-

ta alt för litet inkränkta pröfningsrättighe-
ten, som jag understundom vågat anmärka,
så vidt den leder till de olägenheter, hvilka
äro ämnet för dessa strödda reflectioner.

XXV.6. *Ifrån Hdrads - Rätt må man vddja, e-
hvard saken är af större eller mindre värde.*
I ett mål af alt för litet värde, finner
den, som tappat, en utsligt för sig att å-
tervinna mera, än han kan hufvudsakli-
gen tappa; ty får han Hdrads Rättens ut-
slag i någor måtto ändradt, har han en
anledning af XXI. Capitlet at få rätte-
gångskostnaden qvittad, och denna kan
vara större än hvad tvistas om. I et mål
af högre värde, kan ofta tidsutdrägt med-
föra ganska betydlig förlust för den som
vunnit, och, då fråga är om hela eller
en stor del af min egendom, hade saken
visserligen förtjent att mera behjertas, än
då det blott rörer ett åverkansmål af otta
öre, eller en daler, hvilket likväl får gå
till Hof-Rätten och således kan på gan-
ska kort tid blifva afhulpit?

Penningböter äro, utan tvifvel, ett
ofta lämpeligt straff för förbrytelser och
ett godt medel att förmå den tredskande
att fullgöra sina skyldigheter; men då de
efter gamla lagars stadgande utgå i det
räknevärde våre nu så kallade penningar-
äga, blir lagens ändamål aldeles förlorat
och

och straffet blir förvandladt till ett ovärdigt gäckeri. Om ock de voro lämpade till förbrytelsen, skola de ändock, då de, utan afseende på den bötandes omständigheter, alltid äro lika, för en del blifva ett nog kämbart straff och emot en del ett altför overksamt medel. Om en niding hugger ned några af de bästa träd, dem jag i min skog spart för eget verkeligt behof, pliktar han en daler stycket; men om en Enka försummar att inom den föreskrefna tiden låta uptekna boet, pliktar hon tjerding af alt hvad hon däruti äger. För en af de invändningar, hvilka medföra förbud för underdomaren att med målet fortfara, pliktas trettio daler i fall den i Hof-Rätten aflås, antingen målet är värdt en Riksdaler eller många tusende, och hvarvid likväl ofta den ena parten till hela sin välfärd kan lida af upikofvet. Ett kvarstadsbrott belägges med fyratio dalers böter, men den som bryter, kan ofta finna dessa fyratio daler hundradefallt ärfatta i den egendom han sålunda förskingrar. Man får icke, vid tjugu dalers bot, falla Konungens befallningshafvande i Embetet och panta något till sig sjelf; men har jag att göra med en alt förskörande gäldenär, och jag kan på något sätt få i min värjo värdet för en flere tusende Riksdalers for-

dran, bär jag mig alt för enfaldigt åt om jag icke, med risque af tjugu dalers böter, föreför min läkerhet. Man skulle kunna upgifva otaliga sammanliknelser af detta slag, om rummet tillät och faken så fordrade; men man nödgas lemna dessa och älfven nu vår rättegångsbalk, för att ock få rum för några få lika korrrta antekningar, ur de andre lagens afdelningar, af hvad besynnerligast verkar olägenhet för den rättfökande Landtmännen.

Ärfda Balken.

Väl stadgas åtskilligt angående omyndigas egendom, samt om förmyndares skyldighet; men i anseende till Domarens befattning dervid, är all slags ansvarighet utelämnad; föreskrifterne för honom stadna högst i dessa likgiltiga uttryck: *ndmne, förordne Domaren*, m. m.; men om nu dessa råd eller quasi befallningar icke verkställas, så blir den omyndige utan uprättelse. En fattig Piga börjar sjelf, då hon är kommen till mognare ålder, tänka på att dess föräldrar lemnat någon egendom efter sig: hon söker sin förmyndare, som afvisar henne och nekar redogörelse: hon blir föranlåten stämna honom; men då hon skall utföra sin talan, saknas bouptekningen; den sökes i Härads-Kistan, och finnes

nes icke. Trettio år äro redan förflutna sedan föräldrarnes död; domaren är ock död eller bortflyttad; och å hvem ligger nu ansvaret för detta högst angelägna document, grunden för den fattiges rätt och talan? Lagen har antingen icke förefett det, eller gjort det med all möjelig kallfinnighet, och den oskyldige lider. Städerna äga häruti i allmänhet goda inrättningar, läkre förvaringsmedel, och en mera stadgad och fullföljd ordning; Landet deremot intet annat, än ett kallt stadgande, utan vidfogadt ansvar för bristande verkställighet.

Jorda Balken.

För börde-skilling skall Köparen betala V. Cap. ränta sem för hundralet ifrån den tid penningarne insattes, antingen han lyfter dem eller ej; vinner han, undgår han i sednare fallet att betala räntan. I osäkerhet huru och när börde-tvisten skall flutas, äger han ingen viss tid för återbärandet af desse penningar; det vore derföre artigt att veta, hos hvem han med full säkerhet skall kunna nedfatta dem emot så hög ränta och med villkor att vid anfordran återbetalas? För att derföre icke utfätta sig för det äfventyr, som, efter våra lagar, så ofta åtföljer gifna penningelån, gör han

troligen bäst om han icke lyfter dem; men om de imedlertid kunna tillgripas och förskingras af sjelfva domaren — händelsen är ju icke omöjlig — så skall denne ärlåtta dem, invänder man; men om domaren är ur stånd att återbetala dem, så mister han kanske Embetet, men ärlättningsfrågan blir en enskild sak, och den som på god tro nedfatt sine penningar i det af Lagen anvisade allmänna förvaringsrum, mister d. m. Det var, då lagen gjordes, icke svårt att förefse båda parternes läkerhet; nu är det åter ganska lätt, men det felas lag härom.

Jordab. Pantfatt jord eller inteckning medför
IX. Cap. väl läkerhet för den långifna summan, men ock en förskräckande omväg för långifvaren att återfå den. Lagstiftaren synes icke hafva varit okunnig om den utvägen att skrida till förfäljning genom offentligt utrop, ehuru den endast är lämpad till lös egendom: säkrare värdering kan väl aldrig fås, än genom en rätteligen tillstådd auction; men skulle det finnas vara med Lagens goda grunder öfverensstämmande, att, i detta fall, då säkerheten är för Långifvaren fullligen förvarad, mindre hafva med en sådan förfäljning, än då fråga är om ett annat lån, så kunde ju kundgörelserne rättas derefter och en onödig omkost-

kostnad med värdering och upbud undvikas. Sedan, efter vissa författningar, man kommit att vidtaga utvägen af kundgörelse i allmänna tidningar, synes vara nödigt, att ändteligen få en enda officiell och för sådan förklarad; men den bör då vara allmän och tillgängelig för sjelfva bonden; och som icke hvar och en kunde behöfva eller hafva råd att hålla den för sig sjelf, så synes blifva lika nödigt att den funnes på något ställe inom Socknen att tillgå; men huru långt äro vi icke ännu ifrån rättigheten att begära sådant?

Om non dominus säljer en fast egendom, *dr det ogildt, dntå at upbud och stånd derå kommit.* Händelsen är, utan tvifvel, af så mycken påföljd, att den tarfvat genom bestämd lag förekommas; men sådan den nu är, gör sjelfva stadgandet i allmänhet mera ondt, än ofta man kan befara af Lagbrottet. Vi hafva, som bekant är, flera laga fång: en broder ärfver sin del i fädernes jord, byter till sig en annan, och löser ett Syskon ur den tredje, så att han äger hela egendomen, med hvilken han lagfar och ärbåller fasta, emedan alle var på god tro afhandladt och ingen af de contraherande klandrar hans fång. Efter en hel mansålder kommer ett barnabarn, eller annan rätter arfvinge fram och visar, att

X. I.

att des morfader, eller hvem det då håldst må hafva varit, utan sin hustrus formeliga bejakande i tvänne goda mäns närvaro, tagit denna löfen: egendomen kan under tiden hafva varit såld flere gånger, och den nu varande innehafvaren är ur stånd att kunna visa, huru allt är tillgångit för femtio år sedan; imedlertid har egendomen, genom odling och andra omständigheter, stigit till fleradubbelt värde, och ägaren, som för sig gjort allt hvad lagen honom ålagt, mister en del af jorden för en då obetydlig penning. Eller ockfå har Lagarten kunnat vara försummad af en af förre ägarena, bördemannen skaffar sig underrättelse derom och bördar efter då varande värde; ty non dominus är den, som i dylik sak, ej är fulleligen och efter alla lagens kraf utrustad med ärforderlig magt och myndighet. Är detta en lag för enfaldiga bönder? kan någon härvid, med känsla af verkeligen fant och rätt, komma fram med den kalla ursäkten: skylle sig den sjelf som sig icke bättre förefåg? Nej, det gifves och har gifvits utväg att förekomma detta onda utan att göra en lag, som är mycket mera ond: hvem kan hafva bättre urskillning att känna och pröfva Lagens föreskrifter, än domaren, hvem bättre än han kunna under-

rät-

rätta den Köpande om hvad honom åligger iakttaga, hvem bättre känna Säljarens Laga-fång och ägande-rätts handlingar? Hvarföre icke då lägga något mera härutaf å domarens vårdnad? När domaren en gång af sine egne minnesböcker gjort sig underrättad om, i hvars värjo egendomen, efter hvad laga fång som häldst, är, så är det ju icke tvärt, att vid ett nytt köp, först tillhålla Säljaren att lagligen styrka, det han, och ingen annan än han eller hans laga ombud, gifvit öfverlåtelsen, och sedan tillhålla Köparen att fullgöra hvad Lagen honom, i anseende till sjelfva köpets framtida laga bestånd, föreskrifvit. När så sker, är icke att frukta det en obehörig kunnat försälja annars. jord, och köparen bör hafva mera säkerhet af sin lagfart, än att den må kunna rubbas för en underlåten formalité. Det låter allt för lätt säga sig, att hvar äger tänka och göra för sig sjelf, att lagen icke rår för att parten är okunnig eller förfumlig att styrka sin rätt: en lag för menigheten på landet måste alltid vara, så vidt möjligt är, lämpelig och afpassad till den mera inskränkta fattningsförmåga, menigheten i allmänhet, äger, ägande-rätts säkerheten icke insnärdd i vidlöftiga, obestämda formaliteter, icke förvarad i
ströd-

strödda och mindre tillgängliga förordningar.

XVI. 15. Att köp bryter Legostänima, lærer genast visa sig skadligt för Jordbruket; men att villja hjälpa det med en lag, som föreskrelve någon viss tid i allmänhet för arrenden, torde vara ett inbrott i enskilda friheten, hvaraf följderna möjligen kunde blifva betänklige; man lærer derföre få åtnöja sig med hopp, att rättelsen skall med tiden ärnås genom en högre uplysning och en bättre förstådd egen fördel: att åter, med bibehållande af nutidens laggar och rättegångsfätt, vilja göra en ändring till den åstundade säkerheten för en viss biittningstid, kunde lätt blifva menligt för den nye ägaren.

Vi förbigå denna gång Byggningsabalken, ej mindre för det att den i det hela, såsom en allmän lag, är olämpelig, och som sådan, i vissa mål bristfällig och felaktig, i andre öfverflödig, ofta leder till förvillelser och onödiga tvister, än också för det, att detta ämnet egenteligen är upptagit och med en vida skickligare handläggning vidrördt i N:o 11, 12 och 13 af dessa samlingar, och till hvilka vi derföre, med all tillfredsställelse, kunna gifva lärlaren anvisning.

Hans

 Handels-Balken.

Är ett tjenstehjon försumligt och genskrif- Hand. b.
 vigt, skall thet först rättas med godo och se- XIV. 5.
 dan med måttelig husaga. Vill thet ändå ej
 vätra sig, varde thet ur tjensten vråkt utan
 pass och afsked, och misse Lön sin. Ingen 8.
 hafve våld vråka Legohjon utan sak; gör
 thet någor, gælde skadan och gifve ut fulla
 Lönen. Den fednare händellen låter lätt
 bevifa sig i anseende till sjelfva factum,
 men, i båda fallen, huru vill man bevi-
 fa orfaken, då de öfrige af husfolket icke
 få vitna? Detta kan väl icke komma un-
 der rubrique af groft brott, och således är
 detta lagens rum onyttigt gjordt genom
 XVII. Cap. Rättegångs-balken. Grunder-
 ne till Lagens stadganden i vissa mål, äro,
 som förr är sagdt, ofta gode, men dels
 motarbetas verkningarne deraf utaf rätte-
 gångsfättet, dels möter man ock den be-
 lynnnerligen ihärdiga föresatsen i lagen sjelf,
 att på allt lätt gynna den brottslige, och
 ofta lynes den blott Svarande hafva rätt
 till lagens ynneft med ett utmärkt företrä-
 de för den sökande. Desutom är väl
 icke sannolikt, att en Husbonde skulle
 vråka Tjenstehjon utan sak, åtminstone
 bör den händellen icke kunna förutslättas
 ofta inträffa; men imedlertid är han nöd-
sa.

sakad att antingen gripa till det högst obehagliga medlet — husagan, eller att plågas af det odugliga Legohjonet ett helt år ut. Den som annars vil läsa något rätt bestämdt och omständligt i detta ämne, torde finna sin tillfredsställelse i *Visby - Rätten* eller *Gottlands Stadslag XXXVII. Cap. Lib. II.*

12 §. *Ej må Husbonde gifva annat afskeds-pass, än Legohjon förtjent hafver: gör han thet, böte tjugu daler. Om nu ett sådant, i min tjänst, visat det mäst elaka lynne och all möjlig gensträfvighet; om det ock verkligen stulit eller snattat ända till så mycken påtaglighet, att det måst återbära det stulna, men alt detta skedt inom huset, där lagen fatt mig utom all möjlighet af en laga bevisning, hurudan bör orlofsfedeln blifva? Säger jag fanningen, så har jag en injuriæ process på halsen, hvarvid lagen betagit mig alla medel att värja mig: säger jag icke fanningen, så böter jag tjugu daler. Motlagelsen är här icke tvetydig.*

Misgärnings-Balken.

Brottmål äro i allmänhet behandlade med en mildhet, hvarå andra länders laggar icke gifva så många exempel: ock så är det i denna del af lagstiftningen, som

Do,

Domarens pröfning blir ofta nyttig och nödig. Lasten förstår att gifva sig otalige skapnader, och graderne emellan elak vilja och grofva utbrott äro alltid flere, än lagen kan bestämma och förutfatta. Fel äro icke alltid brott, och desse sednare, till upfåt, utöfning och följder, ofta af så olika art och olika verkningar på samhällets säkerhet, att de icke, utan i hvarje särskildt fall, kunna rätteligen pröfvas, så att lagen blifver med rättvisa och efter dess ändamål tillämpad. De af lagen ålagda ansvar och straff för förbrytelser, äro, till äfventyrs mera ofta än i tvistemål, tydliga och passande; men här synes bristerne i rättegångsfättet ännu mera: utvägen att bevisa brottet och fulltyga förbrytaren, är ofta tillstängd af den i allmenhet stadgade lika omväg vid all bevisning. Rättegångsfättet i brottmål bör äfven så litet vara lika med det i tvistemål, som det kan vara aldeles lika i alla grader af brott: att nedlägga eller beifra dessa, borde i få händelser komma att bero af målsäganden, hvilken härvid icke bör äga annan fordran, än af uprättelse och ärfättning: säkerhet bör han äga under lagens beskydd, utan att egenteligen behöfva derföre ledas in i vidlöftig och plågan- de lagfökning, hvilken merändels är af

den beskaffenhet, att den förolämpade hädre tål första förlusten, än utfätter sig för befväret och sannolik ny förlust af den långsamma och ofta ovissa rättegången. Då menniskorna, vid inträde i Samhället, öfverlemnade åt den antagna ordentliga styrelsen, att efter lag, understödd af hela den förenade samhällsmagten, bibehålla hvar enskild vid personlig och egendoms-säkerhet, var det icke en rättighet de gäfvö ifrån sig, utan en för dem högst befvärlig och ofta vådlig skyldighet, den regeringen åtog sig att i deras ställe uppfylla. Enskildt nödfalls-värn, sjelfhämd och egenvilligt utkrafd rätt, skulle nödvändigt sätta en stor mängd af menniskans passioner i en gäsning, den man svärliken kan begära att förnuft, billighet och estertanka skulle förmå sätta. Vi kunna knapt göra oss begrep om en brottling, till den grad vild, att han kan fatta och bibehålla hat till den domaren, som lämpat lagens bestraffning till hans förbrytelse: han ser i den kallfinnige och förståndige domaren blott den altvarfamma lagens tolk, men icke en upretad motpart, sökande hämd, ofta rådfrågande endast harmen af sit förolämpande. När nu Samhälls-inrättningen gifvit en sådan vändning åt detta för menniskoslägtet så viktiga ämne, bör lagstiftningen

gen visserligen vara så riktad, att den befordrar och icke motarbetar det allmänna goda härmed varit fökt och till en del vunnit: derföre, lå mycket möjligt är, skilja den förolämpade ifrån alt flags deltagande i brottets beifrande, och sålunda ju längre ifrån all tanka om sjelfhämd, i sig sjelf förhatelig, onödig där lagar finnas och skipas; men då böra ock dessa lagar icke lämna den lidande och förolämpade likasom på halfva vägen, skild ifrån utvägen att sjelf taga sig rätt och möjligheten at få uprättelse efter lagen, som likväl var vilkoret för hans ingående i Samhälls-tillståndet. När jag dertföre ser mig i mer eller mindre måtto skadad af en annan medlem i Samhället, men att rättelsen icke kan fås utan en ännu lika och till äfventyrs större förlust och olägenhet, då är lagen märkeligen felagtig och uppfyller icke sitt ändamål: sådan visar den sig likväl i de mål Lagstiftaren esomoftast orätt hänfört under rubrique af mindre förbrytelser på Landet, och där desutom den hufvudsakliga olyckan tilkommer, att rättelsen, af lagen merändels otillräckligt föreskrifven, ej kan fås utan efter lång omgång och med en dryg, men aldrig ärfatt kostnad.

Några få ställen ur vår Missgerningsbalk måga anföras, såsom följande, men vilst icke för att derifrån sluta något till det hela; ty med ett lämpeligare underföknings- och rättegångs-sätt, skulle den i allmänhet förmodeligen vara ibland det mest klanderfria af vår lagsamling.

Missg. b. *Hvilken som lastar och smådar Gud obe-*
 I. C. 1 §. *tänckt och af hastighet, och ångrar sig; bö-*
te hundrade daler, och afbedje sitt brott of-
fenteliga i församlingen:

V. 2. *Talar eller skrifver någon om Konungens*
och Rikets Råd thet smådeligt år, i och för
Embetet skull, göre offentlig afbön och bö-
te femhundrade daler:

Om man trott sig kunna tänka, och således böra stadga straff, på ett så vidunderligt brott, som det först nämnda, så synes likväl förhållandet emellan båda hafva, åtminstone för anständighetens skull, bordt föranleda till någorlunda lika förhållande emellan straffen. I förra fallet måste den brottslige, om han ock gåfves till, vara aldeles vanvettig och utan minsta begrepp om det högsta Väsendet, och fråga torde uppstå, om man kunde straffa en sådan, åtminstone med annat än instängande, om han annars visade symtomer af ett för allmänna säkerheten farligt raseri. Om, i det sednare fallet,

let, en Konung t. ex. skulle vara nog olycklig att träffa för en verkeligen elak rådgifvare, — allmänna historien tillåter icke neka möjligheten deraf — och följden skulle blifva flere, äfven under Konungens namn, utfärdade skadliga förordningar för landet, men en enfaldig och, om denne gunstlingens i lagen bestämde helgd, till äfventyrs okunnig man, skulle råka att fälla ett verkeligen sannfärdigt omdöme om detta Konunga-Råd; så synes brottet i alla fall icke vara annat än något vida under det förra, men straffet femdubbladt: om äfven utlåtelsen varit obetänkt och den brottslige ångrar sig, lär sådant icke verka i denna händelse; ty då hade det varit utfatt i lagen, ej mindre i detta, än i förra fallet.

Gjör någor föracht af then allmänna Gudstjensten, så att han sellan kommer till Kyrkio på Söndagar och Høgtidsdagar; är han therföre varnad, som i Kyrkio-Ordningens sågs; bôte tijo daler. Om en sådan händelse kunde i någor måtto förutsättas hafva bordt komma under allmänna Lagens pröfning, så hade förmodeligen dervid fordrats en större varsamhet, än här synes vara iakttagen; ty meningens construction medför först helt tydligt det begrepp, att en förslummad Kyrkogång är

följd af förakt för allmänna Gudstjensten, då den likväl ofta kan härröra af helt andra orsaker; och för det andra, skall här lagens mening och det stadgade straffet leda en människa rakt in uti, att af Gudstjensten göra ett opus operatum, hvilket är stridande emot begrepet af vår Salighetslära. Låt vara att det ock finnes en sådan verkeligen elak människa, få skall lagen, med sina tio dalers böter, icke kunna åstadkomma annat, än att ock göra den till en skrymtare: imedlertid tjernar detta lagens rum, en lemning af hierarchiens många dylika upptåg, att gifva anledning till trätor af sin egen besynnerliga art, och målet hade, oförgripligen sagdt, utan saknad kunnat lemnas qvar i bland de uteflutna Kyrko-balkarne.

Misg.b. *Idkar någor arbete eller handtverk på*
 III. Cap. *Söndag; böte tijo daler för Sabbatsbrott, utan thet sker till egen eller annans nödtorft, som uppskof ej tola kan.* Högst nödigt hade det varit, att lagen i detta mål varit mera bestämd; ty sådan den nu är, har den gjort och gör landet mera skada, än man i allmänhet ens kan föreställa sig. Den sist förflutna hösten med sitt mäst olyckliga bärgningsväder, är ännu i nog frikt minne för att behöfva beskrivas; men Landtmannens olycka skulle då, som
 of.

ofta, rågas af en ofullkomlig och i detta fall skadlig lag. Efter flere veckors fortfarande regn, klarnade det ändteligen på en fredag, om lördagen blåste äfven något, och söndagen var vacker; men om måndagen började åter regnet och höll ut ännu fjorton dagar. I den allmänna nöden, som man kan säga landet då stod uti, blefvo visserligen i flere socknar några hundrade tunnor säd inbärgade om söndags eftermiddagen; men många tusende blefvo, för lagens och högtidens skull, orörda på åkern. I somliga socknar, där en eller annan Ståndsperson kunde gifva efterdöme, följdes exemplet driftigt af Böndren, och något blef bärgadt; men i de flästa stod allt stilla uti en gruslig helgd, och menigheten fruktade att göra Gud och lagen emot, om den frälste sin egendom. Var nu, i sådan ställning, arbetet med sädens inkörande ett sabbatsbrott, eller var det icke? Om nu hela Socknen, hela Landet hade inbärgat sin säd om söndagen, oafbrutit ifrån morgon till afton, och om till äfventyrs vädret förblifvit vackert om måndagen och flere dagar, men en Fiscal, en Länsman eller någon annan Beslagskarl trott sig af embetsnitälskan eller andre orsaker böra beifra detta brott och derföre stämt till Tings hela

menigheter, huru hade Domaren dömt?
Om vädret förblifvit vackert på dagarne
efter söndagen, så låter det ju säga sig,
att arbetet tålt uppskjutas, och Domaren
hade icke pliktat för det han pliktfält he-
la Landet: lät vara att han ock betriat de
anklagade, så hade de likväl blifvit dra-
gna för rätta utan all slags ärfättning för
sin förlorade tid. Om en Lagstiftare bor
i palats eller vindschammare, så — är han
icke sämre för det; men då man vill skrifa
lagar för Allmoge, vore det likväl nö-
digt att man något kände den, kände graden
af allmänna upplysningen, fattnings- och
omdömes-förmågan hos denna största class
af sambällslemmar. Han skulle då icke
undgått att känna, hvad hvarje människa
af endast allmän uppmärksamhet vid så-
dana och andra tillfällen funnit, villrådigh-
het hos den ena, fruktan hos den andra,
mängden litande på hvarannan, och i för-
skräckelsen alltid färdig att tro häldre för
mycket, än för litet. Han skulle då hafva
mera funnit, huru lätt det är att med en
bokstav i lagen göra mycket godt eller
mycket ondt, huru nödigt det är att la-
gen är bestämd, där den kan vara det,
till högsta möjlighet. De gamle lagarne
förbodo väl ock all *adhövdärknadh på hel-
gondag* men satte visligen ut, att hö och
korn

korn kunde at *saklöso* hjelpas *dptir* *mididn* 6. §.
aptan; den nya deremot har icke behagat
 nämna något derom, men i allmänhet
 stadgat sabbatsbrottstiden emellan kl. 4 om
 morgonen och kl. 9 om aftonen.

Då lagen stadgat straff å den som släp- XIX. §.
 per fånga lös, har endast varit fråga om
Vachtkarl, hvilket ock synes utom alt twif-
 velsmål af det utlatta straffet, som är tjen-
 stens förlust: detta har således icke haft
 afseende på Skjutsbonden, som visserligen
 aldrig borde hafva annat ansvar, än att
 rätteligen köra sin häst. Upl. Lagen,
 Tingsm. balken, VII. fl. stadgar i 6 §.:
Löper then madher bort brutliker dr — wil
aj Bonde han taka, taki tha Länsmadher han:
wari Bonde saklös fori Konungx manni dr
madher bortlöper mddhan han dr inni med
bondanum. Detta ägde egenteligen rum
 då fråga var om den som med arbete
 borde aftjena böter; men i sednare tider
 har äfven Bonden blifvit satt under kropps-
 straff för det han icke mägtat vårda en på
 brott och undanflykter utlård skälm, som
 blifvit till hans förande öfverlemnad. Des-
 sa fångförningar äro nu för landet högst
 betungande, eller rättare, hafva i vår
 tid blifvit det: i en socken af något öf-
 ver tjugu mantal, äro fem eller sex för
 detta behof undantagne från all skjuts på

gästgifvaregårdarne, hvilken derföre må-
 ste bestridas af de öfrige; oaktadt detta
 antal af fångförare synes icke vara knappt
 tilltagit, äro de likväl så tvungne af det-
 ta främmande och ansvariga bestyr, att
 de längesedan begärt att slippa det och å-
 tergå häldre till det andra onda, som är
 den plågende hållkjutsen, hvilket synes
 vara tillräckligt att bevisa, huru svår den
 förra besattningen anses och verkligen
 är; men måste man behöft så motbjudan-
 de ärlarenhet, att öfvertyga sig om o-
 lämpligheten af denna inrättning? Man
 behöfver endast litet känna Svenska Bon-
 den, för att snart finna huru litet skicklig
 han är, och till äfventyrs i ett vist poli-
 tiskt affeende, bör vara för dylika värf.
 Det ges Bönder, som, med alla en Bon-
 des goda egenskaper af lydnad, villighet,
 hushållsförstånd, arbetsamhet, stilla och
 nycktert lefverne, likväl äga en enfaldig-
 het i hvad på något lätt går utom deras
 vanliga yrken, att de knappast förmå vår-
 da sin egen plåtedel då han icke ligger i
 deras egen kista: kuru vil man då begära,
 att han skall vårda en misådådare, hvars
 hela traktan är att undandraga sig lagens
 bestraffning? Den som sjelf icke tänker
 brottsligt, skall ju ock vara mindre färdig
 att misstänka andra, häldst med så liten
 men-

mennisko-känedom, som Bonden i all-
 mänhet äger: han är icke eller, sig sjelf
 lemnad, hård eller grym, och brottslin-
 gen delar ofta, med den blott olycklige,
 mensklighetens medlidande. Nu kommer
 en sådan usling, efter lagens stadgande,
 skjutsad ifrån den ena ändan af Riket till
 den andra, in i Bondens gård, där han
 måste vårdas om natten: både husbonden
 och hans folk äro trötte af dagens arbete
 och de äro mindre vakande än fången,
 som ser tillfället och betjenar sig deraf.
 Snarare blir Bonden för denna sin försun-
 melse lagförd, än han ofta och merändels
 sjelf kan få rättvisa emot ett annat mycket
 ivårare förolämpande, och om han än
 vore en ibland de mäst aktningvärda le-
 damöter af sitt stånd och sin församling,
 så blir han ändå bortblandad med misdå-
 daren och får ett nesligt kroppsstraff. Om
 nu Bonden är borta, hindrad eller sjuk,
 och måtte skicka sin son eller dräng med
 förbrytaren: är detta fällskap för en yng-
 ling, kan hända ännu utan begrepp om
 brott? — Men då vi, som bo på landet,
 icke få vända ögonen ifrån dessa rysliga
 facta, låtom oss åtminstone skona läsa-
 ren ifrån blotta föreställningen deraf, och
 återvändom till ursprunget. Det är ett,
 aldrig nog sagdt, besynnerligt afseende la-
 gen

gen oftast har, att förvara åt den verkeli-
 gen brottslige flere beneficia juris, än åt
 den verkeligen oskyldige, hvilket gjort
 och gör landet ofta olyckligt och lidande.
 X. Cap. 21 §. Rättegångs-balken synes i
 bokstafven och för den, som blott behöf-
 ver läsa den, vara fotad på lagens an-
 tagna allmänna principer; men huru den
 håller profvet då fråga blir om lagens
 rätta ändamål, det torde ofta ärfarenhet
 mera än blott theorie säkrare upplysa.
 Lagen gör ofta ganska fina skilnader åt-
 minstone i brottmål, och dem en Do-
 mare icke bör vara okunnig om: skilna-
 den t. ex. emellan missgerning och groft
 brott, synes stundom vara utmärkt, men
 stundom äga ock dessa uttryck enahanda
 bemärkelse; för en Domare af hvardags-
 lagfarenhet skola derföre misstag icke blif-
 va så aldeles fällsynta, ehuru de för ho-
 nom fällan äro af någon synnerlig påföljd.
 Vil man nu jämnföra det nys åberopade
 lagens rum med XXV. Cap. 5 §. samma
 balk, och XL. Cap. 2 §. Missgernings-
 balken, för att ur dessa sednare vilja le-
 ta sig fram till hvad lagen i det förra
 synes mena med missgerningar; så skall
 man ändå deraf troligen icke komma när-
 mare till egen tillfredsställelse, än att
 ändteligen finna huru lätt det skall blifva
 att

att misstaga sig. När vi då förutflätta möjligheten, och måste medgifva verkliga händellen, blir följden deraf, att en förbrytare äfven oftare än till äfventyrs varit lagens mening, kommer att föras fram och åter i landet, för att på hvarje ställe, där han föregifver sig hafva begått ett brott, blifva stäld under vederbörlig ransakning: under dessa färder, skall han vara under bevakning af ganska många Bönder, eller deras Drängar, de fläste utan all slags skicklighet för detta visst icke landtmanna-yrke: han skall derunder få många tillfällen att verkställa sin flykt, skadlig icke allenast i det att han undandraget sig lagens bestraffning, utan ock i det att han gör en eller flere med sig olyckliga; ty en synnerlig olycka är det väl för en verkeligen obrottslig man, att stämplas med brottets vanära för hvad han icke ägde i sin förmåga att afvärja. Enär nu lagen, genom sin antagna princip, eller, må hända, sin stundom icke tillräckliga utförlighet kan sägas i en eller annan måtto hafva härtill gifvit anledning, så är den vifferligen felagtig. Efter Kongl. Maj:ts nådiga Resolutioner på Krigs-Befälets befvär af de Värfvade Regementen, d. 16 Oct. 1723, samt på Allmogens d. 1 Aug. 1727, skulle Krono-

Be.

Betjenterne altid följa med arrestanterne hela Länet igenom; men att Allmogen som sådane skjutsade ingalunda kunde svara före, om någon af dem skulle under vågen rymma.

- XL. C. 6. §. Inbrott i rum eller hus att stjåla, är, ehvad stölden verkställes eller ej, ansedt så svårt att straffet är ovilkorligen stadgadt till nio par spö, och visserligen bör en mans hus och hemvist vara en af lagen fullteligen förläkrad fristad, varande således det utfatta straffet aldeles icke i något måtto för högt; men vi äga ock andre händelser, i hvilka säkerheten hade bordt vara och anses lika helig, och deruti lagen synes hafva bordt desto mera betrygga den enskildes egendom, som möjligheten att den sjelf vårda icke är lika lätt, som då man med bommar och lås kan bidraga dertill, jag menar säkerheten på hvad af min egendom finnes ute på marken: just där jag är aldeles ur stånd att sjelf beförja vården med annat än den stängsel, som egenteligen är gjord, dels att utmärka gränforna för mitt område, dels ock att hindra kreaturens åverkan, där synes lagens ovilkorliga skyldighet vara att vidtaga och det, i detta fall, med åtminstone äfven så stor sorgfällighet, som i det förra; men stöld ute på

på marken är endast ansedd med dubbla XLIII. böter. I förra fallet är det likligen endast sjelfva husfreden som gjort sig förtjent af Lagstiftarens uppmärksamhet; i det sednare är åter den ansedd endast med tjufvaböternes fördubblande. Om här, såsom förut om inbrott, fredsbrottet blifvit icke sammanblandadt med stölden, hade lagen verkligen visat sig mera enlig med sig sjelf och med ett rättskaffens begrepp om rätt förhållande emellan brott och straff; ty påtagligt är det, att lagens syftemål i förra händelsen varit att befästa hemfreden, och sjelfva ogerningen är till stor del försvårad för tjuften genom de möjliga försvarsmedlen; men ute på marken, där säkerheten på min egendom bör vara lika helig som inom huset, men hvarvid vården är oftast verkligen omöjlig, där synes sjelfva säkerheten, äfven vid större eller mindre stöld, hafva bordt vara färskild förefedd. Ännu märkeligare blir motsägelsen, då man betraktar lagens gjorda skilnad emellan så kallad åverkan å skog, och stöld ute på marken. Snattare-bot äger i detta sednare icke rum, utan skall den som stjal ett fång hö, stån- da tjufs-rätt lika med den, som stjal flere lars; men den som hugger ned ett af mina bästa träd i min skog, fälles efter la-
gens

gens bokstafliga föreskrift till mindre ätt
 inattare-bot. Denna nu mera så orimliga
 skinnad, bibehållen ifrån de tider, då sko-
 garne voro mera samfällige och till det
 öfverflöd att de ofta voro ägaren till mehn,
 har på vissa orter så skadliga följder, att
 de redan börjat leda till betänklige, för
 sjelfva samhällsfäkerheten farlige uppträ-
 den: både straffet och rättegångslättet mot-
 arbeta här lagens troligen egna upfat och
 dels rätta syftemål, och äganderätten är
 ofta saklöst kränkt; den, som med nog-
 egen tillgång i ett annars skoglöst gran-
 skap, kunde och ville biträda den behöf-
 vande, hindras deraf, att han nödgas
 hålla de yttre gränforna, så vidt görligt
 är, tillspärrade för att icke öka tjufvens
 tillfällen; ty för och emot lagbrottet är
 så liten hjälp att vänta af lagen, att den
 svårligen utan ny förlust kan tillitas, och
 föllden af denna lärskilda egna omvårdnad
 blir att häldre låta vindfallen skog ruttna,
 än att dermed våga bispringa den nödtäl-
 da, som både af nød och strafflöshet så
 lätt ledes in i begäret till en olaga åt-
 komst: ej att förtiga den så alt för lyn-
 bara förfämring i folkets lynne, det så far-
 liga misfbruk af edgångar, hvartill detta
 lagens stadgande gifver så många anled-
 ningar. Försvarsrätten kan vara af lagen
 vår-

vårdad, utan att det bör ske på ägande-
 rättens bekoftnad; men ehvar mennisko-
 lynnet får inblanda sig i lagstiftningen,
 skola misstag blifva desto svårare att und-
 vika, som de ofta tillkomma ifrån men-
 niskans vackraste passioner: huru ofta får
 man icke det svaret, *det vore ju hårdt att*
fåsta ett svårt straff vid den obetydliga för-
brytelsen, att hafva tagit några jordpäron,
eller en kälke ved för sina nakna och svultna
burn, m. m. Men man glömmar härvid,
 att för denna möjeligen någon gång in-
 träffande händelse, har man i allmänhet
 stadgat strafflöshet för den elake och lät-
 tingen, och dermed i sin grund motat bå-
 de känslan och verkningarne af medlidan-
 de och hjälpsamhet; ty det måste med-
 gifvas, att då man får vanan att anse us-
 lingen som sin farligaste fiende, emot
 hvilken man ständigt nödgas vara på vakt,
 efter fruktan för straff icke afhåller ho-
 nom ifrån odygden; så skall denna opi-
 nion visst icke leda till villighet i medde-
 lande af det biträde, den uslige annars har
 så mycken rättighet att vänta och fordra.
 Man glömmier vidare, att vid iakttagan-
 de af rätta förhållandet emellan brott och
 straff, grunden i detta fall icke endast
 kan anses vara större eller mindre värde
 af det stulna, utan mer eller mindre möj-
 lig-

lighet för ägaren, att sjelf vårda sitt, och där denna möjlighet icke finnes till, där bör egendomen lättas under Guds och lagens lås. Om man finner en del af Landskapslagarne i sådana mål något för sträfva, torde deremot icke kunna nekas, att den nya lagen fallit in uti det motsatta, och följderna deraf äro högst kämbare för landet och den lidande. Att det onda imedlertid icke hjälpes med altför svåra straff, bevises lätt af den ringa verkan man finner af förhöjda viten, hvilka stundom kunna vara så tilltagna, att både Domare och Målsäganden sjelf studsa vid tillämpningen och utkräfjandet: det är hoppet och en slags vilshet om strafflöshet, det är den säkra utfigten att kunna, under skygd af en felaktig rättegångs-ordning, gäcka sjelfva lagen, eller afvända dess kraf, som ger dristighet åt förbrytaren; och man kan icke vänta sparsam hushållning med skog, då utvägen är så öppen att tillgripa en annans, sedan man förstört sin egen. En Bonde i mitt gran-
skap, utan minsta egen tillgång till skog, bygger merändels hvart år ett hus till affalu, men ofta utan att hafva köpt en enda stock dertill.

Ibland de af lagen och i synnerhet missgernings-balken stadgade straff för för-
bry

bryteller, äro ock kroppsstraff, af hvilka spö- och ris-flitande, samt fängelse vid vatten och bröd, synas vara åter införda med nya lagen: åtminstone har jag icke kunnat finna dessa straff antagna i Landskagslagarne; utom i Biörköa-Rätten, samt i åtskilliga gamla Stadgar, och sluteligen ett enda fall (Kon. B. IX. Cap.) i Landslagen. Drottning Margaretas Gårdsrätt bjuder för vissa förbryteller, att den brottfliche skulle *mista huden, eller ligga i thornet en maneth wider watn oc bröth*;^{XVI. C.} Biörköa-Rätter, att *Hwar som liughdr äru mans af manni, eller kono, böte XII marker. Orkdn han eig botum, da skal han huzstrick wid flupone.* I Kon. Birgers Statutum af d. 3 Mart. 1303, samt K. Magnus Ericsons Gårdsrätt af 1319, stadgas *corporis flagellatio* (hudstrykning), och att äta vatten och bröd. Efter Gottlands Stadslag skulle man äta vatten och bröd ända till XX. veckor. Det torde af vår tids läkare-vetenskap kunna utredas, om det nu varande slägtet tål curen. Tjugo-otta dagars fängelse vid vatten och bröd, är nu det högsta straff af detta slag: verkställes det efter bokstafven, skall den som derifrån utgår med lifvet, ganska fällan undgå att vara skadad till hälften för hela lifstiden: verkställes det åter icke, så

är det ett ovärdigt skämt i ett för alfvar-
samfamt ämne. Visserligen måste det gifvas
andra medel till straff och varning för lag-
brott, än det besynnerliga påfund, att
svälta en menniska till döds eller skada,
åtminstone synes det icke i annor händel-
se kunna urfäktas, än om man ville ut-
öfva en jus talionis och på detta sätt straf-
fa en som uppfäteligen och af arghet lå-
tit instänga och svälta en annan.

Men af den Mästares hand, som re-
dan i desse häften, gifvit oss så rediga
begrepp om principen för Straff-lagarne,
göra vi oss den glada förhoppning, att i
den lofvade fortsättningen få se detta äm-
ne med allt hvad dertill hörer, utredt
med den honom egna styrka och manlig-
het, hvarest vi läkerligen icke skola, i
detta mål, äga någon önskan öfrig: jag
lemnar därför, kanske efter att redan
hafva sagt för mycket häruti, lagens mis-
gernings-balk, och skall sluta med några
anmärkningar vid våra

Utföknings-Lagar.

Med förändringen af vårt urgamla lag-
skipnings-sätt, föll ock utfökningen i den
högt besvärande långsamhet, hvilken nu
så mycket mera är för landet skadelig,
som penninge-lån nu vida mera än förr
gif-

gifvas och tagas. På den tid, då mängden icke förstod skriva, var det mest frågan om skuldens verklighet, som kom under domarens pröfning: både gälde- och borgenär ägde den tidens bevisningsfätt för sig stadgadt i lagen, och det bestod mest i edgång; men allt borde vara afgjort inom eller vid tredje tinget. Huru och i hvad ordning mätas skulle, och huru förfaras borde sedan allt löst var utmätt, om införel i fastighetens afgäld, egendomens försäljande och återlösen af fränder och skyldamän, derom finnes i de fläste lagar hufvudsakligen stadgadt, och äro vår tids lagar i det mästa derefter gjorda. Skulden borde i alla fall utfökas med *Laghun*, och finnes Lagman eller Häradshöfding nämnda äfven i *Landslagen*, såsom de der kunde häruti tillitas; men sjelfva utmätningen var lika med annan utmätning å dommar, och verkställdes på det lätt, att Häradshöfding eller Länsman nämde tolf män, hvilka mätte i den ordning lagen föreskrifvit; *hwatte Lånsmadher dlla domari skulo i gard ganga, ok ängu mdthi radha, vider bot tre marker*. Således ägde väl domaren att förordna om verkställigheten, men aldrig att sjelf blanda sig deruti: mätismännen fingo underrättelse om huru mycket borde mätas, men ord-

ningen var för dem föreskrefven i lagens bokstaf. Räckte ej gods till, kunde gäldenär gripas och i häktulle fättas, eller skulle gäld aftjenas med arbete, ett år för III marker.

Den i omlopp varande penninge-stocken var fordom, utan tvifvel, så liten, att pennigar fällan gått i lån; men med en med tiden utvidgad handel, blef ej allenast penninge-tilgången ökad, utan ock rörelsen och behofvet starkare: konsten att skriva blef ock efter hand mindre fällsynt, ända till att penninge-lån nu fällan gifvas utan handskrift eller bref derå. Sjelfva frågan om man är skyldig eller ej, skall således nu mindre ofta förekomma, och ehvar den upstår, hör målet egenteligen till domstolen: Exsecutorn äger nu endast förhjelpa den sökande till rätt, då skulden är erkänd eller icke bestridd, och ämnet delar sig sjelft, efter en otvungen slutföljd, i tvänne hufvudsakliga delar; den första: *om skulden är klar och ofstridig*; den andra: *sättet att få den betalad.*

Den förra innefattar alltid en tvist, som hvarken kan eller bör slitas utan af laga domstol; men mindre ordentlighet, verkelig tredsko eller oförmögenhet hos gäldenären, si all ofta föranleda dertill, att en ofstridig fordran göres tviftig, om icke för
an-

annat, åtminstone att vinna tiden. I detta ändamål är vårt närvarande lagskipningsfätt så synnerligen beqvämt, att man vilst icke kan misstaga sig om rätta orsaken till den oreda, som råder i penninge-rörelsen, till känbar brist under verkligt öfverflöd, och till en stor del af det inbördes misstroendet man emellan. Under det penningar insättas i Disconterne för tre, och ned till två procents ränta, är det ofta svårt att emot lex procent få ett lån, äfven på den största säkerhet i landet gifves. En landtman, som behöver ett lån, har svårt att få det i sin ort, där penninge-tillgången nödvändigt skall vara mindre; han refer derföre till Stockholm, där vid samma tid kan vara tillgång ända till öfverflöd: med fullständige documenter bjuder han sin litet eller intet graverade fasta egendom till underpant för fjerdedelen af dess värde och högsta lagliga ränta. Penningemannen kunde på den föreslagna visla tiden, men icke längre, umbära sina penningar, eller kunde till äfventyrs behöfva räntan att lesva af, men kan icke vara nog oklok att biträda med det sökta lånet, emedan han med visshet vet, att det endast beror på gäldenärens dygd om han skall få någotdera. Föreställom oss nu händelsen sådan,

som den vanligast förefaller: jag har ut-
 lånat t. ex. 5000 R:dr på två år emot in-
 teckning uti en Landtegendom af flerdub-
 belt värde; men sedan ock gäldenären för-
 sta året bruttit eller länge dröjt öfver ti-
 den med räntan, infaller förfallodagen
 och jag får nu hvarken ränta eller huf-
 vudstol. För att icke utlätta mig för det
 alt för ofta mörande misöde, att, efter
 ett gjordt försök hos Exscuorn, få må-
 let förklarad tvifligt och sluteligen, efter
 förlorade omkostnader och lång tid, för-
 visadt till Domstolen, tar jag den, i min
 tanka, säkrare utvägen att incaminera
 målet vid Härads-Rätten, d. v. s. jag lå-
 ter på nästa Ting uppbjuda panten: för-
 fallodagen var nära efter sista Tinget; i
 detta Harad hållas endast två Ting om å-
 ret; således går för mig först omkring ett
 och ett halft år ut, innan jag fått uppbu-
 den, derefter ett år till lagastånds-tiden
 och sedan ännu ett halft år för Bördeman-
 nen att lösa egendomen i börd, i fall gäl-
 denären icke sjelf betalar: således fulla tre
 år efter lagens tydliga stadgande. Imed-
 lertid har jag haft den vanliga omkostna-
 den på värdering, gjort minst fyra resor
 för saken, och dervid möjligen förlorat
 ända till ett års ränta: men lät vara att
 gäldenären infinner sig med betalning i-
 nom

nom laga ståndstiden; han betalar då hufvudstol och ränta, eller efter lagens tafätt, fulla penningar; ty för högre har icke panten kunnat uppjudas; men då jag visar honom räkning på hvad jag varit trängd å faken kosta, nekar han alldeles att godtgöra den: jag kan således icke få dessa mina utlagda penningar ärfatta annorledes, än genom rättegång. Vore jag nu nog litet kunnig om rättegångsmethoden, att icke häldre taga första förlusten, än blottställa mig för en ny, så får jag då börja den bana, hvilken vår förre lagsökare så väl fått lära känna; och vore jag nog determinerad att genomgå denna curen, visserligen borde jag derigenom blifva botad för den nyfikenheten, att på detta lätt låna ut mina penningar. Imedlertid har ju hela proceduren varit aldeles enlig med lagens tydliga föreskrifter i IX. Cap. 3 §. Jordabalk., samt V. Cap. 5 §. Utlökningsbalken; jag har icke blifvit chicanerad af något lagstridigt tillbud af gäldenären undet hela uppbudsoch lagastånds-tiden; men jag har, efter lagens bokstafliga stadgande, förlorat två och ett halft år i tiden, samt en god del af räntan. Vål har ock lagen anvisat mig andre utvägar, såsom införlel i egendomen, hvarmed jag likväl icke vinner nå-

gon del af mitt ändamål, som var att få mina penningar igen; eller ock rättighet att föka betalning i lösören, men hvilket blir lika onyttigt om de icke finnas eller icke äro tillräcklige. Under den förflutna lagfökningstiden har jag kunnat förlora de bästa tillfällen, att i en loflig och laglig väg göra mig nytta af mitt lilla Capital, och hvad blir då i allmänhet följden af allt detta? Förlust för både Långifvare och tagare genom ett hämmadt penningens omlopp, men vinst för — en annan.

Går jag på landet domstolsvägen med en alltför enkel fordran efter skuldebref, eller fotad på andre laga bevis, så har jag, utan att äga något mig emot i sjelfva faken, alla lagens brister, alla förfall, jäf och invänningar att kämpa emot, innan jag möjeligen kan komma till hufvudfaken, och när jag ändteligen fått slutelig rätt, men vill göra upp räkningen på hvad jag dervid förlorat, då först upptäcker jag att jag verkligen varit mindre lidande om jag ifrån första stunden öfvergifvit min rättmätiga fordran. Man behöfver endast hafva läst lagen för att finna möjligheten; endast litet känna meniskan och någon gång hafva varit i händelsen, för att öfvertygas om nödvändighe-

heten, att det måste gå som nu flere gånger är sagdt: för ännu mera vilshet kan man läsa den första Under-domstols dombok man kommer öfver, och man skall icke behöfva mera till sitt öfvertygande.

När jag med ett skuldfordrings-mål går domstols-vägen, har jag äfven emot mig lagens föreskrifter om vad: för tolf skilling kan min gäldenär ännu få ett års anstånd, och min rättegångskostnad, ehvar den pröfvas och äger rum, blir åtminstone aldrig utöfver, men högst följande till hvad jag verkligen utgifvit, mig tilldömd.

Änteligen får jag tvänne dommar för mig, hvarefter jag måste löka Konungens Befallningshafvande om utmätning derå.

Nu finnes domen vara mörk, vise tå Konungens Befallningshafvande Parterna till Domaren att söka therå förklaring. Således ännu ett uppskof, efter sakens ställning oumgängeligt och visserligen rättvist; ty ingen otydlig dom kan, utan fara för någöndera parten, verkställas, men mitt lidande af tidsutdräkten blir ökadt, och hvarken gäldenär eller Domare kunna åläggas ärfätta mig det.

Förmodeligen gifves ingen, som, efter att hafva nödgats tillita Domaren eller Exsecutorn om biträde till sin fordrans åter-

Utsök. b.

III. C. 1.

2. §.

åter-

92

återfående, icke dervid förlorat; men att detta icke bör få vara, är lätt att finna för den, som har något begrepp om penningars natur och deras verkan i samhällsleifvernet. Säkerheten att återfå ett försträckt lån på utfäst tid, skall medföra villighet att gifva ett sådant, och följden skall ofelbart blifva, att penningar fallan eller aldrig komma att ligga fruktlösa och hvilket är hela deras ändamål; ty en kistlagd penning är en aldeles onyttig vara både för ägaren och samhället.

Mindre underligt är det likväl, om i ett skuldfordringsmål, där skuldens verklighet tillika måste prövas, någon längre tid erfordrades i anseende till det tvistiga i saken; men att, där skulden icke ens bestrides, utan det endast behöfves Exsecutorns handräckning, jag äfven där skall möta ofta flere svårigheter och längre tidsutdrägt, det synes vara ändå mera anmärkningsvärdt.

Mdd laghum oc lagha doom skal man sitt krävvid, aterfa oc sik eghnd, dn egh mæ rane eller walzwerkem, Kon. Magni Stadga, i Upsala 1344. Våldrätt kan icke tillåtas i ett samhälle, som styres af lagar, och en äfven aldeles obestridd fordran, bör icke få uttagas af borgenären sjelf; det var derföre så långt tillbaka, som

fom vi veta att Samhället varit under lagars skydd, som Domaren borde förordna härom, och all mätning verkställdes af dertill fatta Mätismän. Konungens Läns- eller Tjenisto-män ägde lika få litet någon befattning med slika mål, som med alla andra Rättegångsfaker, utom då de å Konungens vägnar höllo Rättare- Räfsta- och Lands-Ting, vid hvilket tillfälle de ägde Konungx dom: de dömde då i förstnämnda fallet med Häradshöfding och tolf Nämдемän. Men efter gamla lagskipningslättets förändring, och för att i några måtto fylla den brist, som uppkom efter Härads-Tingens indragande, lämnades sådana mål, som icke egenteligen innefattade någon tvistighet, men vid hvilka mera skyndsämhet var nödig, till de sedan tillförordnade Landshöfdingars afgörande. Huru nu denna förändring uppfyller ändamålet, läser ingen vara i okunnighet om, som någon gång nödgats föka denna handräckning.

Sjelfva professus uti ett skuldfordringsmål hos Konungens Befallningshafvande, är nu, efter Lagens stadgande i II Cap. Utfoknings-Balken, denna: jag ingifver hos Landshöfdingen, sjelf eller genom fullmäktig, min anförning om dels Embetes handräckning till utbekommande af min fördran,

dran, efter skuldebref, hvilket i bevitnad
 afskrift är bifogadt. Å denna anfökning
 får jag Landshöfdingens påskrift att den
 communiceras med Galdenären, som åläg-
 ges vid vite, att, inom förelagd tid af
 otta eller fjorton dagar, sig deröfver för-
 klara: detta skall jag lagligen låta tillstäl-
 la min galdenär, ofta på 10, 20, till 30
 mils afstånd ifrån mitt hemvist eller Lands-
 höfdingens residence; jag refer dit och an-
 litar 2:ne trovärdiga män att vara mig
 följaktige, eller å mina vägnar tillställa
 honom resolutionen; men vid vår ankomst
 får jag det svar af någon i hufet, att min
 Svarande icke är hemma, och husfolket
 kunna icke gifva besked om hans vistande.
 Jag äger då ingen annan utväg, än att
 lämna min anfökning i dessa mäns händer,
 med anmodan att esomoftast höra efter, om
 han är hemkommen, och då tillställa ho-
 nom den. Efter flera besök få de änteli-
 gen det svar, att galdenären är bortrest,
 och hopp, men ingen visshet är, att han
 efter några veckor eller månader skall ä-
 terkomma; jag äger således ingen annan
 utväg, än att låta min skuldfordran hvila,
 och ändteligen kommer han till sitt hem-
 vist igen, blir, efter flere fåfänga försök,
 träffad, och jag får bevis att anfökningen
 är honom lagligen tillstald. Efter den ho-
 nom,

nom, till svars afgifvande, förelagda tiden, refer jag åter in till Lands-Cancelliet och finner här alsintet svar: jag måste således gifva in en ny ansökning, communicera den, och möter samma tids utdrägt. Mine utskickade se honom på affstånd, men han sluter sig in i sina rum och låter säga dem, att han icke är hemma: detta sker flere gånger; och jag får ändteligen deras betyg derom, hvaraf skäligen kan slutas att han håller sig undan. Jag måste derföre tredje gången göra en resa in till Landshöfdingen, hvilken, om han är mycket beskedlig och till äfventyrs känner gäldenärens vanliga sätt att betjena sig af lagens brister, antager mitt medförda bevis och låter kundgörelsen fästas å hans dörr. Ändteligen kommer han med svar in, och gör hvarjehanda jäf emot min fordran, men sluteligen begär muntligt förhör. Detta är väl icke i lagen föreskrif- II. C. I.
 vit såsom en hans rättighet; men Landshöfdingen äger rätt att bevilja det för egen uplysning i saken, och ehuru orimligt det i sig sjelf synes vara, att i ett enkelt skuldfordrings mål draga parterne ifrån åtskilda ändar af länet in till muntlig conference, tror jag mig dock böra anföra händelsen såsom verkelig, efter jag sjelf måst göra en resa i sådant ändamål,
 se.

sedan förhöret, på gäldenärens blotta anmälan, beviljades. Jag nödgas derföre resa in till den af Landshöfdingen utfatta dagen; men Svaranden kommer icke, utan har inländt läkare-betyg, att han är af sjukdom hindrad, och som förfallet är ganska lagligt, får han ny dag, kommer på den till Ivars och begär, sedan han allt för väl finner sina jäf onyttiga, att få tre månaders anstånd med betalningen, hvilket honom beviljas uti det Utslag, som några dagar derefter fås. Detta skall jag åter tillstålla min vederpart, som ifrån tillställlellan äger trettio dagars tid att beswära sig deröfver i Ho-Rätten, och äger imedlertid utmätning icke rum, om det fordrade går öfver tryhundra daler. Vid tillställandet möta mig samma svårigheter att träffa min man, den jag sluteligen icke kan finna: lagen har icke varit betänkt på att anvisa mig någon hjälp i denna förlägenhet; men igenom ett utverkadt Embetsmanna-biträde kan det dock blifva mig möjligt, att, likväl efter mycket lång tidsutdrägt, få honom utslaget kundgjordt i allmänne tidningar, eller genom promotorialer till andre Landshöfdingar, i fall hans vistelse-ort kan upp-täckas. Som ändamålet här endast är att vita brifterne i lagskipningen, så vidt den

en-

sadast rör handläggningen på landet, få
 låta vi den tredskande gäldenären åtnöjas
 med Landshöfdingens Utslag, och komma
 derföre icke till Hof-Rätten, utan skall
 Utslaget, när det ändteligen vunnit laga
 kraft, verkställas. Antagom nu inga vi-
 dare hinder för utmätningen, hvilken på
 sin tid verkställles, och jag får, efter fle-
 re års lagfökning, min betalning jämte
 utföknings-kostnaden, som efter Execu-
 tors generosité kan vara mig tildömd
 ända till två eller tre Riksdaler, sedan
 jag likväl icke kunnat undgå, att för re-
 for, i fullmägtigs- och commissiöns-arf-
 voden, samt chartor, vidimationer och
 utslags-lösen, utgifva ett eller två hun-
 drade.

Jag väntar härvid den invändningen, att
 Utföknings-mål nu handteras med mera
 skyndsämhet, sedan Konungen nyligen un-
 danröjdt hvad förut i sjelfva lagen syntes
 menligt för den rättfökande. Jag känner
 vifferligen Kongl. Maj:ts Nådiga Förord-
 ning af d. 28 Junii 1798, hvilken ännu
 mera ökar den starka förbindelse till un-
 derdånig årkänsla af trogne Underfätare,
 den Konungen förvärfvat sig så mycken
 rättighet till. Det må blifva en efterverlds
 bemödande, att ur tideböckren föka en
 jämförelse och upptäcka, så vidt den kan,

om någon Regent, på lika korrt tid, hufnit gifva få många bevis af välvilja för landet: det är samtidens skyldighet att gifva upplysningar åt den gode Konung, som föker dem, och en underfåtes ovillkorliga plikt emot sin Konung är lydriad och fanning: han hörfammar lagens bud, äfven då de fynas i lig fjelfve mindre lämpelige, men upptäcker med frimodighet lagens brifter, fäker om Regeringens vishet att bota dem. Konungen har gjort alt hvad en Konung kunde göra: han har förklarad lagen och strängeligen anbefalt defs handhafvande; men, döljom det icke, det onda är af den natur, att det icke dermed är afhulpit: felet ligger icke hos Exlecutorn, icke hos Domaren, men det finnes likväl, och starkare bevis dertill lærer icke tarvas, än att det uppfordrat Konungens bemödande att gifva rättelse.

Förfökom att gifva ett rätt begrep om ämnets beskaffenhet, och att återföra det under ett enkelt och redigt förnuftsflut:

Hvad är ett Skuldebref?

En mans skrifteliga årkännande, att han af en annan till låns bekommit en viss summa penningar till fullkomligt bruk och nyttjande på viss tid, emot en viss betingad hyra eller vedergällning, jemte förpligtelse, att
same

*Samma lån, med den öfverenskomna legån,
på ut/att tid återlemna.*

Kan denna handling någonsin få annat
egenkap än andre contracter? Dessas be-
stånd hvilar på tvänne hufvudakliga grun-
der: den ena, att båda contrahenterne ä-
ro sui juris, eller i obehindrad utöfning
af alla sina rättigheter, sjelfmyndige och
frie att kunna sluta en sådan öfverenskom-
melse. Den andra är, att sjelfva contra-
ctet icke innefattar något som lagen för-
budit. Ett sådant contract medför både
rättighet och förpliktelse, och där dessa
äro i tydliga uttryck bestämde, träder
sjelfva afhandlingen in i alla de rättighe-
ter all lag i sig sjelf äger.

Tillämpning.

Lät oss först komma ihög, att en god
lag icke kan eller bör tillåta en af sam-
hällets ledamöter, att sjelf taga eller gö-
ra sig rätt, och att således äfven ett för-
behåll derom af tvänne fria contrahenter
är i sig sjelft kraftlöft. Det måste därfö-
re gifvas en annan, utöm de contraheran-
de, som här verkställer lagen, och la-
gens skyldighet och ändamål är, i detta
fall, aldeles intet annat, än att förhjelpa
den ena till sin betingade rätt, och tilhå-
lla den andra att uppfylla sin ingångna för-
bin

bindelse. Skall det då vara domaren, som härvid bör tillitas? Aldeles icke, så länge ingen tvist ännu uppkommit emellan contrahenterne. Det måste då vara Exsecutorn? Utan all tvifvel; man må gifva honom hvad namn man häldst vill, så är han häruti blott lagens verkställare, och contractet är i detta fall hans lag. Vi äro således ense om, att det skall vara en tredje man och att Domarens åtgärd ännu icke behöfves; men häraf följer visst icke, att det skall vara Landshöfdingen, hvilken med styrelsen och hushållningen i ett distrikt af 20, 40, till 60 mils diamètre, vifferligen ändå kan vara nog lysfelfatt. Hans ställning förbjuder det helt och hållit; ty all laga rättelse bör gifvas så skyndsamt som möjligt är, och det är emot sakens natur att han skulle kunna uppfylla detta ändamål. Målets beskaffenhet synes derföre fordra, att det skall gifvas en sådan man, tillgängelig utan mycken omgång och kostnad, och som kan, utan att jag vidare bör blanda mig deruti, beförja verkställigheten af det contract jag äger, inom den tid allmänna lagen dertill utstakat.

Föreställom oss nu, att vi ägde på landet en af lagen, juft för detta behof, auctorilerad man. Lät oss ock hafva ett
rum

rum i allmänna lagen, som föreskrifver innehafvaren af ett skuldebref, att han bör, en viss tid förr än han begär verkställigheten deraf, t. ex. 14 dagar, sjelf eller genom denne Exsecutorn, eller ock någon annan, tilläga utgifvaren derom, för att icke rusa på en ovarnad. När nu denna tiden är förfluten, lemnar jag mitt bref till denne lagens man, som då genast infinner sig hos gäldenären och inhämtar hans yttrande om han verkligen utgifvit det bref, och ingått i den förbindelse, han nu bör återlösa och uppfylla. Om detta icke bestrides, så är ju då hela den frågan afgjord, hvarom jag förr måst hafva skrifvit och rest ett helt år till Landshöfdingen. Har gäldenären penningarne i beredskap, så är hela lagfökningen slutad, och jag har blifvit förhulpen till min rätt. I annat fall, lät ock denne mannen hafva rättighet att gifva ett anstånd af viss tid, t. ex. 14 dagar, emot dubbel ränta för den tiden; betalar ej gäldenär då, så må utmätningen efter lagens föreskrift för sig gå, hvarvid äfven utmätes det fastställda och lika arvode denne bör hafva rätt att beräkna sig.

Af en helt annan ställning blir faken, då gäldenären i någor måtto bestrider skuldebrevet; det är då ännu icke ett con-

trakt, som kommer under lagens verkställighet; den uppståndna tvisten måste först lagligen utredas och dömmas af domstolen; men lät ock denna invändning, om den pröfvas vara ogrundad, äga sådana följder för den, som gjort den, att de kunna tjena till varning för dylika förlök. Har gäldenären bestridt handkritten, eller aldeles nekat skulden, så stadnar Executorns befattning; men skulle andra jäf emot en del af skulden göras, så må det blifva gäldenärens rätt att sjelf inför Exekutorn förklara huru stor del deraf han ärkänner, samt hvad han gör stridigt: det förra utgår då i den föreskrefna ordningen; men för allt hvad domstolen sedan dömmar honom skyldig att gälda af det han således sjelf tvifligt gjort, bör betalas dubbel ränta ifrån förfallodagen till dess betalning följer, samt dessutom rättegångskostnaden.

Hvilka skulle verkningarne blifva af denna således förkortade utfökningsmethode? Man kan icke mistaga sig derom. Lättheten att återfå ett försträckt pennin-
gelån, skall nödvändigt bereda mera hug att göra en sådan försträckning, och man kan icke säga hvilkendera vinner mera af båda, den som tager eller den som ger; men båda vinna hvad de föka: följden af
den

denna skyndsämhet skall blifva, att penningen kommer i omlopp, hvilket var hans ändamål: räntan skall derigenom nedfatta sig själf under lagens fastställda maximum, och låntagaren skall igenom lättheten att få ett nytt lån på annat ställe, icke fättas i förlägenhet att kunna betala sin förra långifvare. Landet skall, af en liten penningestock, som då är i jämn rörelse, vinna mycket mera, än af en flerdubbelt större liggande. Om dessa ifrån sakens natur dragna slutsatser icke äro riktiga, önskar jag se dem grundeligt vederlagda; uptagom imedlertid de mest vanliga invändningar:

En fattig gäldbunden man skall ju blifva förflörd, då han likväl kunnat betala och reda sig, om han fått tid och rådrum dertill. Har han icke haft tid nog ända ifrån den dag han teknade sitt skuldebref? Är han icke, efter lagens föreskrift, tillsagd att vara beredd på upfyllandet af sin ingångna förbindelse, och har lagen icke ännu förvarat honom en tillökning af rådrum, det vi måste medgifva vore i sig själf på den stränga rättvilans bekostnad, om icke den i liten måtto själf gaf en slags bot därför i den fördubblade räntan? Dessutom, gif honom i lagen rättighet till uppskof ett helt år, skall han då icke vara i samma

belägenhet, eller möjiligen i sämre villkor, när det året också är till ända? Gör det som är ännu värre, gif honom anledningar och utväg, att, med stöd af en ofullkomlig lag, undandraga sig betalnings-skyldigheten på obestämd tid; man skall derigenom icke hafva förmådt mera, än att sätta i utöfning hans finthet att skada en annan, och hvarigenom dessa två icke blifva de enda lidande, utan hela samhället. Vändom dessa considerationer åt den andra sidan: hvad ondt har då långifvaren gjort för att böra sättas i ett lidande? Det synes icke vara ett brott, att försträcka någon ett lån af hvad man kan umbära, men han delar den brottsliges öde då han misshandlas, och han är ju, i detta fall, aldeles oskyldig; men vi hafva glömt hans verkliga brottslighet: han är *jokande*, och detta är ett fel, som icke försonas utan med böter. Återfägom det ännu en gång: där passionerne få öfverväldiga förnuftet, skola de mest enkla grundfanningar förlora sig emot förvillelsen, man skall höra hjertats och känslornas röst och i all välmening skapa galenskaper. Skild ifrån denna ledaren, skall man, i ovifsheten om det sanna eller osanna, och af fruktan att stadga för mycket eller för litet, stadna i den all-

de.

dödande ljumheten, och rättvisan skall bero af en slump.

Med den föreslagna ändringen skulle Kronans inkomster möjligen blifva förminskade; ty huru kunde vederbörlig kontroll gifvas öfver stämplade pappers-afgiften? Kronan bör och kan aldrig blifva lidande; ty om denna afgift icke kan fås under samma rubrique, så gifvas tusende andra, och namnet förändrar icke saken; landet skall i alla fall uppehålla Staten, och Styrelsemagten känner hvar medlen finnas och huru de skola fås.

Lands-Secreterare och Hdradshöfdingar förlora en stor del af sina sportler. Hvem har sagt, att en Embetsman icke bör vara väl lönad; men bör ett allmänt ondt bibehållas och flere tusende lida för ett fel i första inrättningen? Dessutom kan landet löna sina Embetsmän.

Skulle det icke kosta Staten, att gifva lön åt dessa nye Exsecutorer? Aldeles icke en penning. Det är alt för lätt att reglera detta ämne så att sjelfva sýsflan föder sin man, och hvem ger icke häldre en Riksdaler för att få rätt, än tio för att förlora hundrade? Dessutom är landet i största behof af en persona publica af förstånd och caractère och tillgängelig för Allmogon. Minsta delen förstår att sjelf

upplätta ett skuldebref, en köpe-afhandling, eller hvad document som häfst af ansvarighet och påföljd: dertill fordras hjälp och handledning. Fogden eller Länsman är mest alltid sysselfatt, och Bonden kastas i hand på desse usle Sakdrifvare, som utan förstånd och ansvar förvillla hans rätt. Gif denne man en taxa för allt hvad kan utlättas af hans Embets-biträde; gif honom anseende; lät hvarje district välja den som har mesta förtroendet; lät hela sylan hvila derå, för att äfven kunna rätta ett möjligt misstag; men lät honom för alltid vara skild ifrån allt deltagande i någon del af styrelse-verket, och all collision skall förekommas.

Desse Mån skulle lätteligen blifva Demagoguer, invänder den svaga politiquen. En man utan inflytelse i allmänna styrelsen och tillräckeligen sysselfatt, skall blifva det mindre, än alla andra: han skall tvärtom, i kraft af sin befattning, just vara den som förekommer att andre blifva det. När Menigheten får sina besvär lättare afhulpna, skola anledningar till missnöje icke gifvas, och factioner kunna icke uppkomma där hvar och en har skäl att vara nöjd.

Vi hafva Embetsmän nog. Man torde kunna säga det samma om dem, som om
pen-

penningen: sådan kan tillställningen vara, att man kan lida brist i ett verkligt öfverflöd.

Skall denna nya inrättning icke medföra någon tunga på landet? Den, som icke betjenar sig deraf, betalar icke en skilling: den som betalar något, har vunnit mycket: detta är ju att väl använda sina penningar.

Jag kan icke lätteligen komma i hog flere invändningar; men om de ock gifvas, torde de icke blifva svåra att vederlägga. Återvändom till närvarande inrättning:

Om jag äger ett tydligt och obestriddt skuldebref, så finnes ju i utgifvarens förpliktelse sjelfva domen, och det är blott verkställigheten deraf som behöfves. Ligger då i sakens natur någon oundviklig nödvändighet, att jag skall resa trettio mil för att få en handräckning, som ändå aldrig Landshöfdingen gifver? Jag får i det högsta ett Utslag, som i målets ställning är aldeles öfverflödigt, emedan det samma förut finnes i gäldenärens skrifliga och icke nekade förbindelse. Bli'r åter frågan tvifvig, så kan icke Landshöfdingen befatta sig dermed, och i det fallet kunde jag ju få en mycket ginare väg till domstolen: sannolikt är desutom, hela detta bestyr i sig sjelft icke konfigare,
än

än att det äfven kan läras af den, som icke är Lands-Secreterare, och i all händelse är det arbiträra uppskofvet, som Landshöfdingen kan ge, både orättvist och skadligt; ty det gör inbrott i fökandens heligaste rättighet och tillskyndar honom en betydlig förlust.

Jag har, utöfver min föresats, kommit att i denna del gå längre, än till blott uppgifvande af hvad, genom vårt lagskipningsfätt, ger olägenhet åt landet; men jag har trott mig, genom föreställning af något verkligen motfätt, bättre kunna upplysa ämnet. Att upptänka och föreslå botemedlen, därtill äro *en mans* krafter, utan tvifvel, alt för otillräcklige; men utvägen att få rättelse, är i detta mål lättare, än i många andra: vi hafva en ännu fortvarande Lag-Commisison; de Herrar och Män, som utgöra den, äro vifferligen utöfver alt enskildt låford och detta högvigtiga verk fullt vuxne; men, utan en mera medelbar besattning med Landtmanna-yrken, skola brifterne i vissa delar af vårt lagsystem och de ofta skadande följderne deraf, blifva för dem mindre märklige, än för den egentlige Landtmannen, som oftare måste känna dem; icke eller kunna deras öfrige syfslor och göromål medgifva, att åt detta ämne gifva

va

va få mycken tid, som saken verkligen fordrar; men skulle icke en arbetande och beredande Comité kunna inrättas, som då finge till Commissionens vidare skärskådande uppgifva sine tankar och arbeten i hvart särskildt fall, och skulle det icke vara nyttigt, att dervid äfven höra kunnige Landtmän? De gifvas visserligen, och, om icke skicklige till det högst svåra Lagstiftnings-verket, likväl ofta nog kunnige om brifterne.

Felen kunna i det hela vara af den beskaffenhet, att man icke förmår häfva dem, utan att i någor mätto frångå den hittills följda ordningen, t. ex. i våra utfökningslagar. Låt alla våra nu bestående författningar i detta ämne, få i utöfningen all möjlig kraft och verksamhet; ännu mera, föreställom oss för en stund såsom görligt, att blott få lemna en dom eller skuldebref i den nuvarande exekutiva magtens hand, hvilken då, genom eget embetes-bemödande, kunde förskaffa mig rätt, så är ju omvägen både för den sökande och Executorn vida längre, än sakens natur synes kräfva, och hjälpen kan fås i en mycket lättare väg. Men — det har gått hitintills; hvarföre då rubba den gamla ordningen och införa nyheter? Desse äro alltid skadlige — sådant är okunnighe-
tens

tens och lättjans språk. Om man icke kan läsa, finna och förstå det felagtiga i en lag, skall man derföre påstå, att det icke finnes till? Skall man dröja med hjälpen till des misnöjet blir allmänt? Men äfven ett lidande har ofta sine gränser. Man har icke försport klagomål öfver närvarande Lagskipningslätt, invändes det; hos hvem har man kunnat klaga? Jag befvärrar mig öfver Underdomaren och Exsecutorn, och söker rättelse hos Öfverdomstolen; men jag klagar öfver det jag förmenar vara emot lag dömdt: det är icke öfver det felagtiga i lagen; ty deröfver kan ingen domstol yttra sig. Det var åt vår tid förbehållit, att få den tydligaste anvisning till sättet att anmäla sådant: Kongl. M:ts Nädiga förordning om tryckfriheten af d. 20 April 1774 stadgar, lika bestämmt, som i allt det öfriga, följande i 5 §. . . . "Äfven som ock ingen förmenes utgifva afhandlingar angående Riksfens allmänna rätt och thertill hörige stycken, theruti en hvar, allenast skriften ej i någon måtto kränker the i 2 §. härofvänföre nämnde oryggelige grunder af Regementsförfattningen, må äga obehindrad frihet, att utgifva sine tankar om alt, som Medborgares både rätt och skyldigheter rör, samt till någon förbät-

”bättring eller förekommande af skadelige
 ”följder, tjena kan; *hvilken frihet ock bör*
”sträcka sig till alla Lagar och försattning-
”gar i gemen, som redan faststälte dro.”

Det är således, efter tryckfrihetens
 stadgande, man fått rättighet och en slags
 upmaning ifrån Thronen, att, på detta
 sätt, framföra hvad man tror tarvva för-
 bättring; och det vore önskligt, att dessa
 få anmärkningar måtte gifva anledning åt
 dem, som hafva mera krafter och tid för
 detta, staten och hvarje medborgare så
 nära rörande ämne, att afhandla det så
 fullständigt, som det verkligen förtjenar,
 och med behörigt afseende å de förändrin-
 gar Lagen, ifrån dess antagande till när-
 varande tid, undergått.

Redan år 1766 yttrade sig Riksfens
 Ständer uti sin underdåniga skrifvelse till
 Kongl. Maj:t af d. 29 October, att *mycket*
och ofta blifvit klagadt öfver en förfallen lag-
lydnad, hvilken då gaf anledning till un-
dersökning om orsakerna till våre gode La-
gars elaka verkställighet, samt upgift af bo-
temedlen theremot för framtiden. Huruvida
 detta då öfverklagade önda ännu till visse
 delar kunde vara till, eller andre anled-
 ningar till sådana klagomål sedan kunnat
 upkomma, och hvilka, till äfventyrs, tarv-
 vade undersökning; och hjälp, är visserli-
 gen

gen ett ämne som förtjenar all upmärksamhet och en vida kraftigare åtgärd, än naturen af dessa blott strödda anteckningar kan medgifva: må det, endast i allmänhet, vara sagdt, att en underlåten verkställighet af lagens föreskrifter skall nödvändigt medföra mera ondt, än ofta en verkelig brist på lag; ty ett ostraffadt lagbrott skall hos mängden gifva helt annat begrepp om lagens helgd och oryggelighet, än det man allmänneligen bör hafva om alla lagar; och sedan en sådan strafflöshet blifvit förmärkt, skall Lagens ändamål att förekomma brott, förloras ända till att det Outeligen skall blifva en orättvisa, att, efter det man tillåtit sig leka med lagens allvarsamma bud, och derigenom gifvit en slags förtröstan om strafflösheten, låta den i hast återfå all den verksamhet den aldrig bordt förlora. Lamhet i rättvifans tillbörliga skipande, vidlöftig omgång för den rättfökande, och besvärande onödige formaliteter, skola verka misnöje i allmänhet och tröghet i alla näringsgrenar; både lagens esprit och dets handhafvande verka dertill så mycket på nationella lynnet, att det till betydlig del kan förändras och öfvergå till en synbar förfämring, ifrån hvilken man aldrig lika lätt kommer tillbaka.

Jag har sluteligen blott en anmälan att göra hos den, som gifvit sig tid och tålmod att följa mig hittils: jag har visserligen rådfrågat många af våre gode författare i det ämnet jag vidrört; antagit och följt de uppgifter jag förstått vara näst pålitlige; men jag har trott mig icke böra, genom anförande och åberopande af mina sagesmän, gifva faken i utförandet en onödig vidlöftighet, icke genom noter böra afbryta läsningen och göra den tung i ett desutom nog sträft ämne: sådane citationer tillhöra den systematiska afhandlingen, den pragmatiska historien, och desse anmärkningar kunna aldrig hänföras till någöndera. Mätte de uppfylla ändamålet i att gifva en vink åt den, som har förmåga att bidraga till afhjelpande af bristerne i vårt lagskipningsfätt, och i öfrigt tjena till ett ombyte för den, som har nöje af läsning i blandade ämnen!

Enkel Rättvisa och Bon Sens i Sveriges nuvarande Finance - Angelägenheter.

Några ord till Allmänheten.

Männe man skall behöfva, inför Svenska Allmänheten, att vidlöftigt bevisa följande tvänne enkla sanningar? Eller kan man icke snarare hoppas, att man gjort dem fyllest antagliga, när man framlagt dem?

1:o Ndr en Bank utgifvit en revers, t. ex. på 1 R:dr i silfver, bör denna revers inlösas med 1 R:dr i silfver, hvarvid denna sistnämnde bör äga den finhet och vikt, som en R:dr, i följd af Rikets lagar, ägde vid reversens utgifvande. På detta sätt fullgör utgifvaren af reversen sin förbindelse, och ett annat sätt dertill gifves icke.

Om en Bank af eget bevåg minskade Silfver-Riksdalerns finhet och vikt, eller endera; eller om han utgaf så många re- verfer att han icke kunde inlösa dem; eller, som till sin följd vore det samma, om han till ett annat ändamål använde det silfverförråd, hvarmed de redan utgifna reverserne skolat inlösas; är detta ett *bedrdgeri*, utöfvadt emot reversernes innehafvare. Om en Bank härtill tvingas, eller häruti beskyddas, af en magt, som icke

icke af reverfernes innehafvare kan emot-
 llås, är detta ett *våld*, utöfvadt emot des-
 sa listnämnde: detta *våld* förändrar icke sin
 natur, om ock lå den tvingande eller be-
 skyddande magten äger rättighet, att gif-
 va våldet namn af *og*. Ingen yttre all-
 män penninge-ställning, och ingenting an-
 nat, förmår ändra detta enkla förhållande,
 denna gifna plikt att upfylla en ingången
 förbindelse. Det kan hafva medfört rätt
 betydliga och föga förmodade fördelar,
 att hafva varit innehafvare af dessa rever-
 ser på Riksdaler i silfver; men detta för-
 ändrar icke förbindelsens enkla ordalydel-
 se, och den pligt som deraf för utgifva-
 ren upkommer. Silfret kan, under rever-
 fernes utelöpande hafva fått ett mindre
 värde, än det ägde vid dessa listnämndes
 utgifvande; men utgifvaren fullgör icke
 desto mindre sin pligt, när han inlöser sin
 revers med den i densamma föreskrifna
 quantiteten silfver af bestäm'd finhet.

Härvid kan icke eller, som tilläfs-
 ventyrs ännu lättare torde inses, komma
 i fråga, hvad särskillta begrepp den ena
 eller den andra kan göra sig, om före-
 trädet emellan silfvermynt och pappers-
 mynt. De ädla metallerne hafva vissa e-
 genskaper, som särdeles utmärka dem: de-
 ras öfverträffande användbarhet till vissa

vigtiga hushållsbehof, deras skönhet, deras varagtighet, och, i förening dermed, svårigheten att framskaffa dem, som sätter en gräns för myckenheten deraf; dessa egenskaper och detta förhållande hafva förmått alla nationer i verlden, att af dem tillskapa ett mynt, som öfverallt och för alla tider blifvit gällande. Om nu en eller flere skulle äga och äfven yrka den öfvertygelsen, att papper och trycksvärta, tvärt emot all hitintils förvärfvad erfarenhet, äro lika tjenliga till mynt, som de ädla metallerne, eller ännu tjenligare än de, äga de dertill all rättighet; men den åtminstone lika gifna rättigheten hos en innehafvare af en revers på silfver, att, om han icke sjelf annorlunda finner för godt, få sin revers med silfver inlöft, får icke af den eller de förstnämndes öfvertygelse lida minsta intrång. En rubbning af denna rättighet, jag upprepar det ännu en gång, vore ett bedrägeri eller en våldsverkan.

2:0 När ett Samhälle utgifvit en revers, t. ex. på 1 R:dr, bör denna revers inlösas med den quantitet silfver, som enligt samhälles lagar med ordet riksdaler, vid reversens utgifvande, utmärktes. På detta sätt fullgör Utgifvaren af reversen sin förbindelle, och ett annat sätt dertill gifves icke.

Om

Om ett Samhälle utgifver flere sådane reverser, än det sedan förmår inlösa med silfver, efter förbindelsens bokstafveliga innehåll, är detta ett *bedrägeri* emot reversernes innehafvare; och som en enskild fordringsägare icke kan motstå Samhälls-magten, är dennes vägrande att uppfylla Samhällets förbindelse, tillika ett *våld*. Detta *bedrägeri* och detta *våld* förändra icke deras natur, derföre att Samhälls-magten äger rättighet att tillägga dem namnet *lag*. Ingen yttre allmän penningeställning, och ingenting annat, förmår ändra detta enkla förhållande, denna gifna pligt att uppfylla en ingången förbindelse. En af Samhället utgifven revers, kan under sitt omlopp emellan flere innehafvare, genom opinion, lagar, handelsförhållanden, finance-förvaltning, m. m. hafva fallit under det numerära silfvervärdet; men detta fallande upphäfver på intet vis den första utgifvarens pligt, att inlösa en på detta sätt i värde fallen revers, efter förbindelsens bokstafveliga lydelse. Om Samhället dömmar i sin egen sak, att det ej bör inlösa sina reverser efter deras bokstafveliga lydelse, utan efter det fallna värde, som de, genom opinion, lagar, handelsförhållanden, finance-förvaltning, m. m. sedermera er-

hållit, är detta ett *bedrägeri* och ett *våld*, utöfvade af Samhälls-magten emot Samhällets värlösa medlemmar, som i detta fall till sitt försvar icke kunna åberopa sig annat, än naturlig rättvisa och den helgd, som borde åtfölja Samhälls-magtens gifna försäkringar.

Tillämpningen häraf på Sveriges närvarande penninge-ställning, synes icke vara svår: den skall här också icke blifva infvept i mörka alegorier och långväga åsyftningar. Vi hafve redan sagt hvad den enklaste naturliga rättvisa i detta ämne bjuder; vi skole härtill lägga en erinran, om de lagar, som i vårt fädernesland, för detta ändamål äro gifna. Se här hvad en nys utgifven lag stadgar, för att bibehålla helgden af ingångna förbindelser, och med hvilken stempel af brottslighet och vanära, alla försökta rubbningar i förtroendet emellan enskilda, der äro utmärkte: "hafver gäldenär bedrägeliga förmått sine Borgenärer, att förtro honom deras ägendom, . . eller finnes han på hvarjehanda sätt hafva brukat svek och list emot dem, . . med mera dylikt, hvarigenom Gäldenär om svek och flärd till sine Borgenärers skadande öfvertygas, då böra alla sådane Bedragare förklaras ovärdige den förmån, som rättfinte o-
"lyck-

"lycklige Gäldenärer förunnas, och skola,
 "utom ansvar med det gods, som dem
 "frändeles genom arf eller eljest tillfalla
 "kan, hvartill Borgenärerne rättighet äga,
 "ställas för en påle i halls-jern på torg
 "eller allmän tingsstad att skämmas två
 "timmar, och der till straffas med fängel-
 "se vid vatten och bröd, eller förändes
 "till allmänt arbete på längre eller korr-
 "tare tid, efter som grofheten af bedrä-
 "geriet prövas förtjena" (*Kongl. Concours-
 stadg. af den 28 Junii 1798, §. 15*). Att
 en Samhälls-magt, som med denna vis-
 het och detta eftertryck vakar öfver mo-
 ralitétén och pligtförbindelsen emellan en-
 skilda, skulle sjelf bryta de förbindelser,
 som Samhället ingått med sina egna med-
 lemmar, vore en inconsequence, som man
 utan brottslighet icke ens kunde förmoda.
 Det är likväl ostridigt, att om Samhälls-
 magten tillät eller tvingade en Bank, att
 utgifva flera reverser, än den med silfver
 kunde infria, eller att till andra ändamål,
 än dessa redan utgifna reversers inlösen,
 använda litt silfverförråd; att om samma
 magt tillät eller förordnade, att sjelfva
 Samhället utgaf flera reverser, än det med
 redbart mynt kunde inlösa, eller att dessa
 reverser endast efter deras genom opini-
 on, lagar, handelsförhållanden, finance-

förvaltning, m. m. fallna värde, och icke efter förbindellens klara och bokstafveliga lydelse, borde infrias; det är ostridigt, säger jag, att i dessa fall, inträffade, hvad i nylis citerade lag kallas, att *Gäldenär bedrägliga förmått sine Borgendrer, att förtro honom deras ägendom; att Gäldenär finnes på hvarjehanda sätt hafva brukat svek och list emot dem; att Gäldenär om svek och flåd till sine Borgendrer skadande öfvertygas.* Den enskilde förbrytaren har för dessa fall, sitt bestämde straff i lagen: Lagstiftande magten kan icke vara underkastad något straff i lagen; men den kan icke vara känslolös för vanäran af inconseqvencen emellan sina lagar för enskilda och sitt eget upförande, af ett brott emot allmänna förtroendet; den kan icke villja, genom ett våld på oräkneliga Samhälls-medlemmars ägendom, inför hela den tänkande världen, ådagalägga, att dess representativa sammanfattning, vore till den grad felagtig, att icke allenast en och annan, utan äfven oräkneliga medlemmar af Samhället, kunde vara i fara, att af egna Representanter våldföras. Det vore, jag upprepar det ännu en gång, ett brott att ens förmoda möjligheten deraf.

Sverige har en Bank, som efter sina utelöpande reversers bokstafveliga lydelse,

se, med silfver enfriar dem, när de af innehafvaren presenteras. Beloppet af de utelöpande reverferne, quantiteten af det silfverförråd som ligger i beredskap för deras infriande, äro för Allmänheten en hemlighet. Tre Riks-stånd hafva garanterat Bankens förmåga och pligt, att infria sina reverfer. Denna pligt har noggrannt blifvit fullgjord, och dess reverfer hafva bibehållit samma värde, som silfver.

Sverige har ett Riksgälds-Contor, befullmäktigadt af Rikets Representanter, att utgifva reverfer på summor, hvilka *Innehafvaren*, enligt ordalydelsen, *uti Rikens Ständers Riksgälds-Contor insatt, och, likaledes enligt ordalydelsen, har att åter bekomma.* Alla fyra Riks-Stånden hafva garanterat Riksgälds-Contorets förmåga och pligt, att infria sina reverfer. Beloppet af dessa utelöpande reverfer, förhållandet emellan utgifter och inkomst, Contorets inre och yttre förvaltning, äro hemligheter för Allmänheten: det enda som deraf blifvit känt, är, att Contoret i sin instruction har sig ålagdt eller tillåtit, att drifva handel, efter det i sednare tider gjort upköp, och förmodeligen äfven förfälgnings, af caffè och jern. Allmänheten känner icke att någon inlösen af dessa reverfer, emot redbart mynt, ännu för sig

gått; den känner icke huruvida den tillåt-
na och idkade handeln, gifvit vinst eller
förlust; den känner icke huruvida den för-
modeligen fastställda, och säkert icke af
Contoret öfverskridna summans belopp,
hvertill denna revers-massa fått uppstiga,
utgör mera än hvad till Sämhällets rörel-
se-capital, till beskattning, tull, handel
och andra näringar erfordras; men All-
mänheten känner ganska säkert, och kän-
ner det under allmänt och djupt betryck,
att dessa reverser fallit vida, och med pro-
gressif hastighet, under det verkliga silf-
ver-värdet.

Således har Sverige för det närvaran-
de två slag af allmänna utelöpande rever-
ser eller så kalladt pappersmynt. Det e-
na har bibehållit sitt värde i likhet med
silfver; innehafvarne deraf hafva icke va-
rit underkastade något lidande; och det är
blott en ringa del af beskattningen, som
af de skattdragande i detta mynt utgöres
och följagteligen till Rikets behof använ-
des. Det andra slaget af allmänna rever-
ser eller pappersmynt, har med hvarje
år fallit i sitt värde; all skatt och bevill-
ning, med undantag för en ringa del der-
af, utgöres i detta mynt, antingen efter
ränteperfedlars årliga värde, eller efter
ett i detta samma mynt bestämdt penninge-
be-

belopp; den skuld i redbart mynt, som Samhället åsamkat sig, skall hufvudsakligen med detta i värde fallna mynt årligen, till räntor och afbetalningar på kapitalet, liqvideras; hela den penningelönta och inom Riket tjenstgörande Embetsmanna-Corpsen aflönas med dessa publika reverfer; all inhemsk handels-rörelse, alla inhemska närings-företag, drivas med detta mynt; utlånta summor af detta mynt, återbetalas emellan enskilde, icke efter det värde myntet ägde vid utlåningen, eller det värde ett mynt borde äga, som blifvit garanteradt af ett helt Rike, utan med det utlånta numertalets fallna och fallande redbara värde. Verkningarne här af, hafva varit ganska känbara både för styrelsen, för det allmänna, och för enskilde. Kronan upbär sina behållna eller odisponerade räntor, efter det ena årets räntevärde, och skall året derpå, då myntet, efter den förrättade upbörd, fallit och alla varor upstigit, med dessa räntor, och med den penningeskatt, som i ett betydelligen försämradt pappers-mynt directe utgår, bestrida Håf-hållning, underhålla eller förrätta fästningsbyggnad, i ståndfatta, nybygga och utrusta flottor, vidmagthålla eller inrätta tyghus, anskaffa åtskilliga förnödenheter för Landt-Arméen, och
i öf-

i öfrigt bestrida en mängd ordinära och extra-ordinära Stats-utgifter. — Till liqvid af den utländska Riksgäldens räntor och till afbetalningar på capitalet, måste redbart mynt anskaffas för det i upbörderna erhållna och i värde årligen fallande pappersmyntet: man har af allmänna kännetecken anledning, att anse förlusten härvid på det hela ganska betydlig; men rätta beskaffenheten är en hemlighet för den allmänhet, som likväl bär hela kostnaden deraf och erkänt denna skuld för sin egen ovillkorliga. — Den inom riket tjänstgörande peninge lönta Embetsmannen, som alltid är underkastad det lidande, som för honom uppkommer af varors beständigt stigande värde i förhållande till silfver, och således är ostridigt berättigad, att tid efter annan njuta en deremot svarande tillökning i sin inkomst, har likväl i lednare tider, i stället för att njuta denna rättvisa af Staten, haft det dubbla misödet, att 1:o se samhälsmagten, med ena handen i bevillning återtaga en betydlig del af hvad den med den andra, i betalning för tjänstemanna-mödan, visserligen icke i allmänhet med någon stor frikostighet bestämt; och att 2:o nödgas mottaga den återstående och i alla afseenden ringa behållningen, i ett mynt, emellan hvars
vär-

värde och det redbara myntets värde, varit en skillnad af till och med 60 procent. Ockfå torde Samhället näppeligen äga förmåga, att godtgöra allt det lidande, som denna verkeligen misshandlade Medborgare-klass, i synnerhet under den sednast förflutna tiden, varit underkastad. — Den största oläkerhet om följderna af ägendoms-handel, af all annan handel, af nästan alla industriösa företag, har nödvändigt skolat uppkomma deraf, att det i rörelsen förnämligast gångbara myntet, ägt ett nästan för hvarje dag föränderligt värde. — Den lägre arbetaren har för sin inemot fördubblade dagspenning, likväl njutit ett knappare lifsuppehälle, än förut. — Ägaren af kapitaler i detta mynt, har sett sin förmögenhet med hvarje år, månad och dag bortsmälta, och han har icke utan grundad anledning trott den händelsen möjlig, att i en framtid se sig äga intet. . . . Dessa verkningar synas kraftigt påminna Samhället, att uppfylla sina ingångna förbindelser; att åter upplifva allmänna förtroendet; att upprätta nationaläran, som är oförenlig med Samhällets uragtlåtna pligtförbindelser; att återgifva Styrelsen den oberoende styrka, hvarmed allmänna välfärden skall fredas; och att bereda en hjälp, som icke allenast den öf-

ver

ver hela den egentliga folk-massan utsträckta nöden af medlidfamheten påkallar; som icke allenast hvarje folkslag af upplyste och välviljande Lagstiftare bör kunna vänta sig; utan som äfven den enklaste rättvisa med ännu ostridigare anspråk utkräver.

Men, frågar man, har Samhället förmåga att uppfylla dessa sina förbindelser? Genom hvilka medel skall denna pligt fullgöras? Och denna Samhälls-förmåga och dessa medel, i fall de äro att tillgå, huru böra de förnuftigast, och med mesta hopp om framgång, användas? — Låt oss först tillse, hvilka medel härvid egentligen torde kunna komma i fråga; huru förenliga dessa medel äro med förnuft och rättvisa; hvad framgång man genom den ena eller andra utvägen kan vänta sig; samt åt hvilket af de medel, som kunna komma i fråga, man på goda skäl tror sig kunna gifva företräde. Låt oss sedan tillse, huruvida detta sistnämnda, som efter en noggrann pröfning, till sin rättvisa och sina verkningar befunnits äga företrädet, af Samhälls-förmågan kan åstadkommas.

De medel, som för detta ändamål synes kunna komma i fråga, äro till äfventyrs dessa följande:

Man

Man kan sammanstå Bankens och Riksgälds-contorets utgifna sedelmassor, för att deraf tillskapa ett enda Riks-mynt i papper, som vid anfordran infräas, och således hålles i värde, genom Bankens förråd af redbart mynt. Den af lagarne påbudna hemlighet, inom hvilken kunskapen om Bankens belägenhet ligger undångömd för Allmänhetens öga; den likaledes af lagen påbudna tyfthets-pligt, som Revisorer, Fullmäktige och Embetsmän i Riksgälds-contoret äro tvungne att iagttaga; göra det till en omöjlighet, att påliteligt bestämma värdet af detta förslag. Stark anledning äger dock den, för denna vigtiga stats-kännedom alldeles afstängda Allmänheten, till den öfvertygelsen, att Bankens förråd af redbarheter, icke på långt när utgör en tillräckelig valuta för den utelöpande dubbla sedelmassan, äfven då man i allmänhet antager, som man det bör, att mycket mindre redbart mynt, än hela den i rörelsen utelöpande sedelmassans belopp, erfordras för att uppehålla denna sistnämnda vid silfvervärdet. Under denna osäkerhet om verkliga grund-beskaffenheten af hela vår penninge-ställning, kan man, i frågan om möjligheten och värdet af närvarande förslag, endast påminna om nödvändigheten af, att fästa en noggrann

grann uppmärksamhet vid en och annat viktig och alldeles afgörande omständighet, som dervid nödvändigt förekommer. Det måste först vara alldeles gifvit, att Banken har mera i redbarheter, än hvad som erfordras till des s egna reversers infriande, efter Bankens bokstafveliga förbindelse, innan man utan orättvisa kan använda någon del af dessa redbarheter till Riksgälds-myntets inlösen. I annat fall skulle banko-fedlarne falla under deras numerära silfvervärde, och innehafvarena af dessa sedlar blifva lidande. Härvid får icke komma i minsta beräkning, huruvida det varit mera eller mindre förnånligt, att under den förflutna tiden hafva varit eller icke hafva varit ägare af dessa banco-fedlar. Det har varit hvar och en lika tillåtitt att förskaffa sig detta mynt; Bankens förbindelse är tydlig, och den kan icke utan bedrägeri eller våld brytas; det är icke Banken, och icke banko-fedlarnes innehafvare, som emottagit valuta för riksgälds-fedlarne, och utfäkt sig, att infria dem; det är hela Samhället som erkänt sig hafva emottagit denna valuta och förbundet sig att återgifva den. Att till Riksgälds-myntets inlösen använda mera af Bankens redbarheter, än det öfverflott den kanhända äger, när man afdragit

git hvad den sjelf behöfver, för att infria sina reverfer, vore derföre, att våldföra tredje mans rätt; att sänka banko-myntet under des s vederbörliga silfvervärde för att gifva ett högre värde åt Riksgäldsmyntet; att pålägga Banko-fedlarnes innehafvare en pligt, som icke åligger någon viss klafs i Staten eller något visst slags ägendoms innehafvare, utan hela Samhället, och vore derföre ett brott emot uttryckeliga förbindelser, en våldsverkan emot ägendomsrätten och allmänna förtroendet. Huruvida åter detta öfverskott verkligen finnes, och huruvida det är nog betydligt, för att kunna återgifva Riksgälds-fedlarne deras fulla numerära värde, kan med den för allmänheten tillåtna kändomen af dessa ämnen, för ingen del afgöras.

Man kan låta banko-myntet försvinna ur allmänna rörelsen och låta riksgälds-myntet ensamt, utan all valuta af ädla metaller, blifva gångbart, gällande och lagligt. Man kan genom lagar bestämman hvad värde det oupphörligt skall äga, och genom lagar sätta en gräns för des totala belopp, hvaröfver des myckenhet icke får uppstå. Då likväl alla hitintills af Nationer och Ministrar gjorda försök, att blott genom lagar gifva pappers-mynt det stadgade värde, som de ädla metallerne, hos alla folkslag,

icke genom lagarne, utan genom sina egenskaper äga, alltid misfölyckats; då svårigheten af de ädla metallernes upbringande ur jorden, ännu icke kunnat hälvas eller rätt betydligt förminskas, och då denna svårighet således tyckes låta en fäkrare gräns för dessa metallers öfverflödiga myckenhet, än den som af alltid föränderliga lagar kan sättas för ett pappersmynts myckenhet; och då det för nästan hvarje Samhälls-medlems välfärd är af stor betydhet, huruvida det inom Samhället gångbara myntet, är eller icke är underkastadt brådtörtade förändringar; synes det vara föga betänksamt och rådeligt, att villja vederlägga världens redan förvärfvade erfarenhet i detta ämne, genom en ny, som desutom a priori icke synes äga förnufts-skälen på sin sida. Dertill kommer ännu den visserligen betydliga svårigheten för en finance-plan af denna beskaffenhet, att de nu utelöpande credit-fedlarne först böra inlösas med redbart mynt, innan ett nytt, utan valuta i silfver, ensamt kan blifva gångbart; ty Bankens reverser eller fedlar innebära rättighet för deras innehafvare, att i inlösen erhålla, icke summor af ett pappersmynt, som af lagen fått des bestämde värde inom samhället, utan summor i silfver, som inom

Sam-

Samhället och i hela världen äger sitt be-
 stämde värde; och Riksgälds-Contorets re-
 verser eller sedlar innebära rättighet för
 deras innehafvare; att i inlösen erhålla,
 icke åfvannämnda lagliga pappersmynt,
 utan hvad en eller flera riksdaler eller
 skil:r i Sverige betydde vid dessa reversers
 första utgifvande, det vill säga: riksdaler
 eller skil:r i banco eller silfver. Den djup-
 sinnigaste Författare kan bevisa, och den
 mäktigaste Statsman kan befälla, att ett
 pappersmynt utan valuta bör och skall
 vara lika godt, som ett pappersmynt, till
 hvars inlösen med silfver en Bank eller
 ett Samhälle förbundet sig; men innehaf-
 varen af en publik revers på silfver, bi-
 behåller det oaktadt alltid sin rättighet,
 att enligt förbindelsens ordalydelse, få
 nyfsmämnde revers inlöst med silfver: den-
 na rättighet kan, som vi redan flera gån-
 ger anmärkt, endast genom innehafvarens
 eget medgifvande, eller genom bedrägeri
 och våld, uphöra att vara gällande.

*Staten kan af enskilda såsom lån emotta-
 ga silfver, dervid förbinda sig till en för lån-
 gifvaren förmonlig ränta, och med det såle-
 des erhållna silfret, inlösa Riksgälds contorets
 reverser, efter det fallna värde de nu äga.
 Då det inom en lagligen styrd Stat, af
 urgammal fast sammanfattning, icke kan
 I 2 blif-*

blifva fråga om, att utöfva det våld, som inom de revolutionära Staterne med namnet *tvångslån* utmärkes, måste denna silfver-utlåning till Staten, nödvändigt vara frivillig. Då man vidare näppeligen af enskildas patriotism och uppoffringar, inom ett af Europas mindre förmögna Länder, skäligen torde böra och kunna vänta en gåfva i silfver, som i någon mån svarade emot den nu utelöpande sedelmassans belopp, äfven efter dennas i sednare tider mycket fallna värde; torde man såsom allmänt och fyllest verkligt motiv till ett i denna väg tillräckeligt sammanfatt, endast böra räkna den fullkomliga säkerhet, som Staten förmår gifva både för det inlämnade kapitalet, och den ränta som derföre blifvit stadgad. Den svårighet, som hos oss synes ligga i vägen för denna säkerhet, skall längre fram uppgifvas och underfökas. Om den sednare delen af denna finance-plan, att endast till credit-fedlarnes fallna värde, inlösa dem; om nödvändigheten af förbindelfers uppfyllande efter deras bokstafveliga innehåll; om obehörigheten af, att uppgöra en annan sedolära för Staten, än den man godkänt och genom lagar gjort gällande för enskilda; härom har jag redan yttrat min öfvertygelse. "Men" — torde man ännu in-

invända — "det synes likväl icke vara så oförenligt med förnuft och rättvisa, att de som emottagit dessa publika reverser endast efter deras fallna värde, också erhålla dem, endast efter detta samma värde, med redbart mynt inlöste." Man torde kanhända finna denna mening fyllest vederlagd, när man med uppmärksamhet öfvervägar följande omständigheter: 1:o Om en enskild mans utgifna skuldsedlar, under deras omlopp emellan flere innehafvare, falla under det värde, som de, enligt förbindelsens bokstav, böra äga, förminskar detta icke, enligt naturlig rättvisa och våra lagar, utgifvarens skyldighet, att efter fulla värdet inlösa dem; den sista innehafvaren har derigenom icke förlorat något af sin rättighet, att utbekomma deras fulla värde; och han äger, intill dels detta skett, ostridiga anspråk på utgifvarens ägendom, person och arbetsförmåga. 2:o Att emot redbarheter tillösa sig en revers af ett vacklande värde, som redan fallit under förbindelsens lydelse, och möjligtvis kan falla ännu lägre, till hvad underpris som hellst, är en handel på vinst och förlust: att man dervid möjligtvis kan förlora, godtgöres endast derigenom, att man dervid också möjligtvis kan vinna, och det förre berättigar

fullkomligt till detta sednare. 3:o Vid frågan om rättvisan af våra kredit-sedlars inlösen efter deras fallna värde, torde i öfrigt för ingen del böra förgätas, att innehafvare af dessa sedlar kunna gifvas, och gifvas verkligen, hvilka ifrån detta mynts första utgifvande och till närvarande dag, ägt orörda och oförvandlade kapitaler deraf: de hafva derigenom varit underkastade en beständig och progressiv förlust; de hafva burit denna förlust aldeles ensamme; det lidande de redan undergått kan icke af Samhället godtgöras, men också just deraf uppkommer för Samhället en så mycket starkare pligtförbindelse, att uppfylla sina publika löften och åtminstone för framtiden sätta en gräns för detta redan altför långvariga lidande. Jag vill tro, att när en finance-plan, hvars verkställighet skall åtföljas af en pligtför-gätenhet hos Galdenären och ett våld på Fordringsägaren, ses under denna sanna synpunkt, skall den icke kunna erhålla någon upplyst och oväldig mans bifall.

Staten kan tillåta eller befälla innehafvarne af credit-sedlar, att indätta dem i Banken, emot ränta i redbart mynt: på detta sätt skall den utelöpande kredit-sedel-stocken blifva minskad eller alldeles indragen, Statens förbindelse till dessa sedlars innehafvare full-

fullgöras, och ett redbart mynt i flället inflyttas i rörelsen. Jag tror mig veta, att denna plan äger bifall af män, hvilkas vidsträckta och erkända kunskaper, göra dem fullt berättigade till allmänt förtroende; jag vet äfven, att den bekräftas af en stor och upplyst Nations exempel; men detta bör likväl icke afhålla mig ifrån, att efter min öfvertygelse, yttra de betänkligheter, som synas åtfölja densamma. Jag vet icke säkert, om icke en Innehafvare af en summa i Statens kreditmynt, skulle på goda skäl kunna anse Statens förbindelse ganska ofullkomligt uppfylld, och sig sjelf verkligen förorättad, när det blefve honom tillåtit eller ålagdt, att, utan allt annat alternativ, till Staten inlämna denna summa äfven emot full ränta. Härvid bör man tilläfventyrs märka, ej allenast att stats-förbindelsens lydelse i närvarande fall, berättigar till något helt annat, än detta; utan äfven, att den innehafvare af mynt, som således är inkränkt inom ett enda honom tillåtit användande deraf, är beröfvad hela sin eljest löfliga sjelffrådighet i denna väg, och all annan utsigtt att förmonligt använda hvad han således äger. En ägare af Riksgäldsmynt kunde, enligt denna plan, evärdeligen erhålla den bestämde räntan

för sitt kapital; men han kunde icke med samma kapital köpa ägendom, ingå i handelsrörelse eller någon annan spekulation, som genom rörliga kapitaler kan blifva förmonlig. Ett tilläfsventyrs ännu större hinder för denna plan, lika som för den redan omnämnda, att emot ränta emottaga frivilliga tillskott af silfver; och en otillämplighet af Englands exempel; synas desutom möta vid första förlök af verkställighet. Det är nemligen säkerheten för den, som till Staten inlämnat sitt Riksgäldsmynt eller sitt silfver, att i evärdeliga tider derföre erhålla den ränta, hvartill Staten sig utfäst, som utgör första och enda vilkoret för rättvisan och möjligheten af, att fätta en plan af denna beskaffenhet i verket. Huruvida denna säkerhet kan i Sverige, lika väl som i England, vinnas, torde icke utan allt skäl kunna sättas i fråga. Jag är så mycket som någon annan, öfvertygad om vår constitutions förträfflighet i många och äfven i de flesta afseenden; jag skall blifva den sista, som i det hela upphöjer någon främmande Nations politiska sammanfattning, på bekostnad af vår egen; men jag skall oförställdt framlägga min öfvertygelse, — och jag tror mig kunna göra det utan brottslighet, — att Engelska consti-
tu-

tutionen, för det enda ändamål hvarom här är fråga, verkligen äger några ofrödigt öfverträffande fördelar. Sveriges Representanter eller Riksdagsmän äro fördelade i fyra Stånd: i det första är icke ägendom, utan födsel, vilkoret för rättigheten att representera; i det andra ger icke ägendom, utan fullmakt på embete, rättigheten dertill; inom tredje Ståndet är det icke eller egenkapen af proprietär, utan egenkapen af skrå-ledamot och af embetsman, som kvalificerar en Riks-Representant; i fjerde Ståndet är väl jordägendom vilkoret för Riksdagsmannas rättigheten, men den skall likväl, för att medföra denna rättighet, nödvändigt innehafvas af en Arbets-klafs, hvars trängna yrke, hvars uppfostran, hvars hela öfriga belägenhet och behandling, synas i allmänhet utestuta all möjlighet af någon redbar och högre förnuftsodling. Hela den talrika Klasen af Proprietärer inom vårt land, som med ägendoms-anspråken på delagtighet i öfverläggningarne om Statens angelägenheter, vanligen förenar den relativt höga graden af förnuftsodling, som i vår tid utmärker medelståndet inom nästan alla Europeiska Samhällen; denna i Statens väl eller olyckor få nära deltagande Klafs, och af hvars kundskaper få

mycket godt vore att vänta, är likväl, få vida dels medlemmar icke derjemte äro vederbörligt kvalifierade för ettdera af de redan uppräknade Riks-Stånden, alldeles utesluten ifrån representationen och följagteligen äfven ifrån allt deltagande i besluten om Samhällets välfärd. I England deremot, är det just denna sistnämnda vigtiga Kلاس, som hufvudsakeligen väljer och väljes till Rikets egentliga Representanter. Sveriges Representativa magt sammankallas arbiträrt, när detta för Rikets angelägenheter prövas vara nödigt; Engelska Parlamentet deremot, har sina bestämde tider, då det nödvändigt skall sammanträda. Tryckfriheten, detta starka medel till publik räfst, till enskildt försvar, till allmänna begreppets danande och väckelse, är i England grundlag; i Sverige kan den utsträckas eller inskränkas, beskyddas eller ofredas, efter den verkställande magtens grundfattser och godtycke. Äfven i bruket att utöfva de rättigheter den ena eller den andra constitutionen verkligen ger, förmärkes emellan de bägge Nationer, hvilka vi här företagit oss att jämföra, en olikhet, som i afseende på det ämne, vi här egenteligen velat lägga under pröfning, kan äga ett ganska viktigt inflytande. Engelska Parla-

men-

mentet beviljar de för statsutgifterne nödiga medlen, endast för ett år; Sveriges Representanter utsträcka vanligen den af dem beslutna bevillningen, ej allenast till flera år, utan äfven någon gång till alldeles obestämda tider. Engelska friheten, som likväl icke är någon Jacobiner-frihet, grundad på våld och laglöshet, härleder förnämligast sitt ursprung och sin varagtighet, ifrån National-Representanternes vakslamma ståndagtighet, att icke bevilja penningar förr än national-besvärän blifvit afhulpne; Svenska Folkets Fullmäktige besluta först öfver bevillningen, och afvaga sedan resolutionerne på Stånds-besvärän, hvilka förstnämnda merändels efter Riksdagarne utfärdas. Jag bestrider icke, jag till och med påstår, att denna skiljagtighet i regeringslagarne och i bruket att utöfva dem, visserligen flerfaldigare än den här i allmänhet blifvit uppgifven, är i många ganska viktiga afseenden, och sannolikt i de flesta, på ett afgörande sätt förmonlig för Sveriges Regering och Folk; men i den enda frågan, om den i dessa grundlagar förvarade säkerheten för enskilda, att åt Staten anförtro hela deras förmögenhet, eller en betydlig del deraf, synes resultatet blifva vida förmonligare för England, än för Sve-

Sverige. Englands exempel synes således i detta ämne, icke blifva särdeles bevisande för Sverige. Jag skall likväl härutinnan med mycket nöje se mig vederlagd, antingen af skarpsinnige mäns förnufts-skäl, eller af en framtida inhemsk erfarenhet, som bevisar, att ägendoms-rätten, allmänna förtroendet i penninge-faker, och helgden af Statens förbindelser i dessa ämnen, blifva lika väl bevarade af en representation, hvilken förnämligast är grundad på Stånds-privilegier, som af en annan, der ägendoms-anspråken på delagtighet i lagstiftningen, på ett öfvervägande sätt äro gällande; att en angelägenhet af denna beskaffenhet, lika väl vårdas af en representation, som på vissa icke långt ifrån hvarandra aflägsna tider sammanträder, och af en annan, som arbiträrt ålägges antingen att sammanträda eller att uteblifva; att de personer, hvilka det blir uppdragit, att beförja en penninge-förvaltning af denna beskaffenhet, förblifva oberoende af all främmande inflytelse, och följa de dem gifna föreskrifter med förstånd och redlighet, äfven under Principalernes obestämdt långvariga frånvaro; att något säkrare värn för Statens och enskildas rättigheter gifves, än en vidsträckt, bestämd och orubbe-

belig tryckfrihet, o. s. v. Det vore en stor tillfredställelse, att af en sådan erfarenhet blifva vederlagd; men intill dess detta förutgått, och oaktadt alla de viktiga fördelar vår constitution i alt öfrigt äger, synes det vara i hög grad betänkeligt, att, under åberopande af Englands exempel, och utan att tillika kunna gifva den säkerhet, som är förenlig med Englands Statsförlätning, grunda hoppet om den allmänna penninge-oredans undanrödjande, och enskildes upprättelse, på en financeplan, som förutlägger, att Samhälls-Medlemarne skola åt Staten anförtro deras förmögenhet.

Man kan besluta en ny bevillning i banco-mynt eller silfver, för det enda ändamålet, att dermed årligen inlösa någon del af den nu i rörelsen befintliga sedelmassan, som icke vidare borde ökas; och man kunde, jdmte denna årliga förbättring i kredit-myntet, låta hazarden verka på allmänna opinionen, fördela hela sedelmassan i vissa en gång för alla bestämda lika stora delar, och genom årlig lottning afgöra, hvilken af dessa delar skulle årligen till fullt belopp med redbart mynt inlösas. Jag upger denna plan, hvarken såsom ny eller ofelbar: den har åtminstone af en Nation med framgång och utan någon enda vid verkställigheten upkom-

kommen olägenhet, blifvit följd; och om den äger endast den grad af förtjenst, som berättigar till allmän granskning, är upgifvarens första ändamål vunnit. — Verkställigheten vore i allmänhet denna följande:

Hela den nu i rörelsen befintliga sedelmassan, för hvars vidare tillökning en gräns blifvit satt, skulle inom viss föreskrifven tid, lika som detta ofta skett i vårt Land och i andra Länder, infordras, och nya sedlar, af all slags storlek som fordras i rörelsen, i stället aflämnas. Hela den nya sedelmassan delades i så stora delar, som man årligen med redbart mynt och genom lottnings beslutit inlösa. Att säga antalet af dessa lika stora hufvud-delar eller lotter, eller hvad summa hvarje sådan lott borde innefatta, är en ren omöjlighet, då hela Riksgälds-massans belopp, är för Allmänheten en under tyfthets-eder gömd hemlighet; men hufvudprincipen synes icke bero af denna saknade och i öfrigt vid verkställigheten alldeles nödiga kännedom. Hvarje ny sedel, som till inlösen af de nu utelöpande sedlarne utgafs, skulle hafva en påtryckt lott-nummer, som visade till hvilken af Riksgälds-massans hufvud-delar eller lotter han hörde. Då årligen en af hufvud lotter-

ternes numror utföll, skulle alla de sedlar, på hvilka den utfallna nummern vore stemplad, blifva inlöste med banco-mynt, eller, som vore det samma, med silfver. Innehafvaren af en således till inlösen emot banco eller silfver berättigad sedel, ägde att välja emellan de två alternativerne, antingen att i Banken för sin sedel erhålla silfver, eller att med den samma afbördas sig den skatt i banco, som till detta ändamål blifvit bevilljad. För få stor summa af Riksgäldsledlar, som på detta sednare fått i bevillning årligen inflöt och anihilerades, skulle det vara Banken tillåtit att i allmänna rörelsen utlämna banco-ledlar, detta åtminstone de första åren, och så länge Bankens egna redbara fonder det tillåto. — Jag lämnar nu dem, som äga vidsträcktare kännedom och förutleende i dessa ämnen, att afgöra, om icke verkningarne häraf skulle blifva, att Riksgäldsmyntet, genom denna verkliga och årliga realisering, och ännu mera genom hazardens dermed förenade verkan på opinionen, skulle hastigt, betydligt och oafbrutit stiga i värde; att Kronan och Riksgälds-Contoret följagteligen i upbörd erhöllo ett mynt, hvars värde beständigt nalkade sig närmare det redbara myntets; att Staten efterhand upfyllde sina förbin-

del.

dels emot sina lidande medlemmar; att ägare af Riksgäldsmynt, som nödgats uthärda beständiga förluster, och för framtiden trott sig kunna förutse sin fullkomliga undergång, skulle finna sig äga ett mynt af ett verkeligt och stigande värde; att Rikets rörelse-kapital småningom förvandlades, ifrån kredit mynt, till redbart mynt, o. s. v. Ett misstag, i synnerhet i ämnen af denna art, är ganska möjligt och för ingen del ovanligt, hvarken hos Regeringar, National-representationer eller Författare; det kan ganska lätt hafva ägt rum vid beräkningen af den uppgifna planens möjlighet i verkställigheten och dess här anförda verkningar, och ingen skall med mindre missnöje, än jag, se sig med verkliga skäl blifva vederlagd; men förnuftet och rättvisan synes likväl fordra, att man noga granskar innan man alldeles fördömmar; att man jämför de möjligtvis inträffande svårigheterna för denna plan, med de som åtfölja hvar och en annan; och att man efterfinnar, om de förmonliga verkningar för Staten och enskilde, hvilka man tilläfsventyrs befarar skola utblifva vid närvarande plans verkställighet, verkligen af något annat hjälpemedel med mera trygghet kunna väntas. — Se här emedlertid ett och annat af de inkast, som

som emot hvad här blifvit anfördt, sannolikt torde komma att göras:

Kan man vänta, att en Stat, som redan svigtar under en ganska tung beskattning, skall åtaga sig en ny bevillning, och denna i ett mynt, som icke utan stor svårighet och kostnad kan anskaffas? Härvid ber jag hvar och en öfverväga, 1:o huruvida en enskild eller en Stat kan begära, att utan svår känning ärligt afbördas sig en betydande skuld, samt huru litet den svåra känningen deraf, både enligt naturlig rättvisa och enligt våra lagar, bör äga någon inflytelse antingen på fordringsägarens rättighet eller gäldenärens pligt; 2:o huruvida man genom någon annan rättvis realiserings-plan, kan genom en viss gifven årlig summa, åstadkomma en kraftigare verkan till Riksgäldsmyntets förbättring, än genom denna: jag förstår icke annat, än att Staten, t. ex. genom mångåriga eller evärdeliga ränte-betalningar för infatt silfver eller indragna Kredit-fedlar, skulle, utan att se kapital-skulden derigenom minskad, årligen betungas med tilläfsventyrs lika stor årlig penninge-bevillning i redbart mynt, som den, hvilken enligt närvarande plan, årligen borde användas till kapital skuldens dödande; 3:o att denna nya bevillnings utgörande i red-

bart mynt, skulle egentligen och endast det första året blifva betungande, och sedan årligen blifva det mindre, i den mån kredit-myntet nalkade sig till det redbara myntets värde, och detta sednares omlopp i rörelsen ökades: ett öfverskott af Bankens redbara fond, i fall Banken har ett sådant; Riksgälds-contorets andel i Sjö-tulls-medlen; den del af bevillningen, som för det närvarande i banko-mynt inflyter; dessa tillgångar af redbart mynt, skulle tilläfsventyrs kunna användas till första årets realisation; och det är visst, att Banken och Riksgälds-contoret skulle för sina gjorda tillskott af denna beskaffenhet, åtminstone i framtiden blifva fullkomligt godtgjorde, den förre deraf, att dess utelöpande sedel-massa årligen ökades; det sednare, genom det genast och beständigt växande värdet af dess uppbörd; 4:o att när man undantager Agiotören, och en del Näringsidkare, som uppköpa rudimaterierne i riksgälds, och försälja den tillverkade varan i redbart mynt, vore det näppeligen någon inkom Samhället, som icke skulle vinna mera af riksgälds-myntets på detta lätt växande värde, än hvad han, efter en rättvis fördelning, komme att erlægga i skatt. Hvad i öfrigt och i allmänhet angår den frågan, hu-

huruvida Sverige kan utgöra en större bevilning, än den nuvarande, torde möjligheten deraf berö af den hufvudsakeliga omständigheten, att fördelningen af statsbördorne blir till all möjelig grad jämn och rättvis: under detta vilkor, synes Staten troligen kunna med lätthet och under oafbruten economisk förkörtan, bära en beskattning, tom vida öfverstiger en annan, under hvilken, med uraktlåtande af det här nämnda vilkoret, all näringsdrift och all utbredd välmåga försvinna. Men för att vinna detta stora ändamål, hvarmed hvarje enskild mans välfärd och hela Samhällets lugn äro närmare förenade, än man i allmänhet synes erkänna, måste, utom alla icke hit hörande tillämpningar i detalilen, hufvudsakeligen iakttagas: 1:o *Att hvar och en deltagar i beskattningen, i den mån, och med beständigt progressif förhöjning, som han deltagar i Samhällets fördelar och är i behof af Samhällsmagts försvar:* med denna föreskrift till rättesnöre, skall Lagstiftaren icke med mera skonlamhet behandla den Rikes öfverskott, yppighet och representation, än den fattiges arbetsförmåga och nödvändiga lifsbergning; och en stor mängd sorgfälligt undangömda tillgångar torde då tilläfsventyrs kunna upptäckas, nog

K 2

rik-

rikhaltige för att kunna afgifva, både den hjälp Staten behöfver och den lättning i beskattningen, som för vissa behöfvande Klaffer i Samhället möjligtvis kan vara alldeles oundgängelig: det är åtminstone visst, att de opulentare och för stats-bördorne hitintills i mer och mindre monikonade Samhälls-medlemmarnes trygghet, aldrig i något tidevarf starkare påmint om kloka uppoffringar och billig eftergift, än i detta närvarande; 2:o Att den rättvist beslutna och fördelade beskattningen, icke genom en långvarigt uraktlåten jämnkning efter de skattdragandes sedermera förändrade beldgenhet och tillgångar, får, äfven under bokstafvelig efterföljd af de allmänna beskattnings-reglorna, urarta till orättvisa och ojämn fördelning. Jag vill upplysa denna mening med blott ett och annat inhemskt exempel. Om det icke i sig sjelft innebar en orimlighet, att Staten likafom med ena handen ger sina Embetsmän, hvad han återtar med den andra; om den i redbart mynt aflönade Tjenstemannen, för att med samma lön vara lika betald för sin möda den ena tiden, som den andra, icke hade rättighet till beständig förhöjning, i mon af äfven det redbara myntets beständigt fallande värde i förhållande till varor; om allt detta o-

ak-

aktadt, man ville antaga, att den år 1789 för penningelönta Embetsmän beslutna bevillningen då var rättvis, torde man väl nödgas medgifva, att han icke tillika kan vara det år 1800, då ett agio af till och med 60 procent blifvit betaldt, för att med det mynt Embetsmannen erhåller i lön, erhålla en lika summa af redbart mynt; då de flesta varors värden ännu betydligare uppstigit; och då en mängd hos enskilde personer tjänande legohjon, njuta ända till dubbelt mera i årligt underhåll och lön, än Statens Tjenstemän i de lägre graderne. Om 1789 års bevillning på utrikes handlande Svenska Köpmän, under handelns förmonliga och otvungna gång, var rättvis, kan den näpeliggen hafva varit det de nu sidst förflutna åren, då uppbringningar och all slags handelstväng, i alla afseenden legat deras förkofran i vägen. Om 1789 års bevillning på Handtverks-mästare och deras Gefäller, var utstakad efter rigtiga grunder då den beslöts, skall den dessa sednare åren nödvändigt hafva varit orättvist betungande, då, under allmän brist på förtjenst, och lifsmedlens dyrhet, en mängd verkstäder blifvit minskade till mindre än halfva antalet af förut arbetande personer, och då en mängd Gefäller va-

rit nödtvungne, att vandra ifrån den ena Staden till den andra, af brist på arbete. Om ägare af koppar- och jern verk, och ägare af hus i Rikets större Städer, enligt 1789 års bevillningslag, blefvo ålagde att till Staten utgöra hvad Staten af dem rättvist kunde fordra i skatt, har Staten dessa lednare år med fullkomligt skäl kunnat höja sina anspråk på biträde, i mon af den ansenligt ökade afkastning, som dessa slags ägendorar gifvit, o. s. v. Dessa så och allmänt kända exempel, torde fyllest bevisa, att rättvisan emot de skattdragande fordrar, icke allenast att den bevillnings-summa Staten behöfver, en gång för alla, eller ocklå efter mångåriga mellanskof af tid, enligt rigtiga grunder beslutes och fördelas, utan äfven, att denna fördelning oftare jämkas efter de skattdragandes förändrade omständigheter. Det är endast under vilkor af dessa bägge allmänna förhållnings-reglors noggranna utöfning, som en Nation, utan att vara öfverlastad och tryckt, äfven med frikostighet kan afgifva hvad Stats-inrättningen till sitt bestånd behöfver: skulle åter endera eller bägge dessa förhållnings-reglor i mer eller mindre mon uraktlåtas, blir den minsta börda alltför känbar der hon ligger, de större bördorne blifva odrägeliga,

ga, allt lutar och trycker outhärligt och alltför smärtsamt på origtiga och svaga grund-punkter; och den, som endast efter dessa kännetecken företager sig att bedömma Samhälls-förmågan, skall icke kunna undgå, att fälla ett falskt omdöme.

Den föreslagna realiserings-planen, torde man vidare invända, om den också till sin grund vore riktig, skall vid verkställigheten möta många svårigheter. Man måste åtminstone först uppgifva dessa svårigheter, bevåsa deras verklighet, visa att någon annan plan af samma vidd och verkan medgifver en enklare handläggning, innan man i denna väg studsar tillbaka för förmenta svårigheter. Jag skall bemöda mig, att blifva den första, som villigt godkänner hvart och ett verkeligt skäl för denna bevisning; men det är mig omöjligt att i förväg inse, hvilka dessa betydliga svårigheter kunna vara.

Denna plan skall sätta alla spekulanter i rörelse; de skola, i synnerhet inemot lottnings-tiden, tillvålla sig allt det Riksgäldsmynt de kunna åtkomma, uppsåga sina utlånta kapitaler i detta mynt, använda sitt växel-förråd till samma ändamål; hvarigenom villervalla och svårigheter i allmänna rörelsen uppkomma. Härvid torde man likväl bö-

ra märka, att samma motif, som skulle fätta Penninge-speculanterne i denna, för allmänna rörelsens jämna gång, vådeliga verklighet, skall äfven verka på hvar och en, som har större eller mindre inkomster i detta mynt; att riksgäldsmyntet, genom den årliga realiseringen deraf, genom den föranstaltade möjligheten, att för detsamma till fullt belopp erhålla redbart mynt, och äfven genom penningespekulanternes förmodade bemödande att förskaffa sig detsamma, skall uppfåga så nära det redbara myntets värde, att de befarade spekulationerne, af sig sjelfve och enligt sakens natur, snart skola upphöra. Det synes vara ganska begripeligt, att ju närmare credit-myntets värde nalkar sig intill det redbara myntets, ju mindre blir den möjliga vinst, som en innehafvare af det förra, genom en för honom lycklig lottning, kan vänta; och i den mån denna möjliga vinst minskas, skall äfven Penninge-spekulanternes verksamhet i denna väg upphöra, sikandet efter Riksgälds-myntets inväxling aftaga, de utlånade kapitalerne blifva stående, och växel-handeln gå sin vanliga gång.

Men, invänder man sluteligen, denna plans värde, eller möjligheten att med framgång sätta den i verket, beror helt och hål-

lit af möjligheten att sätta en orubbelig gräns för den nu utelöpande sedelmassans vidare tillväxt, nu eller i framtiden: och skall icke här, alldeles de samma hinder möta, som man påslått ligga i vägen, då fråga kunde blifva om, att emot ränta emottaga enskilde personers silver eller riksgällds-kapitaler? Den säkerhet, hvaraf den ena eller den andra planens framgång ovilkorligt beror, synes i bägge fallen lika litet kunna vinnas. Jag medgifver genast, att detta inkast icke fullkomligt kan vederläggas. Likväl synes, om jag icke alltför mycket mistager mig, vissa hufvudsakeliga olikheter i dessa bägge fall uppkomma, som ostridigt böra komma i beräkning, och af hvilka kan hämtas, om icke några fullt gällande skäl till vederläggning af ofvan anförda inkast, dock några grundade anledningar, att af detta hinder icke alldeles låta afskräcka sig. Den plan, som här blifvit föreflagen, är tilläfsventyrs alldeles enskildt, och således i olikhet med de andra, utmärkt deraf, att vid dess verkställighet inga alltför betydliga kapitaler, ämnade till en snar och allmän, eller till en framtida och långväga realisering, uppkomma, som kunna tillgripas eller förkingras, utan endast den summa, som årligen uppbäres och årligen genom lott-

ning till inlöfen af kredit-fedlar användes ; att Staten icke behöfver, antingen för en mottagen silfvermasia, eller för infordrade kredit-fedlar, sätta sig i någon ny skuldförbindelse, hvilken genom ett nytt beslut, kunde möjligtvis blifva upphäfven eller inkränkt; att verkställande Magten vore interesferad uti, att skydda utförandet af en realiserings-plan, genom hvilken det i allmänna uppbörden till Statskassan inflytande myntet, erhöll ett beständigt förhöjdt värde; att hvarje Samhälls-medlem, — vare sig Jordägare, Köpman, Kapitalist, Handverkare eller Embetsman, och tilläfsventyrs endast med undantag för de Penninge-spekulanter, som söka vinst af myntets vacklande värde, och de Näringsidkare, som uppköpa rudimaterien för kreditmynt och sälja den tillverkade varan för redbart mynt, — skulle finna sin välfärd i betydlig mon beroende deraf, att den till denna realisering beslutna skatten, efter bokstafven och utan afbrott, användes enligt sin bestämelse. — Jag öfverlämnar nu till den oväldiga och upplysta läsaren, att underföka, om dessa förhållanden i förening sammanträffa på någon annan realiserings plan; om de kunna i någon tillfyllestgörande mon betrygga den nödvändiga säkerheten

i des-

i dessa angelägenheter; och om ännu flera inkast, af lika stor eller större betydighet, i allmänhet kunna göras. Äfven i händelse af verkelig öfverbevisning om origtigheten i det hela, af hvad här blifvit föreslagit och yrkadt, är jag icke utan alt hopp, att genom denna uppgift, ändå hafva gifvit anledning till en och annan, i vår närvarande belägenhet, vigtig anmärkning.

Här förtjenar äfven den vigtiga och allmänt kända, men derföre icke i utöfningen färdeles allmänt antagna fanningen, att yrkas, att man icke blott genom en direct finance-åtgärd, så rättvis och så väl öfverlagd den ock må vara, utan äfven genom ett mera än alla sammanlagda finance-planer, fast långsamare och genom omvägar verkande medel, kan och bör bereda hvart och ett Samhälles penninge-författning, en alldeles ofelbar hjälp. Man bereder denna ofelbara hjälp, då man upplöser alla band på arbetsförmågan, då man oinskränkt öppnar handels-gemenskapen för industriens produkter, och då man öfverlåter den arbetande klassen alla hitintills undångömda lägenheter till bosättning, arbete och sjelfständig förkofran. Ett credit-mynt, som fallit i värde, men för hvars framtida tillväxt en

gräns

gräns blifvit fatt, skulle endast genom Samhällets ökade varumängd, utvidgade handel, och växande folkstock, samt genom det derigenom uppkomna behofvet af ett likaledes ökadtt rörelse-kapital, ofelbart med tiden återfå sitt första värde och sluteligen erhålla ett ännu högre. Det är endast ur dessa grund-källor, — *våxande folkstock, vidsträckt utrymme för dejs arbetsförmåga, fri handels-gemenskap,* — som den verkeliga Samhälls-förmågan, att afbörda utländsk skuld, att upprätta ett förfallit inhemskt penninge-verk, att på allt fatt understödja Staten, verkeligen utgår, och ifrån hvad stund den upphör att vara lagstiftningens förnämsta ögnamärke, skall hvar och en finance-plan förblifva utan all nyttig följd, riksskulden förblifva obetald, den inhemska penninge-oredan fortfara, och Statsverket förblifva i ett hjälplöst tillstånd: allt hvad som öppnar dessa grund-källor, bereder Samhällets förkofran; allt hvad som tillfänger dem, qvarhåller samhällsförmågan vid en visst punkt, hvar öfver den icke får stiga, och ännu oftare förfätter den i ett aftynande tillstånd. — Är i Sverige ännu något ogjordt, af hvad som i denna väg kan göras?

Jag befarar, att denna fråga, ännu, och oaktadt de visa och hufvudsakeliga
steg

steg (den fria inhemska spannmålshandeln och fabriks tillverkningen) som af tvänne Sveriges Konungar i vår tid blifvit tagna, måste besvaras med *ja*, så länge i Sverige, den som kan tillverka hvilken vara som helst, behöfver något annat än denna förmåga, för att vara berättigad till dels utöfning, och så länge det är någon enda Sambälls-medlem förmenadt, att efter sitt eget godtycke, med egna eller andras varor, infinna sig till förfälgning deraf, hvar-est han inom eller utom Fäderneslandet anser sig kunna göra det med fördel. "Men," invänder man, "de privilegier, som tillhöra ett af våra Riks-Stånd, (oberäknadt de privilegier, som delsutom tillhöra visla näringar) ligga i vägen för denna gränslösa närings-frihet;" och jag medgifver, att detta inkast icke låter vederlägga sig, ej en gång af hela menighetens rättighet, att, under fri concurrence i varu-tillverkningen och i handeln dermed, erhålla de varor han behöfver, för så lågt pris, som med sakens natur är förenligt.

Jag besvarar, att den framställda frågan måste ännu en gång med *ja* besvaras, så länge en mängd betydliga och Konungahuset icke enskildt förbehållna Kungsgårdar, Krono-marker och Allmänningar, icke äro i verkliga ägares händer, icke äro.

ro öppnade för den arbetande menighets små sjelfständiga bofättningar, utan i stora massor äro öfverlättna åt Arrendatorer, som för dessa lägenheter, till Statskassan utgöra en för ingen del emot ägendomsvärdet svarande afgift, och således innehafva dem, man vet icke för hvilken förtjenst, såsom pensioner af Staten. "Men," invänder man, "denna arrendeafgift kan ju genom öppen auction höjas till den grad, att den svarar emot de borrtarrenderade ägendomarnes eller Kronomarkernes fulla värde?" I detta fall har man verkligen vunnit mycket; men har man genom denna arrende-auction, vunnit allt hvad man kunnat vinna, om de stora massorna af odlad jord och skogsmarker blifvit klufna till smärre lägenheter, hvarigenom hela den arbetande menigheten, och hvar och en annan, kunnat öka concurrencen vid inropet? Har man vunnit den för jordbruket vigtiga och nu mindre än någonsin misshandlade fördelen, att flytta en betydlig del af Rikets jord, ur Arrendatorers, i verkliga Ägares händer? Har man vunnit den vigtigaste fördelen af alla, att bereda Staten en framtida folkökning ifrån smärre sjelfständiga och arbetande hushåll *)? Mig synes, att

des.

*) Se Afhandlingen om Kronojord, i *Läsn. i Blå Ann.* N:o 29, 30 & 31, sid. 144, r. 24.

dessa vigtiga fördelar endast derigenom i
 närvarande fråga kunna vinnas, att Kungs-
 gårdar, Recognitions-skogar och Krono-
 allmänningar styckas i mindre delar, som
 i vidd ungefärligen svara emot halfva
 Svenska mantal, och till evärdelig ägen-
 dom öfverlätas åt dem, — vare sig Bruks-
 ägare, Stånds-personer eller Bönder —
 som vid allmän och fri concurrence, göra
 anbud af högsta årliga afgiften till Staten.
 Man torde icke böra tvifla, att ju den-
 na utväg att af Krono-jorden erhålla in-
 komst, skulle, äfven genast, och oräk-
 nadt de framtida inkomsterne af ett förbät-
 tradt jordbruk och en ökad folkmängd,
 blifva ganska riktande för Stats-kassan;
 och jag vet icke, om man med sitt för-
 nufts och sitt samvetes bifall, kan beslu-
 ta en beskattning, — hvilken, äfven när
 den rättvist fördelas, ändå nödvändigt må-
 ste utsträckas till Samhällets nuvarande
 många nödlidande Medborgare-klasfer, —
 innan man förut uppfökt och användt al-
 la de icke betungande hjelpemedel, som
 Statens egen inre styrka erbjuder. "Men,"
 invänder man tilläfsventyrs häremot, "Kro-
 nan förringade sin egen höghet och magt,
 om hon till enskilda öfverlät, hvad som
 nu är hennes egen tillhörighet." Jag vet
 icke att Kronan utöfvar något vidsträckta-
 re

re välde öfver Krono- jordens Arrendatorer, än öfver andra Svenska underlåtare; jag känner icke eller, att hon af denna sin jord hämtar några andra fördelar, än den ringa afgift hon af den lifliga njuter; och jag ser icke, att hennes *höghet* och *magt*, när man undantager rättvisan och klokheten, kunna hvila på läkrare grundvalar, än en växande Samhälls- styrka och Stats-inkomst. "Kronan skulle," invänder man vidare, "härigenom betaga sig den framtida fördelen, som af den borttarrenderade jorden kan hämtas, att vid contractets slut, höja den nya arrende- summan, i mon af den afträdande Arrendators gjorda förbättringar." Man har då förgätit, att lika som det kan vara uträkning för en Arrendator, och är det verkligen, att t. ex. under de två första tredjedelarne af en alldeles säker besittningstid, förbättra den jord han innehar, blir det också hans fördel, att under den återstående tredjedelen, göra sig inkomst äfven på samma jords bekoitnad. Huru mycket lagar, contracts- föreskrifter och Embetsmän kunna verka emot missbruk af denna art, torde af den redan förvärfvade mångåriga erfarenheten, vara tillräckeligt upplyst. Skulle man väl, då man icke förgäter att taga detta i beräkning,

ning, jämföra denna arrende-rättighets allmänna verkningar på jordbruket och odlingen, med de allmänna verkningarne af evärdelig ägande-rätt? Skulle man vilja jämföra Kronans väntade fördel af sina under en tillkommande generation möjligtvis förhöjda arrenden, med den skatt, som likaledes i framtiden, och med nog större läckerhet, kan väntas ifrån en ökad, sjelfständig och arbetande folkmängd, och af den varu-production och handels-rörelse, som genom dess flit upkomma? "Kronans ägendom i jord," torde man vidare påstå, "är likväl icke nog betydlig, för att, äfven under ett yrkadt bättre användande, kunna i någon betydlig mon biträda Stats-kassan, lätta beskattningen, och i öfrigt åstadkomma de vidsträckta och förmånliga verkningar, man här uppgifvit." Den som därtill har magt, infördre utförliga och bestämde underrättelser om vidden och beskaffenheten af den jord, Kronan ännu äger under namn af Kungsgårdar, recognitions-skogar, andra krono-allmänningar och lägenheter, m. m.; och resultatet skall med visshet blifva, att Kronan ännu äger jord af ett, i förhållande till Sveriges öfriga tillgångar, nästan omäteligt värde. "Men Kronan kan icke," — detta inkast skall med säkerhet icke uteläsa blif-

blifva, — "utan att våldföra sina egna
 contracts-förbindelser och andras ägande-
 rätt, rubba närvarande innehafvare af
 Kungsgårds- arrenden och Recognitions-
 skogar m. m., ifrån de fördelar dem blif-
 vit upplåtna på bestämmd eller obestämmd
 tid." För att få en annan öfvertygelse
 än denna, i fall man ärligt har den an-
 förda och vill hafva en påliteligare om
 den gifves, behöfver man blott underfö-
 ka, huru många af nu borrt-arrenderade
 Kungsgårdar, blifvit till sina innehafvare
 upplåtna på det sätt och med de vilkor,
 som med de lagar, hvilka af Konung och
 Ständer för detta ändamål blifvit utfärda-
 de, fullkomligt öfverensstämma; samt hu-
 ruvida Kronan någonsin, i äldre och nyare
 tider, afstått eller mycket betydligt in-
 fkränkt sin ägande- och dispositions rätt öf-
 ver Recognitions-skogarne *): man skall
 efter denna underfökning med mycken sä-
 kerhet finna, att åtminstone i detta äm-
 ne,

*) Se Kongl. Brevet till Bergs-Coll. af d. 24
 Nov. 1747. Den alltid, dels af Konungen
 ensam, dels af Konung och Ständer, bibehåll-
 na och utöfvade rättigheten, att arbiträrt, och
 utan Bruksägarnes hörande, bestämna och
 höja recognitions-afgiften, innefattar ofelbart
 all annan dispositions-rätt öfver dessa sko-
 gar.

fruktlöst arbete att skriva en Kritik öfver berörde Afhandling. Ännu finnas i vårt kära Fädernesland aktningssvärda Män, hvilkas naturliga urskillning ej blifvit bortnött genom en förderflig läsning af våra nymodiga tänkares skrifter i åtskilliga blandade och bortblandade ämnen; Män, hvilka bibehållit sina gamla tänkesätt orubbade under alla de skakningar, som tidehvarfvets lättfinnighet och nyhetsbegär alstrat; de hafva — jag är öfvertygad derom — icke låtit förvilla sig af de skenfagra skäl, hvarmed skriften om *Börs, Cours, Agio m. m.* prunkar. Deras öfvertygelse är vifferligen öppen för mina, till äfventyrs vid första påseendet mindre intagande, men vid en nogare granskning oemotståndliga bevis. För dem allena skrifer jag, uppoffrande med den största tillfredsställelse, för deras hedrande och stadgade bifall, de mest smickrande uttryck af en flygtig allmänhets lika lätt vundna som förlorade beundran. Om ock Herrar Redaktörerne af *Läsningen* skulle finna min Kritik något stridande mot de grundfattser i den allmänna hushållningsläran, som de vid alla tillfällen med så mycken, utan tvifvel oegennyttig, ifverfökt utbreda, lära de dock icke vägra den ett rum i deras skrift, så framt de

annars villja fortfara att synas oparti-
ske *) och derigenom verka på den mängd

L 3

af

*) Detta tillmål, eller åtminstone denna åsyt-
ning, vore alltför fårande, om man trodde sig
i någon mon hafva uraktlåtit den oväldighet,
som är en Redactörs första ovillkorliga pligt.
Nu förhåller det sig likväl tvärt om, man
tror sig beständigt hafva iakttagit denna oväl-
dighet, och man vädjar i denna sak, med
fullt förtroende, till den läfande och begri-
pande och tillika icke ensidigt dömande All-
mänheten, hvartill man ännu mera önskar än
hoppas, att kunna hänföra Författaren till när-
varande *alfvarsamma men välgrundade Kritik*.
Den här kriticerade Afhandlingen *Om Börs,
Cours, Agio &c.* har i ett Dagblad blifvit be-
skylld för *ensidighet*; och om man är *ensidig*
då man ser en sak blott på en enda, fördel-
agtig eller ofördelagtig sida, torde man väl
nödgas medgifva, att närvarande Kritik, vis-
serligen icke är det mindre. När nu dessa e-
mot hvarandra rakt stridiga soille-foster, *Af-
handlingen om Börs, Cours, Agio &c.* och den
alfvarsamma men välgrundade Kritiken, lika
fullständigt blifvit intagne i *Läsningen*, synes
detta i någon mon bebräfta Redactörernes o-
väldighet. När härtill kommer, att man icke
för någon enda Afhandling eller Kritik af nå-
got litterärt värde, för eller emot hvad i *Läs-
ningen* blifvit yrkadt, en enda gång nekat in-
förfel, synes detta vädjande till Allmänheten,
i tvistemålet emellan Författaren till den *alf-
varsamma men välgrundade Kritiken*, och Re-
dactörerne af *Läsning i Blandade Ämnen*, icke
för dessa sednare kunna blifva mycket väde

af Läfare, som häldre tror än underfö-
ker. — Men nu till ämnet.

Författaren till Afhandlingen om *Börs, Cours, Agio* m. m. förifrar sig genast öf-
ver några uttryck i en *viss mans dictamina*,
angående orlakerna till Coursens och A-
giots stegring, hvilka denne viffe man-
nen uppföker i våra Trassenters skickliga-
het att *begagna sig af Riksgdlds-Contorets*
flora växelbehof, att *nyttja tillfälle till en-*
skild vinning på det allmännas alltför dryga
bekostnad, att *draga stor vinning af en all-*
mån nöd och riks-olycka o. s. v. Jag nöd-
gas medgifva, att dessa uttryck äro skar-
pa och att de, bevisligen nyttjade mot
någon bestämd person, kunde gifva ho-
nom en icke alldeles ogrundad anledning
till en reconventions-talan. Men hvar haf-
va den viffa mannens dictamina blifvit up-
lästa? Hafva de, som jag förmodar, blif-
vit afgifna till ett hemligt Protocoll vid
en

ligt. Men att det är tryckfrihetens ändamål
och af verkelig nytta, att ämnen af vigt. ge-
nom allmänt tryck, inför Allmänheten blifva
utredde och omtvistade detta är hos Redactö-
rerne af *Läsning i Bl. Ämnen*, en i förnustet,
i erfarenheten och i våra lagar grundad öf-
vertygelse, som icke af någon hitintills ut-
kommen *alfoarsam men välgrundad Kritik*,
kunnat häfvas.

Redactörerne.

en sammankomst af några Statsmän, som varit förbundne till inbördes tyftnad med hvarandras tal, och som haft sig uppdraget ett allmänt värf af så mycken vigt, att Lagens och Sedolärans strängare fordringar vid omdömen om gerningar och personer bordt under deras öfverläggningar glömmas; så har väl den, som på ett mer eller mindre lofligt sätt åtkommit dessa dictamina, icke rättighet att offentligen beifra deras innehåll. Böra ej i denna händelse de smädelser, de kunna innebära, endast stadra den till last, som utspirdt dem? Och bör icke Författaren alltid vara tillräckligen urskuldad genom sina yttrandens hemlighet, och den nödvändighet att utgjuta sitt hjerta, hvori han varit stadd? Jag vet att våra nymodige moralister ej i något enda fall gilla afvikelser ifrån Sedolärans föreskrifter, eller tillåta oss att skicka oss efter omständigheterna; men jag vet ock, att deras öfverspända begrep icke kunna realiseras i den verkliga världen. Skall man då sträcka samvetsgrannheten i valet af medel så långt, att man derigenom uppoffrar ändamålet? Jag frärlar häldre det allmänna med en mindre rättvis beskyllning mot några förhatliga medborgare (när den kan ske hemligt, då den ej eller betydligen skadar

dar dem), än jag låter det allmänna gå under för att göra dem rättvisa. *Fiat justitia & pereat mundus* är ett bud, som den store Kant, och hans Lärjungar må yrka från sina cathedrar och vindskam ar bäst de villja, men som ingen klok Statsman någonsin skall anse för annat, än ytterligheten af ett Stoiskt svärmeri.

Då jag medgifver, att de anförda uttrycken i den *visa mannens diſamina* äro nog hårda och svårligen kunna rättfärdigas annorlunda, än genom det förtrolighets-tillstånd, hvori han tilläfsventyrs yttrat dem, med öfvertygelse att de skulle i en djup hemlighet bevaras; medgifver jag dock för ingen del, att de sakna all grund, såsom Författaren till skriften om *Börs, Cours, Agio &c.* påstår. Jag förbigår hans föga upplysande anmärkningar om *S. J. Nordencrantz's* och Franka Finance - Ministern *Cambons* beskyllningar mot Traffenter och Exportörer — så heta de i Sverige — och Agiotörer och Accaparörer — så kallar den *Stora Nationen* dem. Jag älskar ej guillotine-systemet i allmänhet, och vill, för att vara consequent, ej eller försvara användandet deraf på de svällande halfarna af *le tiers état*. Men då min vederpartöker rättfärdiggöra Agiotörer och Traffenter,
på

på Herrar Fullmäktigas i Riksgälds-Contoret bekostnad, och han i denna afseende med en oförfynt djärflhet klandrar dessa sidstnämndas förvaltning; så gifver han min kritik lika vigtiga som retande ämnen.

Hvilken af dessa två bör nu få rätt, *Riksgälds-Contoret* eller *Börjen*? Man tillåte mig at först besvara denna frågan, innan jag ingår i någon pröfning af den: *vilkendera verkligen har rätt?* Jag är så gammalmodig, at jag alltid låter den allmänna nyttan gå framför alla andra considerationer.

Hvilken gör då det allmänna mera gagn, *Riksgälds-Contoret*, som utbreder penningar i landet, eller *Börjen*, som acaparerer dem? Riksgälds-Contoret, som nyttjar sin kredit till befordrande af allmän och enskild välmåga, eller Börsens medlemmar, som nyttja sin till egen flent vinning? Svaret behöfver jag väl icke uttrycka. Oaktadt alla nya teorier i Politiken, och oaktadt alla våra nyhetsälskarens bemödanden, att göra det allmänna bästa till en sammanfättning af enskildas fördelar, lärer dock ingen vara nog oförskämd att kunna påstå, att ett Verk, som har Statens väl till sitt syftemål, kan möjligtvis gagna det allmänna mindre, än nägre enskilda personer, som blott tänka på sig sjelfva. Hvad skall man då säga

om dem, som föka urskullda dessa sednare, för följderna af deras egennyttan, på det förras bekostnad? Eller om dem, som våga kundgöra en sådan Förfvarsskrift för Börsen, som tydeligen har till ändamål, att minska allmänhetens vördnad och förtroende för de aktningvärda Män, som styra Riksgälds-Contoret? Dock, i en periodisk skrift, der man uppmanat Styrelsen att undandraga den viktigaste af Rikets näringar de understöd, hvarmed den upprätthålles; der man yrkat nödvändigheten att uppspika underrättelser om Rikets skuld och andra obehagliga Stats-hemligheter på alla knutar i Städer och Byar; der man sökt göra de största godsägare i landet förhatlige genom en förfätlig jämförelse emellan deras och en välmenande, men kortsynt ekonomisk Enthusiasts hushållnings metoder; der man velat tillegna hvar Torpare den förödande rättigheten, att förvandla Rikets säd till brännvin; — i en sådan skrift, säger jag, bör diatriben om *Börs*, *Cours*, *Agio*, &c. ej förekomma oväntad.

Man skulle kunna säga, att denna afhandling alldrig bordt få tänkas, mindre skrivas, och mindst tryckas. Rikets Höglöfliga Ständers göromål måga ej klandras. Nu är valet af Fullmäktiga i Riksgälds-

gälds-Contoret ett af de viktigaste göromål, hvarmed Rikfens Ständer kunna ådagalägga sin urskillning och sitt, öfver alla enskilda affeenden upphöjda, nit för det allmänna bästa. Man får ej tro att någre andre personer dervid ens kommit i fråga, än lådane, som utmärkt sig för klokhet, kundskaper och fasthet i karakteren. Att påstå, det någon af Rikfens Ständer vald Fullmächtig i berörde Contor, handlat oklokt och felaktigt, vore icke allenast att förolämpa honom — då påståendet vore ogrundadt; — utan ock — om det vore sannt — att kränka Rikfens Ständers höghet, hvilken ej kan bestå med den tanken, att de möjligen kunnat misstaga sig i sitt val.

Det vore likväl obehagligt, att nödgas åberopa sig Rikfens Ständers ofelbarhet, för att kunna tyfta en smädare af Herrar Fullmäktigas i Riksgälds-Contoret förvaltning. Jag behöfver det nu icke; ty jag kan frimodigt ingå i en formlig vederläggning af den i fråga varande skriften, och har med föregående anmärkning om dens brottslighet, blott velat påminna våra alltför käcka Scriblerer, om gränforna för deras skrif-frihet i dylika ämnen *).

— Jag

*) Man torde ännu icke alldeles hafva förgätt ett på sin tid allmänt känt infall om en man,

— Jag har redan visat, att Riksgälds-
Contoret bör få rätt; att det ockfå har
rätt,

till hvilken, under en politisk brytning, det blef sagdt, "att han var mera rojalist än Konungen." Männe icke desamma med fördel skulle kunna lämpas på hvar och en enskild man, som ifrar emot den utöfning af tryckfriheten, som af Styrelse-magten är tillåten och beskyddad? Känner närvarande Kriticus, hvad våra lagar säga till tryckfrihetens fördel? Vet han icke, att i 1774 års tryckfrihets-förordning, en vis Konung förklarar, erkänt och påbudt, att han ej velat, att Nationen skulle sakna en förmån (tryckfriheten), som för ett fritt folk så högt skattas bör; att han ansåg för en Regents yppersta skyldighet, att söka befrämja allt som länder till Undersåtarnes uplysning och att kunna sjelf bli va fritt underrättad om thetas tarvoor, nöd och brister, för att thesto lättare them förkomma och rätta; att det är lofgifvit skrifva och trycka, på hvad språk och uti hvad skrif-art thet kan vara författadt, antingen uti Theologiska Ämnen, Sedoläran, Historien, eller någon af the lärda vetenskaper, angående then allmänna eller enskildte hushållningen, Collegiers och Embetsmäns göromål, Societeter och Samsund, Handel och Näringar, Slögder och Konstler, m. m. som till allmänhetens nytta och uplysning lända kan; att ingen förmenes utgifva Afhandlingar angående Riksfens allmänna rätt och thertill hörige stycken, theruti en hvar må äga obehindrad frihet, att utgifva sine tankar om allt, som Medborgares både rätt och

rätt, skall jag i det följande tydligen ådagalägga.

För-

skuldigheter rörer, samt till någon förbättring eller förekommande af skadelige följder tjena kan; att denna frihet ock bör sträcka sig till alla Lagar och Författningar i gemen, som redan faststälte äro; att ock i lika måtto är tilltätit, att om andre Folkslags borgerlige författningar, theras fördelar, affigter, handel och hushålling, styrka och svaga, lynne och seder, bedrifter och misstag, antingen serskildt eller jämförelse-wis med hvarandra, något afhandla och trycka låta; att under samma tryckfrihet hommer thernäst ätt begripas, alla skriftvärlingar, Species facti, Handlingar, Protocoll, Dommar och utslag &c.; att emedan ett på Lag grundadt votum icke behöfver döljas, en rättvis Domare ej heller har att frugta för menniskor, när han äger ett tryggt samvete, tvärt om thet glädder honom, att hans oväldighet bliver känd, och therigenom hans heder ifrån misstankar och vidriga omdömen tillika bevaras, alltså, att förekomma the flere slags äfventyrliga följder af obetänksamma omröstningar, finne Vi theslikes i Nåder för godt, thet måge the, under en ej mindre onödig än skadelig tysthet nu mer icke längre hållas; att ingen, ehå han vara må, vid Vår Konungsliga onåde, skall sig understå, någon then ringaste förtydning eller inskränkning af thetta vårt nådiga förordnande tillstyrka, mindre att af egen myndighet till en sådan inskränkning i mer eller mindre måtto göra försök, o. i. v.? Känner närvarande Kritikus intet af allt detta? Vet han icke, att denna tryckfrihet blifvit ännu

Författaren till skriften om *Börs, Cours, Agio* m. m. förebrår Herrar Fullmäktige i Riksgälds-Contoret, att de skola till skada för Contorets kredit, hafva ökat dess Kreditsedel-stock; att de, för att styra Cours och Agio, skola inlåtit sig i skadliga vaxel-operationer och handels-företag; att de derigenom endast skola hafva förvärrat det onda de velat bota, men hvars rätta orsak de icke insett o. s. v. Han påstår ock, att de med dessa steg afvikit från sin Instruction och från Contorets bestämmele, samt drager af allsammans den slutsatsen, att Agiots och Coursens stegring ej bör tillskrivas Trasfenters och Agiotörers sammanfattningar, utan en mindre klok förvaltning af Riksgälds-Contoret, jämte misväxt, sjörofverier och andra allmänna olyckor.

Jag skulle kunna medgifva, at dessa påståenden äro grundade på någorlunda rig-

ytterligare utvidgad och i de högtideligaste ordalag bekräftad i Kongl. Förordningen af d. 11 Julii 1792? Har han redan förgätit, att Konungen, i Kundgörelsen af d. 26 Martii 1798, i nåder förklarar sin villja, att *befordra den för Allmänhetens upplysning nyttiga tryckfriheten?* — Man jämföre den anda, som är rådande i dessa lagar, med dem som råder i den *alfvarsamma men välgrundade Kritiken!*
Redact.

rigtiga uppgifter, och likväl, enligt med
 både min pligt och min öfvertygelse, i
 alla delar ogilla och fördömma dem. Det
 torde verkligen vara sannt, att Herrar
 Fullmäktige, under de sista 2 eller 3 å-
 ren, ansefneligen utvidgat Riksgälds- sedel-
 massan; att de, utan att just vara af Rik-
 sens Ständer uttryckeligen auctoriserade der-
 till, företagit sig att handla, först med
 vaxlar och sedan med varor; samt att
 de i visst afseende kunna sägas hafva
 derigenom ådragit Contoret förluster; men
 osannt, vederstyggligen osannt, är det på-
 ståendet, att de skadat Contorets Credit
 eller varit vållande till Coursens och A-
 giots förfärliga flegning.

Detta är endast rika illvilljares verk.
 Utan att förolämpa hela den Svenska Na-
 tionen, fordom så fördelaktigt känd för
 ära och redlighet, kunde Herrar Fullmäg-
 tige icke ens föreställa sig möjligheten der-
 af, att de omgäfvos af en här af Ockra-
 re, som i hvart ögonblick voro färdige
 att vända deras anfallter till sin nytta och
 det allmännas skada. Det är väl sannt,
 att redan kortt före 1792 års Riksdag,
 skref en af våra största Financierer, att
 Sverige ägde Agiotörer, som skulle för-
 stå att hålla Riksgälds- sedlarna i vanvär-
 de,

de, om desse ock voro *af rent guld* *), Men icke hade Herrar Fullmäktige derföre skäl att befara, det sedelstockens hafliga tillökning med en eller annan million Riksdaler *af rent papper* skulle medföra en så onaturlig verkan, som ägiots stegring. Dock hvad förmår ej blodfugarebandet, så länge des affkyvärde medlemmar ej tvingas till överklamhet med de enda kraftiga medlen, böter och kroppsstraff? När desse medel ej användas, blifver all försigtighet å Riksgälds-Contorets sida utan ändamål. Det är emedlertid ganska nyttigt för Agiotörerne, att allmänheten icke infer denna fanning, utan tror helt enfaldigt, att en annan, eller, som man nog oblygt behagar säga, en klokare

*) Se den så kallade *Högmåls-frågan till de Visa i Landet*, en skrift upfylld af superfina idéer, och deribland i synnerhet den, att till Riksgälds-Sedlarnas realisation fordrades ej mera, än att förstöra det mynt, hvarmed de borde inlöfas. Allmänna rösten tillerkände den äran, att vara Författare till denna skrift, åt en man, som sedan användt sin skarpsynhet på lika subtila arbeten — i elffenben. Man kan med skäl beklaga, att han således tagit sin hand från Republiken. Önskeligt att ej flera af våra Finance förbättrare måtte finna sig förelätne, att följa hans efterdöme!

Not af Förf.

re förvaltning af Riksgälds-Contoret, skulle hafva tillintetgjort alla vinningslyftuadens förfök, att skada des credit.

Riksgälds-Contoret äger ej någon annan fond, att använda till upprätthållande af sina ledars värde, än den allmänna opinionen om Herrar Fullmäktigas vishet, forgfällighet att iakttaga sina instructioner, och noggrannhet att uppfylla Contorets förbindelser. Att förminska, eller alldeles beröfva Contoret, denna fond af allmänt förtroende, är naturligtvis det mål, dit alla Agiotörernas anslag syfta. De föka derföre utbreda den skadliga öfvertygelsen, att Herrar Fullmäktige i Riksgälds-Contoret alltid handlat mera efter eget välbehag, än efter Riksfens Ständers föreskrifter; att de stundom ådragit Contoret skyldigheter, som det sedermera ej mäktat tullgöra; samt att hela det vidt utsträckta creditledel systemet, med alla dermed förenade olägenheter, är en följd af ett sådant egenmäktigt och oförfigtigt handlingsfätt. Man kan ej neka, att ju bevilen för dessa skändeliga beskyllningar äro förledande. "Riksgälds-Contorets första löpande förskrifningar," säger Agiotörerne, "utgäfvos, enligt 1789 års Ständers beslut, på ett års betalningstid med tre procents ränta, och borde ej öfver-

"ftiga en sammanräknad summa af 5 till
 "600,000 R:dr; de utgjorde likväl 1790
 "mer än 8 millioner R:dr; blefvo, i stäl-
 "let att å förfallo-tiden inlöfas, 1791 ut-
 "bytta mot nya obligationer på obestämd
 "tid utan ränta, och utträngde smänin-
 "gom Banko-fedlarne och det hårda myn-
 "tet ur rörelsen: Vid 1792 års Riksdag
 "steg deras belopp till 12 millioner R:dr;
 "och ehuru de då varande Fullmäktige i
 "Riksgälds-Contoret tydligen öfverträdte sin
 "instruction, gillade dock Rikens Ständer
 "deras förvaltning, och frikallade dem
 "från allt ansvar för deras på eget bevåg, —
 "fast efter gifven anledning af en Finance-
 "Minister, — tagna steg, att tillkapa nya
 "representativa penningar utan den ringaste
 "redbara fond hvarmed de kunde inlöfas:
 "Sedermåra hafva de vid sistberörde Riks-
 "dag nämnda Fullmäktige i Contoret, yt-
 "terligare ökat sedelstocken med 3 millio-
 "ner R:dr, så att den nu utgör 15 millio-
 "ner, och beror des vidare tillväxt endast
 "på dessa Herrar Fullmäktigas godtfinnan-
 "de samt mer eller mindre vidt omfattande
 "handelsplaner." Hvilket förföriskt men til-
 lika nedrigt språk! Låt vara att det ock
 vore i det hufvudsakliga öfverensstäm-
 mande med sanningen *). Hvad annat
 be-

*) Åtminstone är det, i det som rörer Riks

bevifar det, än att Agiotören, som vet att draga vinning af allt, kan äfven misdruka sjelfva sanningen till ett redskap för sin gemena egennytt.

Ja, ingen ting är heligt för Er, I be-
dragare! Mitt hjerta vill brista af vrede:
jag måste förbanna Er! Ve Eder! Ve E-
der! J ären det, som under tusende olika
skapnader plundren, strypen den värnlö-
sa, den enfalldiga. I sugen blodet ur
sjelfva Rikshjertat, mürgen ur Riksbenen!
Medborgares tårar äro Eder dagliga dryck.
Nej, jag kan ej tänka på Eder utan att
utropa med Skalden:

- - *Egennyttans älf är djup och stark som Nilen,
Der finnes svalgfisk, stygga kräk och glupska Cro-
codilen,
I vassan ligger Tigern skjuld, vid stranden Kor-
par bo *).*

M 2

Dock

gälds-Contorets styrelse till slutet af 1792 års
Riksdag, enligt med de underrättelser som
Författaren till *Brefven om Rikets penninge-
verk och allmänna hushållning*, derom lämnar
s. 284 och följ. Detta berömda arbete, som
äfven af åtskilliga vältänkande män anses haf-
va gjort mycken nytta, skulle säkerligen haf-
va gagnat långt mera om de vigtiga uppgifter
af våra Finantsfers ställning i äldre och nyare
tider, som det innehåller, varit mindre full-
ständiga och sanna, men deremot mera be-
hagliga.

Not af Förf.

*) Fidei-Commis till min Søn Ingemund, vers.
408—10.

Dock bäfven Svalgfiskar, bäfven flygga kräk, bäfven Crocodiler, Tigrar och Korpar! Hämnens, rättvisans dag varder kommande. I hafven sett den Hercules, som förmår lyfta klubban öfver Edra hundrade hufvuden. Ett dictamen och ännu ett — och J skolen vråla om nåd, skolen i dödsångesten afsvära Agiot och Courfen.

Käre Läsare! vändom våra blickar ifrån dessa afskyvärda föremål. Varom öfvertygade, att om Agiotörer ej funnits, hade Riksgälds-Contorets Credit-fedlar, oaktadt deras myckenhet, bibehållit sig i fullt värde, och att följakteligen deras vanvärde härrör endast af egennyttige Penningemäns stämplingar, men ingalunda deraf, att, såsom dessas legde försvarare säga, Riksgälds-Contoret stormat altför mycket på sin Credit. Antage vi detta såsom ovedersägligt — och det böre vi ju som gode medborgare göra — så skole vi sedan ej hafva svårt att inse visheten af Herrar Fullmäktigas beslut, att öka sedelstocken och att småningom göra handeln med Rikets produkter till sin enfak *).

Men

*) Männe icke Författaren med mera rättvisa och mindre öfverdrift kunnat påstå, att Agiotörer gifvits, som hämtat vinst af allmänna oredan; att deras yrke verkligen är och bör vara åtföljdt af en viss rättmätig förhållighet;

Men jag måste först undanrödja det inkastet, att, då Herrar Fullmäktige ingått i åtskilliga handelsföretag, skola de hafva öfverträdt sin Instruction, och tvärt emot Riksfens Ständers affigter, förvandlat det Verk de blifvit satte att styra, från ett Riksgälds-Contor, till ett offentligt Handels-Compagnie. Hvilken igenkänner ej i detta oförskämda påstående, vår tids sjelfsväldiga anda? Riksfens Ständers Instruction för sina till Riksgäldens förvaltning valda Ombud, är, som man väl vet, hemlig; deras affigter med Riksgälds-Contorets inrättning äfvenlå. Ingen annan, än edsvurna Revisorer, äger rättighet att pröfva, huruvida Herrar Fullmäktige vid

M 3

al-

men att grund-orsaken till de skadeliga verkningar för Staten och enskilda, som af deras bemödande upkommit, ligger uti den oreda i penninge-verket och den öfverflödiga myckenhet af credit-mynt, som genom oundvikliga händelser, genom förvaltningen, eller på hvad annat sätt som hellst, upkommit? Jag vågar icke, att härutinnan vädja till en något lugnare pröfning, som Författaren kanhända icke utan all Ivårighet kunde företaga. Jag förstår för ingen del, hvad ondt Agiotörer skulle förmå uträtta, om penninge-verket antingen vore i god ordning, eller åtminstone nalkade sig derintill; och jag har icke af Författarens kritik lärt mig förstå det.

Redact.

alla tillfällen vederbörligen iakttagit denna Instruction och handlat i enlighet med des-
 sa affigter; ty ännu äre vi lyckligtvis icke
 komne derhän, att denna domsrätt tillhör
 allmänheten eller des upplysare. Författa-
 ren till skriften *om Börs, Cours, Agio*
&c. var således högst obehörig att tala
 om Herrar Fullmäktigas afsteg från sin
Instruction och Contorets *primitiva inrätt-*
ning. — Men medgifvom också, hvad
 nog troligt är, att denna Instruction ej in-
 nehåller någon tydlig föreskrift, att Her-
 rar Fullmäktige borde inlåta sig i någon
 slags handel; deraf följer dock icke, att
 ett sådant steg var stridande mot Instru-
 ctionen, så vida densamma icke uttryckli-
 gen förbjuder det. Allt hvad en Lag ej
 förbjuder, det tillåter den; så äfven In-
 structioner. Jag har väl i ett fällskap hört
 en af våra skägglösa Statsmän invända här-
 emot, att på detta sätt skulle Herrar Full-
 mäktige i Riksgälds-Contoret kunna löfli-
 gen blanda sig i alla slags näringar och
 företag, kunna, som han behagade yttra
 sig, t. ex. inrätta Riks-Perukmakare-
 Verkstäder, Stats-Barberarestugor och
 Krono-skoflickerier, för allmän räkning
 hålla Snusbodar och Klädstånd, skriva
 dagblad och fångvisor, öfversätta postil-
 lor och romaner o. s. v. Men dären bör
 man

man icke svara på hans tal, på det han ej må tro sig vis vara. En mening är ej orimlig derföre, att den kan förlöjligas. Och hvilken stadig man har ej i våra lättfinniga dagar måst hårda sig mot oförståndiga och näsvisa Glopars löjen?

Mig decontenancera de icke. Den qvicka elakheten må fritt öfverdrifva mina sattsfer till hvilken punct af löjlighet som häldst; Jag öfvergifver dem dock aldrig derföre. Jag säger således ännu en gång, att Herrar Fullmäktige i Riksgälds-Contoret varit berättigade att idka handel för Contorets räkning, i fall det ej blifvit dem af Rikfens Ständer uttryckligen förbudet. Ja, jag går ännu ett steg längre; jag påstår, att de äfven obrottsligen och med full anledning af instructionen, som utan tvifvel ålägger dem att befrämja det allmänna bästa, kunnat öfverträda ett sådant förbud, när omständigheter, som Rikfens Ständer ej förefett, gjort det nödigt. Till sina Representanter i Riksgälds-Contoret hafva Rikfens Ständer valt män af urskilning och fri villja, icke liflösa machiner. De föreskrifter, som dem blifvit gifna, äga kraft af lag så länge de omständigheter, hvarunder de gåfvos, förblifva oförändrade. Men det är en evigt gällande sanning, att — för att nyttja en namn-

kunnig Riksdagsmans ord — *"tillfälligheter äro märkeligen olika, och att deras olikhet oftast åstadkommer en skillnad, som i händelse af deras likhet icke varit till *).*" Sådana tillfälligheter förvandla buden i en Instruction, till råd, hvilka man efter välbegag kan följa eller icke följa, utan att vara någon annan än sitt eget samvete derför redo skyldig. Det förhåller sig desutom med Instructioner som med allt annat skrifvet: bokstafven dödar, men andan gifver lif. Ett dumhufvud sjätrrar sig vid föreskrifters ordalydelse; en förständig man har deremot alltid ögat fästadt på deras systemål. Är det nu Herrat Fullmäktigas i Riksgälds-Contoret ovilkorliga pligt att vara dumhufvuden, eller hafva de rättighet att använda omtanka och rådhighet i sin förvaltning? Fordrar Riksgälds Contoirets Credit det förra eller det sednare? Om allmänt väl är affigten med den Instruction desse Fullmäktige erhållit, måste ock alla deras steg, som leda dertill, vara enliga med det hela af denna Instruction, med dess tendents, ehuru mycket de ockfå kunna strida emot de förskillda bud den innehåller. Hittills har man

*) Se Borgare-Ståndets Protocoller vid 1789 års Riksdag, s. 89.

man åtminstone i alla saker trott, att delarne borde uppoffras för det helas bestånd; men kanhända att den nya Philosophien förkastar denna tanka som en fördom — skadlig, jag medgifver det, för de Filosofherande delarna af ett folk, hvilka ej älska att blifva upoffrade för det helas lugn och fällhet. Emedlertid äger min teori om Instructioners förbindande kraft, Riksfens Ständers sanction. De vid 1789 års Riksdag valda Fullmäktige i Riksgälds-Contoret, singo sig föreskrifvit, att icke utgifva Credit-sedlar till en högre sammanräknad summa, än 600,000 R:dr; att inom ett år inlösa dessa sedlar, och att derföre erlægga 3 procentens ränta. Men först inträffade, som man åtminstone i allmänhet förmenar, den af Riksfens Ständer visserligen icke förutsedda händelsen, att en Finance-Minister yrkade vid ett tillfälle, på dessa sedlars förökande utöfvar berörde summa, med åtskilliga bevekande skäl, och deribland det, att *det ej tillkomme Fullmäktige att allena pröfva Credit-sedlarnas gångbarhet och verkan, utan att detta, så väl som andre Regeringsdrender, vore en Kongl. Maj:ts Höga rätt, den Fullmäktige ej låra villja kränka.* Herrar Fullmäktige voro väl, enligt det dem gifna Reglementets lydelse, *Riksfens Ständer*

der och deras under Riksdagarna förordnade Stats-Utskott, för Verkets vård och förvaltning allena ansvarige; men en Finance-Ministers skäl äro alltid gilliga, och Hrr Fullmäktige drogo förmodligen ej i betänkande, att, med behörigt afseende på dem, afvika från Reglementets föreskrifter om Creditsedel-stockens belopp, hvilket de ock derföre genast anseeligen ökade. Denna sednare tillfällighet, som Riksfens Ständer vid Reglementets författande äfven så litet förutsett, som den förra, gjorde det likaledes nödigt för Herrar Fullmäktige, att icke inlösa Credit-sedlarna inom ett år efter det de blifvit utgifne, utan upskjuta dermed till *lyckligare tider*, samt att förvandla dem från räntgifvande Statsobligationer, till räntfria. Detta allt oakadt, förklarade Ständerne vid 1792 års Riksdag, att Herrar Fullmäktige *utmärkt sig af mogen estertanka och välvillig omsorg under de svåra bekymmer, dem tiden och händelser gemensamt underhållit*, hvarföre de blefvo från vidare ansvar frikallade, ehuru vid deras förvaltning anmärktes, att händelser, som vid Reglementets författande icke blifvit förutsedde, vållat afvikelser från visse föreskrifter, hvilka vid ett annat förhållande medfört ansvar.

Svar *). Nå väl, Herrar Nitälskare för Instructioners helgd, hvad hafven I nu att säga? De samma Ständer, som så uplyft och ädelmodigt urskuldade de förra Ledamöterna i Riksgälds-Contoret för deras afvikelser från det Reglemente de borde följa, hafva ju utfärdat Instructionen för de nuvarande Fullmäktiga. Det kan således icke hafva varit deras afsiigt, att förbjuda dem sådana öfverträdelser af en eller annan af des föreskrifter, hvartill de kunde finna sig föranlätne af händelser, som, då den författades, *icke blifvit förutsedda*.

Nej, hurudant Reglementet för Herrar Fullmäktigas förvaltning ock må vara, hafva de alltid ägt en ofstridig rättighet, att ingå i de handelsföretag, hvilka af Författaren till skriften *om Börs, Cours, Agio, &c.* så ofördelaktigt beskrivas. Med den ringaste kännedom af de omständigheter, hvilka tvungit dem dertill, skall man ej kunna neka, att dessa handelsföretag varit nödiga. Med någon skarpsinnighet skall man ock inart upptäcka den djupa vishet, och den vidsträckta plan, hvaraf de äro resultatet.

Traffenterne hade sammanfvurit sig, att draga fördel af Riksgälds-Contorets
sto-

*) Om allt det föregående, se *Bref om Rikets penninge-verk och allmänna hushållning*, s. 290-4.

stora växelbehof, hvilket de fullkomligen kände. Coursens höjd berodde af deras välbehag, och Riksgälds-Contoret var satt i det obehagliga alternativet, att antingen tillfredsställa deras skändliga vinningslystnad eller lämna räntorna å Rikets utländska skuld obetalda. Hvad annat var nu för Herrar Fullmäktiga att göra, än att skaffa Contoret en egen växel-tillgång och sälunda frälsta det ur Ockrarenas klor. Dertill gaft intet tjenligare medel, än att upköpa och till Utländningen sälja Rikets förnämsta export-varor.

Kan någon anstalt vara mera naturlig, mera oskyldig än denna? Likväl klandras den nog allmänt; men af hvilka? Jo, af Trasfenter och Exportörer, som skola derigenom i dubbelt afseende lida; först, emedan de förlorat den afnämare af deras växlar, på hvars behof de säkraft kunnat räkna, och sedan, emedan denne samme afnämare beröfvat dem en betydlig del af den handel, hvaraf vinsten förut hel och hållen tillfallit dem. De hafva ock därför användt alla medel, att afskräcka Herrar Fullmäktige i Riksgälds-Contoret ifrån sitt företag; men alltid utan önskad verkan. Mätte jag kunna bidraga dertill, att det yttersta försöket äfven blifver vederbörligen fruktlöst!

Det.

Det påstås väl af Traffenter och deras försvarare, att någon sammanfättning till Coursens stegring icke skett, eller kunnat ske, då export-handeln icke är förbehållen några få personer, utan kan nästan af hvilken som häldst idkas; samt att det varit orimligt att gifva sig till någon sådan hemlig sammanfättning, såsom orsak till Coursens höjd, den tid Herrar Fullmäktige beslöto, att handla med export-varor, då detta phenomen utan svårighet kunnat förklaras genom de händelser inom och utom landet, hvilka verkat på handelsvägen, hvaribland man nämner en betydlig misväxt, som förorsakat en utomordentlig införskrifning af spannmål, samt alltför fullständiga uppbringningar af Svenska handelsfartyg till Franska och Engelska hamnar. Sophismer bedraga snart den lättfinniga, men icke den, som förblifver stadig vid den öfvertygelle han en gång fattat, och ej låter omföra sig af allahanda väder. *Känd jak är så god som vitnad*, säger lagen. Då det är allmänt bekant, att Traffenterne förenat sig att stegra Coursen, vore det dåraktigt att ingå i någon undersökning om möjligheten af en sådan sammangaddning. Och, i jämförelse dermed, äro ju misväxten och uppbringningarna småaker?

Alla

Alla menckliga företag möta hinder och svårigheter i början. Man bör således icke dömma om dugligheten af Herrar Fullmäktigas handels-speculationer, efter utgången af de första försöken att verkställa dem. Låt vara att prisen på de för Riksgälds-Contorets räkning förledet är upphandlade varor, varit så höga, och affattningen deraf så trög, att denna operation, att skaffa Contoret växlar *för godt köp*, slutligen kommer att kosta det en eller annan tunna guld utöfver den summa, hvarföre de utan omgång kunnat köpas på Börsen; låt vara att alligthen med denna anstalt blifvit så vida oupfylld, at de varor, för hvilkas värde växlarne skulle dragas, lära ännu till största delen ligga oförfälda på vägar och i magaziner inom Riket; låt vara att Herrar Fullmäktige ej eller i all sin fullhet fått njuta den ovärderliga tillfredsställelsen, att se Traffenter och Exportörer lidande genom deras handelsföretag, emedan den oförmodade händelsen skall inträffat, att åtkilliga Exportörer understödt desamma, och uppmuntrat Herrar Fullmäktige till deras fortätande med betydliga försäljningar till Contoret af sina upphandlade varor. Alt detta bevisar ingen ting mera och ingen ting mindre, än att Herrar Fullmäktige börjat hand-

handla i en olycklig stund. Illvilljaren söker väl att deraf draga många vidsträcktare slutatser och i lynnerhet den, att ett sådant allmänt Verk, som Riksgälds-Contoret, aldrig kan handla med framgång; men hvad kostar det en slik att säga några orimligheter? Till allt hvad Förf. af skriften om *Börs, Cours, Agio, Riksgälds-Contors-handel m. m.* anför om enskilda Köpmäns större skicklighet att idka handel, än Förvaltares af publika Verk, svarar jag, i affeende på Riksgälds-Contoret, med detta enkla ræsonnement. Riksgälds-Contoret består af 12 Ledamöter, hvaraf 3 höra till det stånd, som ärft driftighet och ståndaktighet af sina tappra Förfäder; 3 till det, som nedkallar Himlens välsignelse öfver menckliga värf; 3 till det, som använder flit och omtänka på handel och näringar; och ändteligen 3 till det, hvars caractéristika dygd tålmodet är. Nu fordras just till en lycklig utgång af handelspeculationer, först välsignelse ofvanifrån, och sedan hos de handlande omtänka, flit, driftighet, ståndaktighet och tålmod. Följakteligen böra Riksgälds-Contorets handelsföretag, när de en gång börja gå väl, lyckas 12 gånger bättre än den skickligaste enskilda Köpmans.

Men

Men för att gå väl, måste de ske i *flort*. Den upphandling af export-varor, som Herrar Fullmäktige i Riksgälds-Contoret redan gjort, *är alltför otillräcklig*, säger med mycket skäl Författaren till det Förslag att förbättra Rikets Finantser, som omtalas i Afhandlingen *om Börs, Cours, Agio, Riksgälds-Contorets handel m. m.* Också har den ej medfört den önskade verkan. När en speculation ej vill lyckas, bör man alltid utvidga den. Detta medel att undvika förluster, är lika ofelbart som föga känt och nytjadt.

Dock, uppehållom oss ej längre vid detallerna, utan kastom en blick öfver det hela af Herrar Fullmäktigas stora plan. Se här huru jag fattat och analyserat den. Coursens stegring, — man kan aldrig nog ofta upprepa det — äger ingen annan orsak, än Trassenternas sammanfättningar att begagna sig af Riksgälds Contorets stora växelbehof: Agiots stegring åter, är, som hvar man vet, endast en följd af Coursens. Att finna en utväg att befria Riksgälds-Contoret från sitt växelbehof, var således det viktiga problem, som Herrar Fullmäktige hade att upplösa. När de funnit denna utväg, hade de med det samma funnit medlet att nedfatta Coursen *al pari*, och göra allt agioterande omöjligt.

Ri-

Rikets utländska skuld, hvarföre dryga räntor årligen måste betalas, var orsaken till Riksgälds-Contorets växelbehof. Med en progressif betalning af denna skuld, skulle dels verkan småningom och alltför långsamt försvinna. Emedlertid förstörde Agiotörer och Trasfenter alla näringarna i landet, och gjorde den sena hjälpen fruktlös. Skulle alltså den utländska skulden kunna med någon förmån för det allmänna betalas, så borde det ske hastigt.

Dertill gafs icke mera än en möjlighet; den, att för Riksgälds-Contorets räkning upphandla och utskeppa alla eller åtminstone de flesta Svenska exportvaror. Ett förbud för enskilda att handla med koppar, järn, stål, bräder, beck, tjära och sill, hade väl bordt underhjelpa denna Riksgälds-Contorets operation; men ehuru billigt det kunnat vara, att med ett sådant förbud straffa våra alltför vinningslystna Exportörer för deras oförsynta missbruk af Conjunctionen, torde dock vissa omständigheter icke hafva tillåtit det, och har, så vidt mig är bekant, icke eller något förslag derom blifvit till vederbörande afgifvit. Detta har likväl betydligt försvårat verkställigheten af den stora planen. Riksgälds-Contoret måste nu,

N: 33, 34 & 35. N för

för att med säkerhet erhålla varorna, betala dem högre än någon annan, och naturligtvis skulle Exportörerne i harmen genom orimliga anbud stegra deras pris öfver all måtta. För att så mycket möjligt vore förekomma denna stegring, hafva Herrar Fullmäktige ansett nödigt, att inskränka sin första upphandling till *små* *quantiteter*, såsom det förr omnämnda Förslagets Författare rätteligen kallar de obetydliga partier järn och stål, som för Riksgälds-Contorets räkning förledit år blifvit köpta, enligt uppgiften i Afhandlingen om *Börs, Cours, Agio &c.*, med omkring 32 tunnor guld. Denna varsamhet kan jag ej gilla. Efter min öfvertygelse, hade Herrar Fullmäktige bordt genast taga ett stort och afgörande steg, det måtte hafva kostat huru mycket som hälft. All den förlust, som af en orimlig varornas dyrhet kunnat följa, hade rikeligen blifvit ersatt genom frukterna af en tidigare vunnen stadga i Rikets Penningverk. Då den ensidige Häklaren förebrår Herrar Fullmäktiga, att de gjort för mycket, har deremot en upplyst och redlig Domare tilläfsventyrs skäl, att finna, det de bordt göra vida mera, för att kunna fågas hafva gjort något af vigt. *Intet eller nog*, var i alla lifvets skiften mitt val-
språk.

fråk. Mätte likväl denna afhandling ej alltför mycket dementera det!

Men det är för sjelfva planen, såsom jag fattat den, och ej för verkställigheten deraf, som jag vill göra reda. Glömmom således för några ögonblick det som skett, och föreställom oss såsom redan fullbordadt det som bordt och förmodligen innan korrt skall ske.

Rikets Utländska skuld torde ungefärligen svara emot dubbla beloppet af dess årliga exporter. Om Riksgälds-Contoret således uphandlade dem alla, kunde hela denna tryckande skulden efter två år vara betald, eller, hvad som i det närmaste är det samma, förvandlad i inländsk circulerande gäld. Contorets Creditsedelstock blefve väl härigenom ökad med minst 25 millioner Riksdaler; ty prisen på exportvarorna skulle, såsom jag förut anmärkt, upjagas af Illviljare och Contorets afundsmän till en förfärlig höjd; men, långt ifrån att vara skadlig, blefve denna tillökning högt välgörande för alla näringar som nu lida otroligt af penningbrist och ett endaf derigenom möjligt allmänt öcker. En författare, hvars arbete om våra Finantser vunnit nåd för den politicerande Svenska allmänhetens ögon, har deri tydeligen ådagalagt, att Rikets

rörelse-Capital bör utgöra 62 millioner Riksdaler, om annars näringarna skola kunna bringas till någon höjd. Stiger nu Riksgälds-Contorets sedel-stock i denna stund, som man påstår, till 15 millioner R:dr, och den inom tvänne år ökas med 25 millioner, så återstå blott 22 millioner i den sålunda erforderliga circulations-summan. För att äfven bringa dem i rörelsen, borde Riksgälds-Contoret fortsätta sin export-handel ännu två år sedan den utländska skulden blifvit betald. Derigenom kunde följande stora idé verkställas.

Sveriges export-varor äro oundärliga för dem, som årligen tillhandla sig desamma. Utan tillgång till vårt järn, hvilket i godhet öfverträffar alla andra Länders, skulle Englands stål-manufactur icke kunna drifvas; vår export af plankor och spiror är ett nödvändigt vilkor för beståndet af de flästa Nationers skeppsbyggerier; en mängd manufacturister i Europa svulto ihjäl, om de icke fingo tillbyta sig vår säll mot sina tillverkningar. Men nu låter Riksgälds-Contoret offentligen i den handlande verlden tillkännagifva, att det, som uppköpt allt hvad Sverige hade att exportera af dessa varor, beslutit att ej utskeppa dem eller försälja det ringaste deraf åt någon, som ej med liflig ed forplikta-

de

de sig, att förädla eller förtära det inom landet. Ach, J Sveriges redlige Patrioter! hvilken välfignad verkan skulle ej detta steg medföra? Sen J icke redan de nya verkstäderna och skeppsvarfven åter sprida lif och rörelse i våra trånande näringar? Hören J icke redan den dödliga tyfnaden i våra Städer, på en gång afbrytas af hamrarnas, yxornas, slipverkens och väfstolarnas behagligt sammanstämmande dån? Hvilka tjuvande föremål för Edra välmenande blickar! Hvilken vällyft för Edra Patriotiska öron! Englands, Frankrikes, Hollands, Tysklands Nationalvinster, med kärnan af deras arbetare, öfverflyttade till oss! Nej, jag kan ej uthärda de följande känslor, som vid denna föreställning öfvervämma mig. Jag förqväfves! jag förqväfves — — —

Återhämtom andan, benägne Läsare! För hysteriska åkommor af patriotisme, behöfver en man icke blygas. Sådana träffa äfven de starkast byggda medborgare. Det är blott den kalla, föraktliga Egoisten förbehållet, att med samma sinneslugn kunna betrakta alla händelser i världen, att icke låta någon upphöjd känsla öfverspänna sina nerfver till en ädel spasm. Afundsvärd är denna köld. Om någon sin jag behöft den, är det nu, då

jag går att vederlägga några inkast mot den stora planen för Riksgälds-Contorets handel, hvaraf hela min själ är intagen. Jag skall, så vidt det i min magt står, söka att förblifva lugn under min bevisning; ty jag vet, att vältalighetens välde öfver menniskor är, tillika med så många andra välden i våra olyckliga dagar, försvagadt; ja, att den läfande menigheten, uppbyggad af de nya Philosopherna, vid flere tillfällen yttrat vedervilja ätven för detta band på sin sjelfsvådiga öfvertygelse.

Man säger först, att en emission af nya Riksgälds-Sedlar till 47 millioner R:drs belopp, skall nödvändigt i grund förstöra dessa sedlars Credit, och uppjaga Agiot till samma höjd, som det var i Frankrike under Assignaternas första ymnighet. Oroligheten af denna tanka, har jag redan med öfvertygande skäl bevisat. Om också en mindre tillökning af sedel stocken kunde bidraga till Agiots stegring, skulle likväl denna större hafva en alldeles motsatt verkan, emedan den, då den ledde till afbetalning af Rikets utländska skuld, tillika undanröjde Agiots grundorsak. Intill dess denna afbetalning blifvit fullbordad, böra Agiotörerne afskräckas, med ett särskildt Capitel i Missgernings-Balken om *Agiotering*, eller en Förklaring öfver det

XLII om *hustjufnad och nidingsstöld*, från sina nedriga företag, att bestjåla icke allenast sina värnlösa, afvita eller sofvande medborgare, utan ock den stora Statshushållningens Föreståndare. Billigheten af stränga mått och steg mot dessa verkliga missgerningsmän, kan ingen neka; ty antingen är hela Riket ej värdt beloppet af de Credit-sedlar, som Rikens Ständers Ombud i Riksgälds-Contoret, med sina Principalers garantie, utgifvit, eller är det brottsligt, att icke antaga dem efter deras fulla valeur. Skulle man likväl vilja nyttja mildare utvägar att hindra Agiots stegring, vore den föreslagna införskrifningen af silfver, som Författaren till *något om Börs, Cours, Agio, Riksgälds-Contors-handel, m. m.* gör sig så mycken möda att förlöjliga, en herrlig anstalt. Ockraren är alltid rädd i otid; ty hans elaka samvete upprepar för honom hvarje stund det bekanta ordspråket: *Njugg spar och F—n tar.* Den minsta ovanliga tillgång på silfver eller växlar, den obetydligaste mine af hopp eller säkerhet på ett Riksgälds-Contoret tillhörigt ansigte, det ringaste ord om möjligheten af Riksgälds-sedlarnas realisation, kunna ofta skräma hela Agiotörs svärmen och förmå den att fälla Agiot 20 à 30 procent. Hvilken omförtning af alla A-

gioteringsplaner, åstodkom ej för ett par år sedan en okänd Israelitisk Växelhandlare, endast med en imponant ställning vid en pelare af Börsen och en hand full med små växlar? Det är sant, att verkan af hans ädelmodiga företag ej var långvarig; men hans affigt sträckte sig utan tvivel ej eller längre, än att visa, huru hastigt en liten styrka, använd med mycken konst, kunde nedtvinga Coursen och Agiot. Skall han då, med sin skada hafva gifvit oss denna lärdom förgäfvos? Nej, införskrifningen af silfver måste verkställas, så framt ej kraftigare medel mot Agiotörerna vidtagas. Hvad gör det, att detta silfver blir dyrt, då nyttan deraf är ostridig? Men oumgängeligen nödvändigt är det, att det samma transporteras landvägen genom Riket; och på det Agiotörerna i Finland och de Norra Provinserne af Sverige äfven måtte blifva öfvertygade om öfverflödet på redbart mynt, samt om Riksgälds-Contorets förmåga att när som häldit låta det *afsa Credit-sedlarne*, ville jag, att sedan en silfver-transport hitkommit från Ystad, Skanör eller Falsterbo, den sedermera härifrån sjövägen afsändes till Helsingfors, för att vidare åter hitföras landvägen öfver Torneå. Äfven i detta afseende vore det en god speculation af Riksgälds-Contoret,

ret, att tillhandla sig Nasafjälls och andra aflägsna silfververk, hälft det är fruktansvärdt, att de enskille ägarna af sådana ädla verk, icke länge förmå underhålla den national-vinst, de gifva. Att silfvertransporterna böra anställas med all möjlig högtidlighet, för att få mycket läkrare *göra en träffelig verkan på allmänna opinionen*, behöfver jag väl endast i förbigående nämna.

Vid planen att använda *alla* Sveriges exportvaror till betalning af des utländska skuld, anmärker Illviljaren vidare, att densamma gör all import omöjlig, emedan utländningen ej emottager våra creditfedlar i god betalning för sina produkter; hvaraf han åter drager den slutfattsen, att, som vi, äfven i goda år, måste till en betydlig del hämta vår föda utifrån, så skulle berörde stora Finance-Operation medföra den obehagliga verkan, att vi svulte ihjäl eller nödgades emigrera, under det Herrar Fullmäktige i Riksgälds-Contoret som bäst beredde oss gyllene tider. Men har det någonin varit svårt för våra Handlande, att förskaffa sig credit utomlands, och att utan allsköns sond, endast genom skickliga växel-operationer, uppehålla den två eller tre år? Skall detta blifva omöjligt just i den stund, då

Rikets väl kräfver det? Och hvori består vår import uti goda år? I öfverflödsvaror, hvilkas bruk Sedoläraren och Statsmannen lika ifrigt fördömma. Vore det ej en ny välsignad verkan af Riksgälds-Contorets handel, om Nationen derigenom afvandes från sin förderfliga yppighet, och Lurendrägaren tvunges, lika som Agiotören, att nedlägga sitt afskyvärda yrke.

Att förvandla utländsk skuld i inländsk, är en operation af så allmänt och ovilkorligen erkänd nytta, att jag ej lärer behöfva länge uppehålla mig vid vissa personers påståenden, att, om den vid närvarande Agio och Cours verkställdes, skulle Riksgälds-Contoret derigenom ansenligen förlora. Det är sannt, att den sålunda omfatta skulden blefve, efter den uträkning, jag lagt till grund för min förut anförda supposition om den skeende tillökningen af Riksgäldsfedel-stocken, till nummertalet fördubblad; men den blefve räntfri, och det som mera är, inga räntor derföre komme att gå ur landet. I öfrigt ankommer det på de grunder, hvar efter en tillkommande realisation af Riksgäldsfedlarne sker, huruvida denna skuldens fördubbling till nummertalet, kan blifva verkligen betungande för Riket, eller

ler icke. Skulle man därvid följa den billiga principen, att en skuldsedel på en viss summa i redbart mynt, som Riksgälds-Contoret måst utgifva, utan att hafva erhållit valuta för mera än dess halfva värde, icke eller borde inlösas med mera än hälften af den föreskrifna summan, så vore de besparde räntorna å den förvandlade skulden, en ren vinst för Riket. Men jag ser redan penningemännen resa sig i mäsja emot denna realisations-princip; hör dem skrika om våld, bedrägeri, kränkning af offentliga förbindelser, förstöring af allt allmänt förtroende, oredor och tvister medborgare emellan. Likväl, sägen mig på Edra samveten, Herrar Capitalister! vore det ej, om icke så alldeles rättvist, dock vida billigare, att I, hvilka mäkten lida det, kommen att erfara litet våld eller litet bedrägeri, än att Riksgälds-Contoret, som ej har något att förlora, skulle, till sin och Rikets skada, emot Er noggrant uppfylla sina förbindelser? Hafven I hjerta att se detta Verkets stora planer, blott för Eder skull mislyckas!

Det torde ej vara utan skäl, som man anmärkt, att Riksgälds-Contoret måste finna en svårare affättning på sina varor, än enskille Köpmän, hvilka ifrån längre tider tillbaka beredt sig utvägar der-
till,

till. Men denna svårighet, som i närvarande ögnablick, då Riksgälds-Contoret blott har *små quantiteter* att föryttra, låter få obehagligen känna sig, skall nödvändigt försvinna i samma stund Contoret gör sig till ensam Exportör af Sveriges produkter. Då behöfver det ej längre uplösa den utländska afnämaren, utan blifver upfökt af honom.

Men min afhandling har vuxit till en öfverdrifven vidd, och jag bör ej längre kunna hoppas att blifva följd af Läsarens upmärksamhet under mina abstracta underföknings. Blott några ord ännu till Författaren af skriften *om Börs, Cours, Agio &c.*, och sedan nedlägger jag pennan med glädje.

Hvad menar Ni, M. H., med Eder beskyllning mot Herrar Fullmäktige i Riksgälds-Contoret, att de löfat provisioner och interessen på utländska Correspondenter? Och huru vill Ni, som förmodligen ej har tillgång till Contorets handlingar, bevisa det? Om det ock förhölle sig så, att Riksgälds-Contorets provisioner åt både utländska och inländska Correspondenter och medhjelpare, varit rundt tilltagna, hvilken kan lägga Herrar Fullmäktige det till last? Ser Ni då icke, M. H., med all Er förmenta skarplinnighet, eller vill
Ni

Ni icke se, att en vifs frikostighet stärker ett allmänt Verks Credit? Svea Rikes Ständers Ombud skulle således för hela Europa visa sig hafva behof att se på styfvern! Hvilken liten Kryddbo-tank!

Har Ni ej hört, M. H., att Riksgälds Contoret ockfå förl. är upköpt ett anseeligt parti Caffé, eller hvarföre undviker Ni med så mycken sorgfällighet, att omtala denna handel? Tilläfsventyrs har Ni, med all Er verkeligen sällsynta gåfva att häckla, icke mägtat åstadkomma något, äfven i edra ögon rimligt, klander af detta Contorets företag. Då hade redligheten fordrat, M. H., att Ni på något ställe i Er skrift gifvit Herrar Fullmäktiga åtminstone i denna delen rättvisa.

Och här slutar jag. Om jag icke utredt de ämnen jag vidrört, med den fullständighet, de förtjenat; om jag ej alltid framställt dem i den bästa ordning; om jag till och med någon gång, hänförd af en lifligare känsla, motsagt hvad jag förut eller sedermera med mera köld yttrat; så behagade den gunstiga Läfsaren sådant allt ursägta. Ju sällsyntare det i våra dagar är, att finna en Författare, som menar väl, desto gilltigare anspråk har en sådan på rättfämnade Läfsares välfvillja.

Föregående kritik var redan färdig att infändas till Utgifvarena af *Läsning i Bladdade Amnen*, då Posten från Stockholm ankom, och medförde det blad af Stockholms Posten, hvori en slags vederläggning af Skriften om *Börs, Cours, Agio, &c.* var införd. Med begärlighet började jag läsa den; men fann mig, sanningen att säga, löga tillfredsställd af lecturen. Visserligen äga de korrta perioderna ett anseende af precision; visserligen är den nyttjade bevisnings-metoden med frågor och svar, öfvertygande; men sjelfva försvaret är ju så lamt, så kallt, att jag vore färdig att tro, det någon Trassent skrifvit det, för att inbilla Allmänheten, att något kraftigare ej kunde sägas till vederläggning af den ofta nämnde smädeskriften. I synnerhet stötte mig denna mening: "*Med så fullkomlig kånnedom af sakens skola ock, som det säges, de sist församlade Herrar Revisorernes anmärkningar hafva varit så grundade, billige, och anständige, som denne Författares torde så anses obehörige.*" Men nu idges det, att Herrar Revisorerne skola hafva ogillat Herrar Fullmäktigas handelsföretag (det med Caffét ej undantaget), icke allenast såsom stridande mot den af Rikens Ständer dem lämnade Instruction, utan ock såsom skadliga och alltför äfventyr-

tyrliga, samt dertöre afrådt Fullmäktiga från deras fortfättande i alla andra fall, än det, då någon Contorets utrikes Correspondent requirerade Svenska varor, och Herrar Fullmäktige kunde, med full vishet att icke derigenom ådraga Contoret någon förluft, desamma för hans räkning uphandla och affända. Jag vågar ej påstå, att Herrar Revisorerne, hvilke äfven äro Riksfens Ständers Ombud, kunna mera göra obilliga anmärkningar, än Herrar Fullmäktige vidtaga felaktiga åtgärder; men jag kan ej gilla, att, i ett försvar för de sednares förvaltning, så skarpa och ogillande påminnelser dervid af de förra, som de ifrågavarande, blifva berömda såsom *vdI grundade och billiga*.

Att skriften *om Börs, Cours, Agio, &c.* skall anses trovärdigare, sedan den vunnit ett rum i *Läsning i Blandade Ämnen*, än eljest, är en i otid framtrugad compliment till Redactörerne af berörde periodiska arbete, som ej eller torde kunna förenas med ett fannskyldigt nit för det Verk, hvars skada samma skrift nog tydligen åsyftar. Förtjenade desse Herrar verkligen en sådan compliment, så hade aldrig *ndgot om Börs, Cours, Agio, Riksgälds-Contors-handel* funnits i den samling af skrifter de utgifva.

6000085997

Göteborgs universitetsbibliotek

